

2014. FEBRUÁR 19/1

SZÍN

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

Lakiteleki Színes Kert mintaprojekt

Kertészkedés

Komposztálás

Növénygyűjtés

Tintakészítés Kemendi Ágival

Ezüst oklevél

Tintakészítés Kemendi Ágival

Nemezelés Nagy Marival

Nemzeti Művelődési Intézet

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2014. február – 19/1

27

39

8

43

65

A tervezés értelme	3
HAGYOMÁNYOK, FEJLESZTÉS	
Közösségi stratégiák mentén	5
STRATÉGIAI MEGÁLLAPODÁSOK	
Stratégiai megállapodás a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségével	6
Adomány Díj a kultúra támogatásáért és együttműködési megállapodás a Békés Megyei Önkormányzat és a Nemzeti Művelődési Intézet között	7
HÁLÓZAT	
Kepe Lili, a szlovéniai Nemzeti Művelődési Intézet igazgatója	8
PÉLDAKERESŐ ORSZÁGJÁRÁS	
A Hegyhát őrzői. Kovács István, az oszkói Hegypásztor Kör elnöke	16
KÉPZÉS – KULTURÁLIS KÖZFOGLALKOZTATÁS	
Kulturális közfoglalkoztatás, avagy Csákvár Rád is vár!	24
KITÜNTETÉSEK A MAGYAR KULTÚRA NAPJÁN	27
SZÍN SZÓKINCSTÁR	
Kép, képes, képesít, képesség...	31
MÓDSZERTAN	
Újra öltünk és örökítünk	33
Lakiteleki Színes Kert mintaprojekt	39
Megélhetést biztosító „Zöldmunka” program Lentiben	42
RENDSZER	
Hálózati alapú közösségi művelődési fejlesztés a Bodroghözben	44
A Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány	54
INTERJÚ	
A palóc érték egy asszony és a falu életében	58
ARCKÉPEK	
Bakos István hetven éves	61
„Fölrepülni rajban...” Kiss Ferenc Emlékkönyv	62
KÖNYVISMERTETÉS	
Pintér György: Plutyka, kajmó, dödölle	64
ÜZENŐ	
Szabó Zsolt művelődéstörténetés mesél 3.	
A sztánai farsangi bálról	65
Az őrdögsekerek nyomában 1. rész	70
NEMZETKÖZI KITEKINTŐ	
Nemzetközi Ifjúsági Konferencia	77
MIKROSKÓP	
Roma napló XII.	82

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Hungarikum lett a kalocsai fűszerpaprika-örlemény és a kalocsai népművészet

A Hungarikumok Gyűjteménye négy új elemmel gyarapodott, ezek: a halasi csipke, a Kürt Adatmentés, a kalocsai fűszerpaprika-örlemény és a kalocsai népművészet. A kalocsai javaslatokat a helyi TDM szervezet elnökségével és munkaszervezetével a Kalocsa és Térsége Hírnevéért Vendégház Egyesület, a paprikatermelők, illetve a Nemzeti Művelődési Intézet kulturális közfoglalkoztatottakból álló szakmai csoportja készítette el. Romsics Imre, a Kalocsai Értéktár Bizottság elnökének szakmai iránymutatásai alapján.

Vigadó avatás Gyulán

Gyulán átadták a – Göndöcs-kert és környezetének közel 900 millió forintos integrált fejlesztése keretében – mintegy 187 millió forintból megújult Vigadót. Az ünnepélyes eseményre a Halmos Béla Népzenei Fesztivál keretében került sor 2014. január 18-án. Beszédet mondott Halász János az Emberi Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős államtitkára.

Újraavasztották a Magyar Népművelők Egyesülete elnökségét

2014. január 28-án, Budapesten, a Fővárosi Művelődési Házban tartották a Magyar Népművelők Egyesülete tisztújító közgyűlését. A jelenlévők egyhangúlag elfogadták az elnökség és a Felügyelő Bizottság beszámolóját a 2009-2014-es időszakról, majd 2019-ig újraavasztották az alábbi tisztségviselőket: Elnök: Sajó Attila. Tagok: Angyal László, Bak Lajos, Csatlósné Komáromi Katalin, Gábor Ilona, Gábor Klára, Tapodi Katalin. A Felügyelő Bizottság elnöke: Asztalos Árpádné. A Felügyelő Bizottság tagjai: Hermann Attila és Nagyné Láng Mária.

A Kiss Gyula Kulturális Egyesület díjátadója

A Magyar Kultúra Napja alkalmából január 25-én, Kőszegen, a Jurisics-várban adták át a Dr. Kiss Gyula Kulturális Egyesület közösségi kultúráért díjait. Egyéni díjazottak: dr. Tilcsik György, aki 15 éve vezeti a Savaria Legio Egyeletet; Kosza Gábor, a Vas Népe újságírója, a 25 éve működő Éhen Gyula Kör egyik alapítója, elnöke; Barki Katalin, a Savaria Egyetemi Központ könyvtárának vezetője; Györke Gyuláné, Bajánsenye helytörténetének összegyűjtője, kiállítás létrehozója; Szórádi Enikő, a Répcelaki Művelődési Ház és Könyvtár igazgatója; Virágh Árpád, a vépi Nosztalgia és Hobby Járó Egyesület alapító elnöke; Konti Zoltán, a séi Demizson Klub kitalálója, működtetője; Bősze Krisztián, aki Egervölgyben kiemelkedő közösségi és kulturális munkát végez a faluért; Horváth Miklós, Velem polgármestere a falu kulturális törekvéseinek majdnem 30 éven át történő támogatásáért; Bakos Zoltán, a kőszegi Jurisics-vár Művelődési Központ és Várszínház munkatársa. Csoportos kategóriában a Szombathelyi Pedagógus Kórus és a szombathelyi Vitalitás Galéria kapta meg az idén a díjat.

Művelődéstörténet könyvet mutattak be Kecskeméten

Közel két évszázadot feldolgozó monográfia jelent meg Bács-Kiskun megye iskolán kívüli művelődéstörténetéről. „Az ezerarcú megye iskolán kívüli művelődéstörténete a kezdetektől 1975-ig” című, a Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó (NTK) gondozásában megjelent kötet Gila János munkája, aki korábban több évtizeden keresztül irányította, segítette a megye közművelődési intézményeinek tevékenységét. A kötetet február 19-én a Kecskeméti Kulturális Központban mutatták be a szakmának és a nagyközönségnek.

Felterjesztés a Lehel László-díjra

2014. március 31-ig várják az alapítók az idei Lehel László-díjra való felterjesztéseket. A díjat az a népművelő, közművelődési szakember kaphatja meg, aki az ifjúság igényes művelődési és szórakozási lehetőségeinek megteremtésében hosszabb időn keresztül végzett munkájával kimagasló eredményt ért el; vagy, aki a pályakezdő-vagy perifériára szorult kollégák számára lehetőséget adott a kibontakozásra; illetve, aki a közművelődési szakma közösségéért, szakmai összefogásáért sikeresen tevékenykedett. A díj életmű elismerésként is adható. Bővebb információ: romhanyi@magyarkollegium.hu

A TERVEZÉS ÉRTELME

„A kérdés kemény, a felelet nehéz. Akaratunkat, hogy mégse hagyjuk ennyiben a dolgot, csak az indíthatja meg, hogy a tönköt csak mi emelhetjük ki: tartósan csak mi segíthetünk magunkon... a megoldást nekünk kell meglegelnünk, mi ismerjük magunkat. S itt akkora, s olyan természetű erőfeszítésre van szükség, amelyet az ember helyett a testvére vagy szülője sem végezhet el.”

*(Illyés Gyula, költő, író, 1946-ban
a Magyar Népi Művelődési Intézet elnöke)*

A Nemzeti Művelődési Intézet jelen állapotában bővelkedik a társadalmi és gazdasági változásokra adott válaszok, megoldások összesítésében, valamint az új kihívások érzékelésének és kezelési alternatíváinak kidolgozásában. A Művelődési Intézet léte alapul ezen a folyamatos innováción. Ezért új arculatának fontos eleme a munkastílusnak és a munkamódszereknek a dinamizmusa, ezek szinergiája. E program részeként a stratégiai célok és feladatok mentén időről időre, az alapvető értékeinkhez igazodva meghatározzuk helyzetünket, szakmai prioritásainkat, ezt követően éves feladatainkat. *Az Intézet szervezeti felépítésének szakadatlan változási folyamatában – számos részterület munkáinak maradéktalan elvégzése mellett – értékrendjének érvényesülése, az alapértékek folyamatos láttatása, a mindennapi munkában ezeknek az értékeknek a hatása a legfontosabb.* Valójában ezt tartom a tervezés értelmének. Időről-időre közösen foglalmazzuk meg azokat a kiemelten kezelt feladatokat, cselekvési módokat-módszereket, szakmai tartalmakat, amelyek a közösségek életét meghatározó alapértékeket megjelenítik munkánkban.

Ezekben a napokban készül el a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai beszámolója és ezzel párhuzamosan a 2014. évre szóló munkaterve. Gyakorlattá lesz, amit a középtávú tervezési ciklusokban munkánk kezdetén megfogalmaztunk erre az időszakra.

Fontos dolgokon vagyunk túl. Sikerült konszolidálni a több mint 100 millió forintos mínuszszal átvett Intézetet; a megyei közművelődési feladatellátást megyei irodáinkon keresztül segítjük, töltjük meg gazdag tartalommal. A feladatfinanszírozás rendszerében olyan feltételeket biztosítunk a szakmai munkához, amilyenre a korábbi évtizedben nem volt lehetőség. Munkánkat a szakterületet integráló szakmai koncepció alapján végezzük. Elkészültek az Intézet működését szabályozó alapidokumentumok. Nagy programjaink közül elindult az Európai Unió által támogatott többfunkciós közművelődési tevékenységeket megvalósító intézmények módszertani segítségét támogató kétéves projekt. A legközismertebb mégis a Kulturális közfoglalkoztatási program, amely keretében közel 4000 fő (legalább érettségivel rendelkező) közfoglalkoztatása valósul meg szerte az országban. A foglalkoztatás növelése mellett a helyi közösségek és kultúra megerősítését, valamint az értékmegőrzést tűztük ki a program céljául.

Van-e ezek után további, stratégiai értelemben is mintakövetésre érdemes szakmai innováció a tarsolyunkban? Nagyon bízom abban, hogy nem is kevés. Fő célunk most mégis a stabilitás, az Intézet új léptékének a megszilárdítása, a hálózatosodás elősegítése.

Mindezen célok elérése érdekében szükség van:

A Nemzeti Művelődési Intézet új identitásának, szakmai elkötelezettségének meghatározására és átfogó kommunikálására. Ez az identitás érzékelhetően mindenképpen a magyar művelődéstörténet táptalajából sarjad. A reformkor népművelési mozgalmi építőelemei ennek az önazonosságnak, mint a legszegényebb rétegeket is elérő olvasóköri mozgalom, vagy a népi írók helyi értékekre alapozó társadalomfejlesztési, a parasztság felemelkedését célzó programja. Miként a szabadművelődés dinamikája, a szakmai és politikai pluralizmus együttműködése sem hiányozhat ebből a programból. Ehhez kapcsolhatók a hetvenes-nyolcvanas évek reformmozgalmi közösségfejlesztés hazai megindulásától kezdve a „nyitott ház” néven közismert és a művelődési házaknak új lehetőséget kínáló kezdeményezése, majd a civil közösségi házak, faluházak településfejlesztési szerepe is.

Nagyon fontos a még folyamatban lévő országos nagy projektek sikeres befejezése, az eredmények birtokában lehetőség szerinti folytatása. Az Intézet szakembergárdája (beleértve a funkcionális területeket: az ellátást, a személyügyet, a pénzügyet is!) olyan tapasztalatok birtokába jutott, amelyek segítségével ez a folytatás kevesebb gondot okoz majd, és reményeim szerint több egyéni örömet és sikerélményt.

A stratégiai tervezés eredményeként az Intézet szervezetében helyet kapó Országos Szakmai Központok merőben új lehetőségeket kínálnak az országos és helyi együttműködésre.

További tervezési prioritás a stratégiai partnerekkel való együttműködés élővé tétele, az együttműködések változatos formáinak és tartalmainak életetése. Ez a „külső háló” jelenti a garanciát arra, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet tevékenységeivel valóban hozzájárul a magyar társadalom életterejének növeléséhez, teljesítményeinek sokasodásához, a nemzet sikeréhez, elsősorban a helyi értékek lelki-szellemi és gazdasági összetartozást biztosító közösségi kovászként.

Ha valamiben, akkor ebben van a tervezés értelme, melyet a Nemzeti Művelődési Intézet 2014-ben is az új hagyományainak megfelelően kíván megvalósítani.

Közösségi stratégiák mentén*

Ha kihívásokat keresünk a mai magyar társadalomban, akkor egyik legfontosabb terület kétségkívül a közösségek fejlesztése. Kulcskérdés az, hogy újra tudjunk közösségi stratégiák mentén gondolkodni és cselekedni, és ne egyedül küzdjünk egy célért, hanem illeszkedjünk valamilyen hálózatba, ahol van igazi együttműködés.

Olyan képesség ez, amelyet elvesztett, elfelejtett a magyar lakosság. A közösségi művelődés intézményrendszere és az e területen dolgozó civil és egyházi szervezetek sokat tehetnek azért, hogy megerősödjön az állampolgári részvétel, és segíthetnek abban, hogy az emberek képesek legyenek reflektálni a körülöttük zajló eseményekre, ne csak megtörténjenek velük a dolgok, hanem tudatosan reagáljanak azokra. Fontos ismerni településünk értékeit, a természeti és az épített örökségünket, az ott lakó emberekben rejlő tehetséget, közösségi aktivitásukat, a nép- és egyéb hagyományokat, szokásokat, az azokban rejlő értékeket. A hagyományoknak és a szokásoknak nagy ereje van, és a gazdasági fejlesztési folyamatokban is erőforrásként tekinthetünk rájuk.

Kérdés – mindenhol kérdés kell legyen – hogy miként lehet egy település gazdaságát (ipart, vállalkozási folyamatokat, a szolgáltató szektort, stb.) a helyi emberek tudására, akaratára, ismeretére, hagyományaira építeni. Például a „kívülről hozott” összeszerelő üzemre is szükség van, mert minél hamarabb munkát kell

„Az önrendelkezési elvnek, mint minden politikai rendező elvnek, a merő tényleges állapotnál, hatalmi erőnél mélyebb stabilizáló erejét kell megfizetni azzal a szükségszerű mellékhatással, hogy miközben helyesli, igazolja, megerősíti a neki megfelelő állapotokat, éppen azért, mert elv, helyteleníti, „felforgatja” forradalmasítja a – ma már kisebb számú – neki meg nem felelőket, s kívánatosnak minősíti az olyan változásokat, amelyek e helyzeteket kiküszöbölik vagy javítják.

Az önrendelkezési elvnek ezek a forradalmasító, felforgató mellékhatásai tehát olyan tények, melyek az elsődleges stabilizáló szerepe mellett is szükségszerűen megmaradnak, s melyeket semmiféle rosszallással vagy elítéléssel nem iktathatunk ki a világból. Létezésük nem tetszés vagy nemtetszés kérdése: ha nem vesszük őket tudomásul és nem biztosítunk számukra rendezett megnyilvánulási lehetőségeket, akkor meg fognak nyilvánulni rendezetlen és szabályozatlan formában. Azt, hogy ilyen problémák különböző időben és helyeken ismétlődően fel ne vetődjenek, éppen úgy nem érhetjük el egy, az önrendelkezési elvet általában valló világban, mint azt, hogy egy, az állampolgári jogegyenlőséget meghirdető alkotmány uralma alatt ne lépjenek fel polgárjogi mozgalmak a magukat megrövidítettnek érző állampolgárok részéről.” (Bibó István: Válogatott tanulmányok I-IV. Az önrendelkezési elv kritikái és apológiája)

adni az embereknek. Tudjuk azonban, hogy ez az üzem el fog menni néhány év múlva, mert máshol olcsóbb lesz a munkaerő. El kell tehát érni, hogy helyben olyan gazdasági folyamatok induljanak be, amik fenntarthatóak.

A közösségi művelődés tehát végső soron arra irányul, hogy társadalmunk

ismerje saját értékeit, erőforrásait, és ennek hasznosulása mentén minél magasabb önrendelkezésre legyen képes. A lényeg az, hogy egy település hosszabb távon ne legyen másoktól függő. Külső erőforrásokra mindenhol szükség van, de nem jó az, ha egy település ki van szolgáltatva ezeknek.

BEKE MÁRTON pályáját a bezenyei Művelődési Házban kezdte, majd a Budapest-Káposztásmegyeryi Ifjúsági Irodában, a Magyar Kultúra Alapítványnál, az Agóra Irodahálózatban, majd a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium ifjúsági ügyekért felelős államtitkárságán és annak jogutód szervezeteinél dolgozott. 2007-13 között a HROD munkatársa, jelenleg az EMMI Kulturális Államtitkársága Közművelődési Főosztályának vezetője. Művelődésszervező-andragógus és ifjúsági szakértő végzettségeit Szombathelyen és Pécsen szerezte, jelenleg az ELTE Közösségi és civil tanulmányok szakának hallgatója. Több civil szervezet, köztük a gyermek és ifjúsági önkormányzatok országos szövetségének önkéntese.

* Megjelent az Új Város 2014. februári számában.

Stratégiai megállapodás a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségével

A Nemzeti Művelődési Intézet stratégiájában meghatározó szerepe van a hosszú távú partneri együttműködéseknek. A társadalom-, vidék- és közösségfejlesztésben érdekelt szervezetek és intézmények között megkötött partnerségek nagymértékben hozzájárulnak a közösségi művelődés társadalmi programjának megvalósulásához. A népművészeti, kézműves, oktatási, közösségfejlesztő, közművelődési és helyi értékek feltárásában érdekelt szervezetekkel kötött együttműködéseknek köszönhetően a Nemzeti Művelődési Intézet egyre több területen tud hozzájárulni a vidéki Magyarország felzárkózásához. Az idei év újabb együttműködéssel indult. A Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségével kötött hosszú távú stratégiai megállapodás a vidék lakosságát megtartó kulturális, közösségi fejlesztésekre irányuló együttműködések tüzte ki céljával.

2014. január 31-én stratégiai együttműködést kötött a Nemzeti Művelődési Intézet és a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége. A kétoldalú dokumentumot Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója és Dr. Szűcs Lajos, a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége elnöke látta el kézjeggyével.

Az együttműködés fókuszában a helyi társadalmak és kisközösségek fejlődését elősegítő közösségi kezdeményezések és művelődési folyamatok állnak. A két szervezet célul tűzte ki ezek közös támogatását elsősorban módszertani segítségnyújtás, valamint hálózatépítés révén.

Dr. Szűcs Lajos, a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének elnöke és Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója megegyezett abban, hogy a megyei fejlesztéspolitika széles körű tartalom-kínálata biztosításának elengedhetetlen része a kulturális-közművelődési tartalmak megjelenítése a fejlesztéspolitikai dokumentumokban a támogatható tevékenységek között,

Závogyán Magdolna és Dr. Szűcs Lajos megkötik a megállapodást

mind az infrastrukturális, mind a tartalomfejlesztés területein.

Ezért a szerződő felek kölcsönösen együttműködnek annak érdekében, hogy a megyei területfejlesztési koncepciókba a közösségi művelődést érintő javaslatok beépüljenek, a tervezett fejlesztések számára társadalmi fontosságuknak megfelelő helyet biztosítsanak a tervezési dokumentumban.

A Nemzeti Művelődési Intézet megyei irodahálózatának tagjai alapfeladatként látják el a megyei közművelődési módszertani programok kidolgozását és indítását, melyek megvalósulását a MÖOSZ saját szervezetén keresztül, kapcsolatrendszerével és eszközeivel támogatja.

Az együttműködési megállapodás kiemelt területként tekint a nemzeti jellegzetességek és értékek felfedezésére és továbbörökítésére. A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény értelmében a megyei önkormányzatoknak lehetőségük van megyei értéktárak létrehozására – a Nemzeti Művelődési Intézet megyei irodái ehhez az értékfeltáró munkához és a megyei Hungarikum Klubok működtetéséhez szakszerű segítséget nyújtanak.

Az NMI főigazgatója és a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetsége elnöke aláírja a dokumentumot

Adomány Díj a kultúra támogatásáért és együttműködési megállapodás

a Békés Megyei Önkormányzat és a Nemzeti Művelődési Intézet között

A Békés Megyei Önkormányzat, a Magyar Kultúra Napja alkalmából immár nyolcadik alkalommal adta át a megyei Adomány Díjat, melyet az a cég, vállalkozás vagy magánszemély érdemelhet ki, amely/aki kiemelkedően támogatta a kultúrát, a közművelődést. A díjátadó ünnepséget követően a Nemzeti Művelődési Intézet és a Békés Megyei Önkormányzat stratégiai megállapodást írt alá a gyulai Vigadó felújított épületében.

A Kultúra Magyar Városában, Gyulán, Halmos Béla Népzenei Fesztivállal nyitották meg a Magyar Kultúra Napi rendezvénysorozatot, melynek méltó helyszíne volt a frissen felújított Vigadó épülete. Itt rendezte meg idén – csatlakozva a városi programokhoz – a Békés Megyei Önkormányzat idei Adomány Díj átadását.

Az eseményen résztvevőket köszöntő Dr. Görgényi Ernő polgármester a kultúra fontosságáról szolt, hangsúlyozva, hogy reméli, az épület számtalan kiváló kulturális programnak biztosít helyszínt a jövőben. Kónya István, a Békés Megyei Önkormányzat Közgyűlésének alelnöke ünnepi beszédében köszönetét fejezte ki azon mecénásoknak, akik támogatásukkal a megyei értékek, a kultúra fennmaradásában oroszlánrészt vállalnak.

A kultúra és a közművelődés terén Békés megyében évek óta végzett kiemelkedő mecénási tevékenységéért, a Békés Megyei Önkormányzat Adomány Díját a Gallicoop Pulyka-feldolgozó Zrt. képviselőjében a cég elnök-vezérigazgatója Erdélyi István vette át Farkas Zoltántól, a Békés Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnökétől. Ezzel a díjjal a Gallicoop Zrt. olyan – korábban díjazott – cégekhez csatlakozott, mint az OTP Bank Nyrt., a Bora Kft, Pákh Imre, a Békés Drén Kft. vagy éppen a Békés

Megeyi Hírlapot kiadó Népújság Kft. A díj mint minden évben, idén is egy művészeti alkotás volt, Székelyhídi Attila gyulai festőművész Facsoport című pasztellképe. Az Adomány Díj átadásával így nem csak díjazza a kiemelkedő mecénási tevékenységet a megye, de maga is mecénásként támogatja a kultúrát, a művészeteket.

Az Adomány Díj átadásán túl az idei Magyar Kultúra Napi megyei rendezvénynek még egy jelképesnek is számító momentuma volt. Az eseményen – első megyeként az országban – együttműködési megállapodást kötött a Békés Megyei Önkormányzat és a Nemzeti Művelődési Intézet is. A jó együttműködést már az nagyban jelzi, hogy a díjátadás eseményét is partnerként szervezték meg a felek. A két szervezet által aláírásra került stratégiai megállapodás alapvető közös célkitűzése, hogy a Békés megyében fellelhető értékek, termékek felkutatásában együttműködjenek a felek. Közös gondozzák, gyarapítják a Békés Megyei Értéktárat, valamint mindent megtesznek a Békés megyei Hungarikum Klubok létrehozásáért és működtetéséért. A megállapodást Farkas Zoltán, a Békés Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke, Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója és Kocsis Klára, a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodájának vezetője írták alá.

Mint azt Farkas Zoltán, a megyei közgyűlés elnöke az esemény után elmondta, a kultúra és a közösségi művelődés, mint hosszútávon – forintban nehezen kifejezhető módon – megtérülő befektetés, csak a mecénatúra támogatásával érheti el célját. Ezért is fontos minden közösségnek megbecsülnie mecénásait, s ezért is kiemelkedő kezdeményezés az Adomány Díj átadás. A stratégiai megállapodás meg-

kötése kapcsán kifejtette, hogy a közeljövőben több hasonló stratégiai megállapodás megkötésére kerül sor mindazon szervezetekkel, melyek segíthetik a megyei területfejlesztés feladatát.

Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója kitért arra, hogy a megállapodás szerint a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai és módszertani segítséget nyújt a Békés megye kistelepüléseiben élő közösségi művelődési alkalmak megvalósulásához. Elősegíti a civil és intézményesült hálózatok kiépülését, megerősítését, továbbá szakmai segítséget nyújt, és javaslatokat fogalmaz meg a Békés Megyei Területfejlesztési Koncepció kidolgozása és fejlesztése során a közművelődés tartalmi és infrastrukturális fejlesztéseit illetően. Az együttműködés keretében a Békés Megyei Önkormányzat és a Nemzeti Művelődési Intézet minden évben közös rendezésben valósítja meg a Magyar Kultúra Napja rendezvényt.

Závogyán Magdolna, Farkas Zoltán és Kocsis Klára

Balról: Farkas Zoltán megyei elnök, Kónya István megyei alelnök és Erdélyi István, a Gallicoop Zrt. elnök-vezérigazgatója

„A kultúra az egyik fontos eleme a megmaradás pillérének”

Interjú Kepe Lili igazgatóval

Török Károlyné: A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatójaként minden tájon ismernek Téged a kultúrával, közművelődéssel foglalkozók, érdeklődők táborában, határon innen és túl, ha a neved elhangzik. Mégis arra kérlek, mesélj a Szín – Közösségi Művelődés olvasói számára a pályádról, az indulásról.

Kepe Lili: Talán ez kicsit túlzott, hogy mindenhol ismernek, de szakmai berkekben talán igen. Valójában nem a humánszférában kezdtem a pályafutásomat, szlovén iskolában dolgoztam kezdetben matematika-fizika-számítástechnika szakos tanárként. Majd 1993-ban kerültem Muravidékre, akkori nevén a Muravidéki Magyar Érdekközösség vezetése keresett meg, hogy az amatőr színjátszás fellendítésében működjek közre Hosszúfaluban – tekintve, hogy magam is hosszúfalusi vagyok. Így ebben a közösségben indult a munkám. Valójában tervezés alatt volt a közösségen belül, hogy a kulturális szféra váljon ki a politikai szférából, s a Muravidéken is egy önálló szakmai utat kellene kitaposni a magyar kulturális vonalon – a határon túl –, és ezt intézményes keretekben kellene megvalósítani. Az én feladatomban az volt, hogy az intézmény létrehozása előtti időszakban segítsen a szakmai munkát, a bürokráciai, pénzügyi jellegű előkészületeket, tervezéseket, mivel

Kepe Lili interjúzás közben

a Szlovén Művelődési Minisztérium felvállalta az intézet létrehozásának segítését, s azt követően a fenntartását, melynek az alapítója a Muravidéki Magyar Közösség volt. Így csöppetem én bele a Muravidéki Magyar Szervezet kulturális soraiba.

T. K-né: A Muravidéki magyarság meghatározó intézménye a lendvai székhelyű Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet Szlovéniában. Mikor vált elengedhetetlenné egy önálló nemzetiségi művelődési intézmény létrehozása a közösség részéről?

K. L.: 1993 végén, decemberben. Hivatalosan 1994. január 1-jével indítottuk az intézményt. Ez egy kulcsfontosságú lépése volt ennek a kis közösségnek, mert ha nem hoztuk volna létre az intézetet, akkor biztos, hogy bizonyos területeken nem tudtuk volna produkálni azt a minőséget, amit ma fel tudunk mutatni. Amikor az intézet alakult, akkor nagyon erősek voltak például a népdalkörök Kárpát-medencei szinten is. Ám a többi tevékenység akkor inkább ad hoc jelleggel valósult meg. Nem volt megtervezett szakmai munka,

Kepe Lili és Török Károlyné interjúzás közben

ami volt szakmai segítség, az Zala és Vas megyéből érkezett, minden amatőr szinten működött. Falusi egyesületek, közösségek voltak, természetesen 20 évvel ezelőtt még más világ volt. Akkor még szívesen ültek le az emberek egy Faluotthonban, közösségi térben, termekben egy olyan helyen, ahol együtt voltak, ahol szórakozni tudtak, a közösség formálódott is, ez természetesen ma már másképp van.

T. K-né: *Az Intézet alakulásának kezdeti éveiben milyen lokális nehézségekkel kellett szembenézni, hiszen az elhatározás a magyar közösség oldaláról megvolt – miszerint tudott volt, hogy a kulturális tevékenység a nemzeti megmaradás meghatározó pillére.*

K.L.: Szerintem az első néhány évben nem a saját közösségeinken belül jelentkeztek a nehézségek, hanem inkább az intézményesülésnek a jelenléte jelentett nagyobb gondot – nem a mi számunkra, hanem a fenntartó és az ország számára. Ez azt jelenti, hogy a saját csoportjainkat, tevékenységeinket magunk tudtuk irányítani, a tartalmi munkában autonóm jogunk volt. Viszont a Kulturális Minisztériumban az illetékes kisebbségi osztály velünk együtt fejlődött. Nem volt felkészülve még arra, hogy létrejön egy önálló nemzetiségi, szakmai

intézmény, amelyiknek vannak céljai, felvállal feladatokat, azokat meg is valósítja, és így értékeket is teremt. És ezt nem csak szűk határokon belül. Ez azt jelenti, hogy nem csak, hogy Muravidéken belül fel tudunk állni, hanem ennek a híre kezd majd kiszivárogni, és így képbe kerülünk. Nem csak az Anyaországban, hanem esetleg a többi határon túli magyarságnál is. Már az első 5-6 év megmutatta, hogy ez egy vállalható és egy olyan út, ami a nemzetiségi kultúrában – már így határon túl is – a megmaradást szolgálja. Ez azt jelenti, hogy nem biztos, hogy jó egy egyszerű egyesület keretein belül működni és úgy próbáljuk a magyar kultúrát megtartani, hanem ezt alaposabb szakmai tudással, tervezetten, egyszerűen más alapokra kellett helyezni. És ennek 5-6 év után megvoltak az olyan jelleghű eredményei, amelyekre felfigyeltek. Párhuzamosan fejlődött az illetékes osztály a Minisztériumban. Nehézségeink abban voltak, hogy el kellett érni, hogy komolyan vegyenek bennünket, azt pedig nem lehetett másképp, mint azzal, hogy a saját munkáddal és eredményeiddel bizonyítsd, s nap mint nap – mert összefügg az eredmény, a munka, meg a pénz. Nekünk 1998-ig projektfinanszírozásban biztosították az intézményt. Annak ellenére, hogy minden szempontból

megfeleltünk bármely másik szlovéniai közintézménynek, ott volt a jelző az intézményünk előtt, hogy külön státuszú. Egyszerűen valamilyen külön a többiekkel összehasonlítva. Így azt, hogy mi programfinanszírozásban létesüljünk, és így kezeljen bennünket a Szlovén állam, közvetlenül a Kulturális Minisztériumon keresztül, ahhoz bizonyítanunk kellett. Ez volt a legnagyobb nehézség, amire így visszaemlékszem, amivel mindenképpen meg kellett birkóznunk.

Kezdetben voltak olyan nehézségek is lokális szinten, hogy a szlovén közeg sem volt teljes mértékben segítőkész, és az intézet nem minden tevékenységét nézte szó nélkül, és pozitív hozzáállással. Nagyon sok esetben előfordult, hogy akkor egy magyar értékeket bemutató program vagy egy könyvkiadási termék nem kapott támogatást, de ezek a gondok idővel megoldódtak, elmaradtak.

T. K-né: *Lendva, ez a gyönyörű, meghitt település adott otthont 20 évvel ezelőtt a Muravidéki Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség által alapított intézetnek. A munka akkor nem a jelenlegi impozáns Fő utcai Bánffy Központban volt, hanem az akkoriban (ha jól tudom) csak „nemzetiségi színháznak” nevezett épületben.*

K. L.: Úgy van. Lényegében abban a színházban volt a Muravidéki Magyar Rádió, az összes nemzetiségi intézmény a magyar stúdió kivételével. Ott voltunk egy házban. Engem hihetetlenül szép élmények fűznek ehhez, mert nem gond, hogyha a nemzetiségnek a meghatározó intézményei egy helyen vannak, nagyon sok esetben ez inkább előnyt jelent. Hát természetesen a fejlődés az ilyen szempontból megtette a magáét, s aztán most már mindegyik intézménynek megvan a saját székhelye a város központjában, kivéve az Muravidéki Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösségnek, az alapítónak és a sajtónak, a Népújságnak. Én azt mondom, hogy nem biztos, hogy a székhely vagy a székház határozza meg az intézménynek vagy az embernek a mivoltát, hanem a tartalom. Egy kis irodából is lehet nagyon jó dolgokat irányítani, tervezni, rendezni, ötletelni. De még egy-

szer mondom, hogy engem nagyon szép élmények kötnek ehhez a közös székhelyű épülethez. Az első külön helyiségünk a magyar nyelvű könyvesboltunk volt, 1997-ben, méghozzá Felsőlakosban egy Hargita nevű virágüzletben, ahol kaptunk 4-5 polcot. Ez volt az első olyan tevékenységünk, amely nem a Fő utca 124. alatt volt, hanem volt egy kihelyezett egysége az intézetnek. Néhány hónapra rá, 1998-ban kaptunk egy helyiséget a Fő utcán, ahova átköltöztethettük a Könyvesboltot, de az egy évre szóló, 1999-ben nyílt a mostani könyvesbolt (ez már Bánffy Könyvesbolt néven). Ez döbentett rá bennünket arra, hogy nem elég csak a könyvesbolt. Szívesen megálltak az emberek, amikor megvették az újságot, s mivel volt ott akkor már egy ülőgarnitúra, szívesen elbeszélgettek, elidőztek egymással a betérők. Ez adta meg az ötletet, hogy ennek a kis közösségnek is legyen egy olyan helye, mert szüksége van rá, ami bensőségebb.

T. K-né: *Művelődési házra?*

K.L.: Igen. Ebből jött a gondolat, hogy az épületet ki kell szélesíteni, bővíteni. Tehát gyakorlatilag 2004-től két helyszínen működünk. Annak ellenére, hogy technikailag sok mindent meg lehet már oldani, az emberi kapcsolatok a legfontosabbak ebben a szférában, s hogy egy épületen belül dolgozzunk mindannyian. Ez az épületbővítés után, 2010-ben valósult meg.

Iskolai vetélkedők, versenyek (Fotó: MMR)

T. K-né: *Ha jól emlékszem, akkor 2010 júniusában volt a Bánffy Központ avatóünnepélye?*

K. L.: Igen.

T. K-né: *Egy kulturális intézmény feladatköre mindig szerteágazó, sokszínű. Az Intézet akkori, kezdeti tevékenységi körét tekintve mik voltak a fő irányok, hiszen az anyaországon túli lét meghatározta feladataitokat, céljaitokat: gondolok itt főként a műkedvelő csoportok koordinálására, a nemzetiségi ünnepek szervezésére, magyar nyelvű könyvkiadásra.*

K. L.: Egyrészt nem volt egyszerű feladat felkarolni a Muravidéken

működő összes műkedvelő csoportot – melyek egyébként a mai napig működnek. Mint az emberi lét is, a műkedvelésen belüli lét is hullám völgyekkel teli. Az intézet indulásakor a népdalkörök taroltak. Az egyik alapvető feladatunknak tekintettük – mivel nagyon sok muravidéki magyar ember műveli a hagyományokat, táncban, hímzésben, népzeneben – a velük való foglalkozást. Főleg citerezenekekarok működtek, amatőr színjátszás is volt. Ezek az emberek még a mai napig is hagyományos jellegű műsorokat szerveznek. A koordináció a megfelelő szó, ez jellemezte tevékenységünket. Ezekhez a csoportokhoz szükségesek voltak szakemberek, ők Zala és Vas megyéből érkeztek hozzánk. Ha nincs Zala és Vas megye segítsége, akkor valószínűleg Muravidék sem akkor, sem ma nem tudna annyi értékes műkedvelő csoportot felmutatni, mint amennyi az elmúlt 20 évben létrejött és működik.

A könyvkiadás is egy kicsit irányítottá vált. Ez azt jelenti, hogy megpróbáltuk úgy kezelni a könyvkiadást, hogy évi szinten megjelentek bizonyos periodikák, a Muratáj, a Naptár, az Évkönyvünk, a kétnyelvű Lendvai Füzetek – a többi kiadványunk pedig a Kéziratpályázatunk alapján. A legjobbakat, amelyeket különböző recenziónal, pozitív véleménnyel láttak el, megjelentettük. Természetesen a pénzügyek függvényében.

Hímzés (Fotó: Lázár Lenke)

Népdal (Fotó: Lázár Lenke)

A nemzeti ünnepeink szervezéséről azt mondhatom, hogy érdekes módon, a Muravidéken előbb beindult a nemzeti ünnepek ünneplése, mint akár a szomszédos Zalăiban vagy Vasban. Ezt tapasztalatból tudjuk. A március 15-ét, A Kultúra Napját már előbb ünnepeltük. De gondolom, ez érthető, hiszen nálunk ez megtartó erőnek számított. A kultúra az egyik fontos eleme a megmaradás pillérének. Egy határon túli magyar másképp éli meg az ünnepeket, ezeknek bizonyos pillanatait, mint egy olyan magyar ember, aki, mikor felkel a nap, és kilép az utcára, egyértelmű, hogy magyarul köszön. Akinek nem okoznak olyan meglepetést, hogy esetleg a járókelő, aki szembejön vele, nem magyarul beszél. Valószínűleg a nemzeti ünnepek megünneplése ezért is ennyire fontos. Néha most is megjegyzik, hogy minek minden faluba nemzeti ünnepeket szervezni. Amíg az emberek ezt fontosnak tartják, és nem azért szervezik, hogy kipipálják, addig egyrészt az intézetnek ezt segíteni kötelessége, másrészt az intézet ezért lett létrehozva.

T. K-né: *Egy kétnyelvű környezetben – a magyar-szlovén két-tannyelvű oktatási iskolarendszer közegében – talán a legkiemeltebb feladata az általad vezetett Intézetnek az anyanyelvpolással kapcsolatos teendők. Az elmúlt hosszú évek alatt rengeteg pozitív tapasztalatot van erről a hitvallásodról, kezdeményezéseitekről az ez irányú szakmai programokat illetően. Mesélj erről!*

K. L.: Egyrészt így visszatekintve, most már több mint 50 éve részeseülünk a kétnyelvű oktatásban óvo-

dától egészen az egyetemig. Mivel az Intézet a kezdet kezdetén is megvolt győződve arról, hogy a kétnyelvű iskolákat segíteni kell, ami az anyanyelvpolást illeti – legyen az egy egyszerű ajándék-előadás gyerekeknek, vagy egy bábjáték, vagy esetleg nyári anyanyelvi táborok, vagy anyanyelvi vetélkedők, vagy tankönyvek beszerzése, szépirodalmi könyvek beszerzése – minden olyan alkalmat, amivel a nyelvnek a megtartását, megmaradását, fejlődését szolgálhatta, azt az intézmény kihasználta. A különböző szakmai előadások kezdettől jelen vannak az Intézet tevékenységében, természetesen, ahogy változik az idő, úgy változnak a lehetőségek is, de ezek mind prioritási sorrendben az első helyen vannak az Intézetben.

T. K-né: *A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet 20 éves jubileumi*

Versmondás (Fotó: Lázár Lenke)

Néptánc (Fotó: Lázár Lenke)

egy nagy közösség. Ez azt bizonyítja, hogy az elmúlt 20 év nem volt hiábavaló és hogy jó úton jártunk.

T. K-né: *Mekkora a jelenlegi lakosságszáma Muravidéknek?*

K. L.: A népszámlálási adatok azt mondják, a 2002-es adatok alapján, hogy 7 és fél ezren vagyunk itt Muravidéken, annak ellenére, hogy mi azt állítjuk, és azt valljuk, hogy 10.000-nyi a magyarsághoz tartozó, magyar kultúrát ápoló és szerető, magyar nyelvet beszélő ember él itt. Ez a mi becsült adatunk.

T. K-né: *Impozáns kiadványt jelenttetek meg a 20 éves évfordulóra, melynek címe egy idézet Reményik Sándortól: „Lángot adok, ápolod, add tovább...”, s az általad írt Köszönet című részben azt írod, hogy „az intézmény valódi közösségi térré vált az évek során”.*

K. L.: Azt akartam ezzel mondani, hogy az Intézetet nem lehet egy munkahelynek tekinteni, nem lehet kizárólag közintézményként kezelni. Én úgy hiszem, hogy itt az Intézet va-

lamennyi munkatársának – legyen az állandó vagy külsős munkatárs, szakember –, közreműködőjének érezni kell azt a küldetést, amit ránk ruházott a sors. Ez nem az a munka, amit napi 8 órában lehet végezni, egy ilyen kis közösségben emberi életek, sorsok jelennek meg. Tehát úgy gondoltam, hogy maga Muravidék is egy közösségi tér. És az Intézetnek itt nagyon fontos szerepe van, volt és remélem, hogy lesz is.

T. K-né: *Melyek az Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet tevékenységei, feladatai jelenleg, 2014-ben?*

K. L.: Még mindig megmaradt a műkedvelés koordinálása. Aztán nagyon fontosnak tekintjük a saját szakembereknek a kinevelését, sőt most már van képzett, saját muravidéki szakemberünk. Fontos az írott szó, a könyvkiadás, a hanghordozóknak a megjelentetése, foglalkoznunk kell a különböző adatbázisok létrehozásával, digitalizálásával, hiszen e nélkül ezek az értékek az utókor számára elvesznek, nem lesznek láthatók, elérhetők.

Ez egy nagyon fontos feladat, amivel foglalkoznunk kell, és ez egy friss tevékenysége az intézetnek. Aztán az anyanyelvápolással kapcsolatban, megmaradtak azok a tevékenységek, amelyeket az előbbieken soroltam. A fiatalsággal való törődést, az ő aktív részvételüket nem csak a muravidéki kultúrában, hanem a muravidéki kultúrának az alakításában is fontosnak tartjuk. A kiemelt csoportokat különösképpen támogatjuk, és helyzetbe hozzuk a jövőben is. Megmaradt a nemzeti ünnepek rendezése, főleg a központi jellegűek, de a településeken is segítünk minden rendezvény szervezésében, rendezésében. A turizmussal való foglalkozás is előtérbe került a munkánk során, hiszen a magyar nyelvterületre érkező csoportok hiteles útbaigazítást szeretnek, és lehet, hogy a sarkon lévő idegenforgalmi iroda is bizonyos információkkal rendelkezik, de hogyha egy olyan területre érkezik egy magyar ember, ahol magyar értékekkel tud találkozni, és annak a hiteles információját akarja megszerezni, akkor lehet, hogy a magyar intézménybe kopog be. És ez valamikor 10 évvel ezelőtt nem volt még az Intézet tevékenységi körében, manapság viszont ez is egy fontos feladatunk lett. Dolgunk különböző tájházak létrejöttének segítése, azok fenntartása, további fejlesztése, így a Kapornaki Tájháza, a Dobronaki György Ház, a Domonkosfai Tájháza, és most már szeretnénk Lendvavidéki Tájházat is létrehozni. Ha a jó Isten is úgy akarja, akkor reményeink szerint Völgyifaluban, és a közeljövőben. És egy ilyen intézménynek, mint a miénk, mindent, ami a magyar értékeket magában hordozza, valamilyen módon kötelessége fölkarolni.

T. K-né: *Lili, lehet, hogy megáldom a kérdéseimet, hiszen mind-*

Népzene (Fotó: Lázár Lenke)

egyik válaszod, valahogy hihetetlen módon átívelődik a következő általam felteendő kérdésre.

K. L.: (nevetve) Biztosan az időnként veled közösen eltöltött, több mint 10 év is közrejátszik ebben...

T. K-né: *Bejárva Muravidék szinte minden magyarok lakta települését, magam is azt tapasztaltam, hogy nagy értéként tekint mindenki a magyarságára, a hagyományokra, a szokások megőrzésére, felújítására. S egyre több fiatal látok a rendezvényeken, sőt a néphagyományt képviselő csoportokban. Miben rejlik a titok, hogy sikerül összefogni, bevonni ilyen példásan ezt a korcsoportot is?*

K. L.: Mivel a népszámlálási adatok és – szerintem – az emberi logika is tudja ezt, hogy ezen a területen a népesség száma csökken, s azt is tudjuk, hogy a magyarság száma is csökken, és, hogy sok a vegyes házasság, nekünk minden olyan fiatal, aki nem csak kimondottan magyar családból származik, hanem esetleg vegyes házasságból, köze van a magyarsághoz, fontos. És szeretnénk minél közelebb hozni a magyarsághoz. Ezért nagyon sok olyan tevékenységünk van, amellyel őket célozzuk meg – óvodától egészen az egyetemig. Főleg a nyári táborok, a különböző iskolai foglalkozások, amelyek nem csak feladattal terhelik meg a fiatalokat, hanem időnként lehetőséget is nyújtanak nekik, esetleg plusz élményben részesítik őket, lehet, hogy többletet kapnak. Nagyon jó, ha állandó információval látjuk el őket, felkeltjük az érdeklődésüket, s aztán utána esetleg, ha helyzetbe hozzuk őket, ők maguk is tudnak hozni új alkotást, új ötletet. És akkor ők már a közösségünk számára egy-egy új lélek. Ez egy ekkora közösségben mindenféleképpen nagyon fontos, és számít. Itt minden olyan lelket, aki valamilyen módon kapaszkodót keres, vagy szeretne a magyar közösséghez tartozni, azt meg kell ragadni, és azt meg kell tartani. Én amondó vagyok, hogy a valamikor kitalált nyári anyanyelvi-honismereti táboroknak köszönhetően, amelyekben nemcsak a muravidéki fiatalok találkoztak, hanem megismerkedhettek a felvidéki vagy a vajdasági vagy az erdélyi, esetleg a kárpátaljai fiatalokkal, megtapasztal-

Az MNMI 20 éves jubileumi ünnepélye (fotó: Török Károlyné)

ták az együvé tartozást, megismerték egymás vidékét, egymás értékeit, körbejárták a Kárpát-medencét, ők 20 évesen sokkal nagyobb tapasztalattal, sokkal nagyobb tudással és lényegében sokkal nagyobb magyarságismerettel is bírnak, mint mi 20 éves korunkban. Én 30 éves koromban tudtam végigjárni a Kárpát-medencét. Akkor ismertem meg fontos helységeit, értékeit. A mai fiatalság, ha valaki említi Brassót vagy Rimaszombatot vagy Bácsfeketehegyet, nemcsak, hogy el tudja helyezni, mint egy iskolai tantárgyi tanult elemet, hanem a helyekhez embereket köt, velük megélt dolgokat. Aki megjárta már azokat a vidékeket, ismeri az ottani magyar értékeket, így aztán nem csak egy „fellegben épített Kárpát-haza”, hanem egy egyetemes magyarság tényszerűen megszületett a fejében – amelyik nem illúzió, ami valóság.

T. K-né: *A Magyar Kultúra Napja van, amikor a beszélgetést készítem veled, s talán ez sem véletlen. Pár nap múlva zajlik majd a szervezetekben Lendván a Magyar Kultúra Napi ünnepély a Lendvai Színház és Hangversenyteremben, amely mint épület turisztikai látványosság is egyben. Ez alkalommal minden évben kiosztásra kerülnek a Kulturális Nívódíjak – (ebben a kegyben jómagam is részesülhettem 4 évvel ezelőtt, 2010-ben) -. Mit kell tudni a Díjról?*

K. L.: Azt mondják a bölcsebbek, hogy nemes dolog dicsérni, és mi úgy gondoltuk, hogy egy ilyen kis közösségben is igenis nemes dolog kiemelni azokat az embereket, akik esetleg többet tettek, tesznek a többiekénél, nemcsak a Muravidéken a magyar kultúra oltárára. És itt megkockáztatom, úgy gondolom, nem túlzok, hogyha azt mondom, hogy a magyar egyetemes kultúra oltárára.

Ez a díj 1992-től létezik, az Intézetnél egy évvel idősebb. Abban az időben egy kicsit másképp osztódtak ki a díjak. Volt csoportkategória, ifjúsági kategória. Most ebben a pillanatban Nívódíjak osztódnak ki, 3-at lehet évente kiosztani – kimagasló eredményeket elért csoportoknak. Mindenképpen ösztönző jellege van, hogy díjat oszt ki egy fiatalnak, egyének vagy csoportnak az Intézet Tanácsa, aztán kibővítettük ezt életműdíjjal, néhány éve Életműdíjat is osztunk ki, és külföldiokban részesítünk egyéneket, illetve csoportokat. Minden évben vannak javaslatok, és az Intézet is kibővíti ezeket a javaslatokat. Maga a Nívódíj Zala Györgynek – Lendva szülöttének – Arkangyal kisplasztikája, amelyet a Hősök teréről nagyon sokan ismernek. (De nagyon sokan nem tudják, hogy annak az alkotója az ismert Zala György.) Ennek a mását a mi Munkácsy-díjas Király Ferenc szobrászunk alkotta, ezt kapják a díjazottak.

Ez az egyik legfontosabb ünnepésége itt a muravidéki magyar ember-

Színjátás (Fotó: Lázár Lenke)

nek a nemzeti ünnepek tiszteletére megrendezett ünnepek mellett. Ilyenkor áthatja ezt a Makovecz Házat – ahogy említettem –, a muravidéki magyar kultúra színhelyét egy olyan áhítat, hogy nem csak azt a kifejezést használhatom, amit már mondtam, hogy az egyetemes magyar kultúra oltára, ez valamilyen módon itt a muravidéki magyarság szent helye, temploma. Nem mesz-sze van a Szent Katalin Templomtól – felér egy ilyen jelzővel.

T. K-né: Az anyaországi és a határon túli kulturális intézetekkel, szervezettel figyelemreméltó, példás, szoros kapcsolatot ápol az MNMI. Melyeket említenéd kiemelten példavértékűnek?

K. L.: Egy fontos: hivatalosan bármilyen intézménnyel fel lehet venni a kapcsolatot, papírra is lehet vetni, de hogyha ott nincsenek olyan lelkes emberek, akik ezt felkarolják, és szívügynek tekintik, akkor egy kapcsolat sem működik példamutatóan. Úgyhogy az intézményeket az elmúlt évek során meg lehet nevezni, de emberekhez fűződtek ezek az intézmények. Tehát én úgy fordítanám ezt meg, hogy az ember határozza meg azt a jó kapcsolati rendszert, nem maga az in-

tézmény. Hála Isten, nagyon sok ilyen ember van határon innen és túl...

T. K-né: Szakmai tevékenységekből kitűnik, hogy mindenképp fontosnak tartjátok, hogy eredeti magyar kulturális értékek jöjjenek létre Muravidék szerte. Mikortól és miért vált ez egyre inkább fontos célkitűzéssé?

K. L.: Azért, mert része ez a csöpp a kis muravidéki magyar kultúrának, s az egyetemes magyar kultúrának. Minden vidéknek megvannak a sajátosságai, és a saját, lokális szintű magyar jellegű értékei. Így mondjuk a hetési hízmés egy olyan fontos fogalomra vált, amely már nem fehér folt a népművészet területén. Aki néprajzzal foglalkozik, az tudja, hogy van itt 150 ember, aki ezt – nem mondom, hogy naponta, de – műveli, s így nem ment feledésbe. Ehhez sorolható még az olyan jellegű épített örökség, aminek magyar jellege van, amelyet feltérképeztünk, kiadványt készítettünk, ismertetjük. Egyrészt a magyar körökben, másrészt viszont fontosnak tartjuk azt is, hogy abban az országban, amelyikben most élünk, a többségi nemzet is ismerje meg a magyar értékeket, mert akkor különböző negatív sztereotípiák, amelyek még mindig élnek a fejekben, talán könnyebben leépíthetők.

T. K-né: Ha most gasztronómiai értékre is gondolok, eszembe jut, hogy itt ettem valamikor nálatok először füstölt búbos túrót...

K. L.: Az is van, valóban, füstölt búbos túró, aztán nálunk például kivételes módon a bogrács az egy étel, nem pedig edény, amelyikben fő az étel, és van a vágott-zsíros kenyér, a vágott zsír* – például, ami a gasztronómiát illeti.

De nagyon sokan nem tudtak arról, hogy Muravidéken is létezik muravidéki tánc, ami magyar érték. Az ezeréves együttélés következményeként ez a terület is megtartja a magyar kultúrát. Nekünk az a feladatunk, hogy a saját nemzetünknek megtartsuk ezeket a magyar értékeket, a többségi nemzet felé pedig, amelyik országban élünk, hogy továbbítsuk.

T. K-né: Az elmúlt év júniusában az MNMI tanácsának ülésén az igazgatói pályázatoddal kapcsolatban – miközben a tanács tagjai egyöntetűen kiemelték elhivatottságodat a vezetés tekintetében, közvetlenségedet, segítőkészségedet, kiszámíthatóságodat – elmondtad, hogy az intézmény vezetését, a munkában való közreműködést inkább szolgálatnak tekinted, mint munkahelynek.

K. L.: Ez egyértelmű, de nem csak én, hanem – én ezt említettem – valamennyi intézet munkatársa ezt így kell, hogy tekintse. Ezt nem lehet 7-15 óráig művelni. Itt, hogyha kell, akkor emberi lelkeket kell ápolni, ha kell, akkor

A Muravidéki búbos-füstölt túró (Fotó: Török Károly)

* A disznóoléskor a zsír részét nem sütik ki töpörtyűnek, hanem nyers állapotban hagyják, és nagyon-nagyon apróra vágják össze, hogy szinte krémszerű, majd ezt hideg helyen tárolják. A „vágott-zsíros” kenyér szeletelt lila- vagy fehér hagymával a vidéken készülő hidegtálakon is szerepel, mint helyi népi étel.

oktatni kell. Lehet, hogy nekem most az egykori népművelő jut eszembe, de talán nem is annyira a magyarországi közegben, hanem lehet, hogy a határon túl, akár 10 kilométerre a ma már nem létező határvonalától. Biztos, hogy más az ilyen jellegű szakembernek a küldetése, mint egy teljesen magyar közegben. A magam részéről ez a szolgálat egyszerűen az egész életem, ebben élek nap mint nap, szerintem életem végéig, remélem.

T. K-né: *Az elmúlt években, de leginkább a 2013-as évben számtalan emberpróbáló élethelyzet zajlott körülöttem, magánéletben, közösségi életben egyaránt, miközben nívósan, optimista szemlélettel egy feszített tempójú, fiatal generációt is meghazudtoló, megállás nélküli munkatempót diktáltál magadnak. Miben rejlik az energiáid titka?*

K. L.: Szerintem ezt inkább a jó Istentől kellene megkérdezni. Pozitív beállítottságú ember vagyok. Az emberi élet hullámvölgyek sorozata, nagyon sokszor elesik az ember, de én az a típusú ember vagyok, akinek mindig volt, és remélem, hogy lesz is ereje lábra állni, továbbmenni. Másrészt nem terhelem sem magamat, sem a szűkebb környezetet, meg szeretném, ha a szélesebb környezet sem terhelné magát különböző sérelmekkel a múltból. Tudom, hogy a történelmet és a múltat tisztelni kell, helyre rakni bizonyos dolgokat, de nem vagyok megterhelve negatív szemlélettel. Valószínűleg a családon belül is ez a szemlélet, s a gyermekkorom is ilyen volt. Egy példamutató családban nőttem fel, amelyik lehet, hogy abban az időben nem tudta annyira megnyilvánítani a magyarságtudatát, a hovatartozását, az identitását, viszont én az első pillanattól kezdődően járhattam a szüleimmel a magyarországi közeli területekre, rokonaink éltek Veszprém, Somogy és Zala megyében, Budapesten, részese lehettem rengeteg kulturális élménynek. Az életben kaptam nagyon sok olyan töltődési lehetőséget, amit nagyon sokan mások Muravidéken nem kaphattak. Valószínűleg az én hitvallásomnak ez is nagyon sokat segített. A többit pedig valóban bízzuk a jó Istenre.

T. K-né: *Egy új életben mi lenne a vágyad? A munka, a család, a kö-*

zösségi élet a mind a 24 órát igénybe veszik. Mi az, ami álmod, vágyad, ám egyelőre még nem teljesül?

K. L.: Nagyon őszintén, olyan kimondottan nagy vágyaim nincsenek. Nekem a családban való megértés, szeretet az egyik legfontosabb érték. Aztán amennyire ezt ki lehet terjeszteni a munkaközösségre – ha úgy veszed, ez a második otthonod, hiszen van, amikor 10-12 órát töltesz a munkatársaidal, van, akinek bizonyos titkait ismered –, ez nagyon fontos.

Azt kérdezted tőlem, hogy vágyam? Én szeretném, ha az a kis szellet, amit így egyénileg vagy a szélesebb családi vagy intézeti körben meg

tudunk alkotni az elmúlt 20 vagy 50 évben, a következő évezredekben is megmaradjon. Muravidéket is beleértve, az 1000 éves határ működjön.

T. K-né: *A fentebb említett Reményik vers címe: Öröktűz. Vallom, hogy ezen a pályán, melyen szolgálatot teljesítünk, csakis „öröktűzzel” érdemes égni.*

„Egy lángot adok – én is kaptam azt / Messziről, mint egy mennyei vágaszt, / Egy lángot, amely forraszt s összefűz.”

Ezekkel a sorokkal szeretném megköszönni Neked a beszélgetést...

K. L.: Én is nagyon köszönöm.

KEPE LILI a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatója 1963. október 16-án Muraszombatban született. Az általános iskolát Lendván, a gimnáziumot Muraszombatban fejezte be. Azt követően tanulmányait a Maribori Főiskolán folytatta, fizika-technika szakon, ahol pedagógus oklevelet, majd a későbbiek során a Pécsi Tudományegyetemen egyetemi szintű turizmus-szervezői oklevelet szerzett. Hosszúfaluban, ahol ma is él családjával, a kilencvenes évek elejétől aktívan bekapcsolódott a művelődési életbe. 1993-ban művelődésszervezőként kezdett tevékenykedni a Muravidéki Magyar Nemzetiségi Közösség keretében, majd egy esztendővel később az újonnan megalakított Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetben. A kilencvenes évek második felétől az említett intézet igazgatóhelyettese, valamint amellet 2004-től az intézet égisze alatt működő Bánffy Központ vezetője. Kimagasló művelődésszervezői tevékenységéért, a muravidéki magyar kulturális intézményrendszer tökéletesítése terén kifejtett munkájáért, valamint az anyaországgal és a muravidéki szervezetekkel, intézményekkel kialakított kapcsolatrendszer terén szerzett érdemeiért 2004-ben magas magyar állami kitüntetéssel, a Wlassics-díjjal tüntették ki.

TÖRÖK KÁROLYNÉ MISZORI MARIANNA szakmai módszertani referens a Nemzeti Művelődési Intézet Szakmai Módszertani Főosztályán. Zalaegerszegen született, az Őrségben él. Magyar-népművelés szakos diplomáját a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen szerezte, majd 1996-ban a Budapesti Műszaki Egyetem Gazdaság Tudományi Karán Közoktatás vezetői szakon végzett.

Néprajzi gyűjtő, 2005 óta évente új tematikus néprajzi kiállítást mutat be férjével magángyűjteményükből. A népi bútorfestés hagyományait ápolja, műveli, továbbtanítja kurzusokon, táborokban. Muravidéki meséket, történeteket archivál, gyűjt. Valamikor versfelkészítőként és falusi színjászó kör vezetőként is szívügye a magyar nyelv ápolása, a vers és prózamondó, színjászó találkozóok színvonala.

Jelentősebb, önálló publikációi jelentek meg a hagyományápolásról, a magyar nyelvről és egyéb művészeti témakörben, többek között: Hétmérföldes História című sorozat az Őrségi Hétrétűjságban, 2007., 2008., 2009.; a Naptár című kalendáriumban, mely a szlovéniai magyarok évkönyve 2010., 2011., 2012., 2013.: Néprajzi és anyanyelvi barangolás a Muravidéken, Zalában és Vasban. Szabad-e bejönni ide Betlehemmel? címmel. Tulipánok a ládákban és a szívekben – A népi bútorfestés tanítása, áthagyományozása Muravidéken. „Nől a dér, álom jár.” – Verses Advent Hosszúfaluban címmel. A Lindua című (Lendva Község multikulturális tudományos – társadalomtudományi – irodalmi és képzőművészeti folyóirata) lapban Kincses sziget címmel 2010-ben. Több kiadvány megálmodása és szerkesztése fűződik nevéhez: Jászokönyv – Zalai Betlehemek, 2007., 2008. A feliratos falvédők üzenetei, 2010. Csutorafűrés, Félrecsupor és Fűzfánfűtülő (néprajzi kiadvány), 2011. Virággal ékes – A népi bútorfestés hagyományai (magyar – szlovén – angol nyelvű kiadvány) 2012.

Kutatási témái: Mesegyűjtés és falutörténetek (folyamatosan); Etnopedagógia és középiskola, 2005. Betlehemtörténeti kutatás.

Szlovéniában, Lendván 2010-ben a Magyar Kultúra Napján a Muravidéki Magyar Kultúráért 2010. évi Kulturális Különdíjban részesült.

A Hegyhát őrzői

Kovács Istvánnal, az oszkói Hegypásztor Kör elnökével Pósfay Péter beszélget

A Hegyháton 28 évvel ezelőtt felbukkant egy maroknyi fiatal, akik fejükbe vették, hogy olyan mesterségeket tanulnak a falu idősebbjeitől, amit mások akkoriban elfelejteni szerettek volna. Mozgalmukból szökkent számba Oszkó és térsége mai közösségi életének és turizmusának színe-java. A Hegypásztor Kör elnökével Pósfay Péter beszélgetett.

Pósfay Péter: A Hegypásztor Körnek már komoly történelme van, és elmondhatjátok magatokról, hogy a ti történetek elválaszthatatlan Oszkótól.

Kovács István: '85-ben alakult az egyesület, idén lett 28 éves.* Azon gondolkodtam, hogy tulajdonképpen hét-éves ciklusok figyelhetők meg az egyesület életében is – érdekes egybeesés, hogy az EU is hétéves periódusokban tervez. Talán érdemes lenne végigszaladni ezeken a hét esztendőkön.

P. P.: Miről szólt az első hét év?

K. I.: A megalakulásról és a célok kitűzéséről, a felismerésekről és az összeforrásról elsősorban. Volt körülbelül tíz lelkes fiatal, és ennek a tíz embernek is volt egy magja, négy-hat ember, aki mozdítani akart valamit, és azzal a céllal hozta létre az egyesületet, hogy megmentse a hegyháti műemlék-jellegű régi préházakat. Ezek a préházak másoknak nem szá-

mítottak értéknek: szétfűrészelték, ledöntötték őket, rosszabbnál rosszabb épületeket emeltek a helyükre. S jött a nagy felismerés, hogy az is érték, ami egyébként a közösségünknek nem biztos, hogy az – a közösség értékeivel viszont végképp érdemes foglalkozni. Az alapítóknak az első nagy vállalkozásaként egy régi, romos épület került felújításra nyári intenzív tábor keretében, ami már komoly együttműködésnek számított. Az első táborban a debreceni egyetem Varjúvár közösségének tagjaival együtt kezdtek el az oszkói fiatalok felújítani egy hegyháti préházat. Hat éven keresztül minden évben egy kicsit felújítottak az épületből, amit fele

résben az egyesület 10 000 Ft-ért megvett, fele részben pedig a termelőszövetkezettől ajándékba kapott. Az épület több tulajdonosé volt, felosztva. Nagyon fontos volt, hogy ezek a fiatalok akkor már meg akarták tanulni azt, amit mindenki más elfelejteni akart: a kézzel aratást, a sározást, azt, hogy hogyan lehet egy ilyen épületet felújítani. Kívülállóként éltek az életüket, ismerkedtek a környékkel – a falu szemével nézve igazi „futóbolondok”. Az egyesületet alapítók társasága más tészta, igen, de a táborozók egy vegyes csapat volt. Az alapítók között akadt pedagógus, építészhallgató, bölcsészhallgató, de volt olyan ember is, aki termelőszö-

Kovács István, az egyesület elnöke

* az interjú 2013-ban készült

vetkezetben dolgozott vagy gazdálkodott. Nagyon érdekes volt az a folyamat, ahogy a táborszók és a falu összekovácsolódott. Manapság szinte mindent „fejlesztünk” – a fejlesztő munkához valószínűleg ma végeztek volna egy felmérést tudományos módszerekkel, hogy mi a faluközösség igénye. Vajon felmerült-e volna az igényfelmérésnél, hogy a szülőhelyünkön az átlagnál több régi épület van, jó lenne ezeket felújítani, illetve jól jönne egy közösség, ami ebben segítséget nyújt? Aligha.

P. P.: Ti voltatok az első fecskék?

K. I.: A kezdeményezésünk jó értelemben vett tűzgyújtó effektus volt: amint ez a tűz felgyulladt, követőkre találtunk. Elkezdett terjedni a jó példa, és önmagában az, hogy a táborszókat érdekelte a falu, a fiatalokat érdekelte az idősek tudása, óriási erőt jelentett, és elindított egyfajta összekovácsolódást. Az első hét év nagyjából annak a jegyében telt el, hogy felmérjük a szülőhely értékeit, a bozöttenger közepéből kihámozzuk és felújítjuk az épületeket, és szervezzük a táborokat. Ennek a ciklusnak a végét már jelezték az első önkormányzati választások, amikor leégett a tevékenységünk középpontjában álló préház, felgyújtották másnap, és megszűnt az, amiért öt évig dolgoztunk. Viszont minden rosszban van valami jó. Ha azt nézzük, egy nagyon erős letisztulás történt, egyfajta egybeforrás, hogy ha már ennyit dolgoztunk valamiért, azt igenis megmentjük meg, újítsuk fel.

P. P.: Miből volt pénzetek a működésre?

K. I.: Azokban az években indultak el pályázatok a rendszerváltást követően már itthon is. Kis összegekhez lehetett jutni – ilyen kiírásai voltak például az Országépítő Alapítványnak. Nekiálltunk pályázatokat írni: ez „negatívan” megközelítve azt jelenti, hogy akkor kezdtünk elfelejteni saját erőforrásainkról, pozitívan pedig azt, hogy akkor tudtunk kezdeni élni az adódó külső lehetőségekkel. Pályázati rendszerekkel, ami az akkori pályázatoknál kézzel, sorvezetős papírra írt pályázatot jelentett: ha 50 000 Ft-ot nyertünk, abból már rengeteg mindent el lehetett végezni.

A pályázat lejártakor általában kaptunk egy levelet, hogy számoljunk el: összegyűjtöttük a számláinkat, írtunk ismét kézzel egy másfél oldalas levelet, becsatoltuk a dokumentumokat, és jött a válasz, hogy rendben van, köszönjük szépen. Még meg is hívtak arra az állófogadásra, ahol bemutatták az 50 000 Ft-okból megvalósuló remek dolgokat. Valójában aranykor volt ez, és meggyőződésem, hogy abban az időszakban jóval kevesebb visszaélés adódott, mint most, amikor egész arzenállal küzdünk a pályázati visszaélések ellen (persze van is mivel visszaélni). Az egy külön történet, hogy ezekből a pályázatokból mit és hogyan tudtunk véghezvinni. '91, '92 táján nagyjából körbeért ez az első hét év: az épület rendben volt, megújult, a táborszók fiatalok kicsit kiöregedtek, családot alapítottak, saját egzisztenciájuk felé fordultak, és ez jórészt elmondható volt az alapítókra is. Akkor léptünk be mi, mint második generáció az egyesület vezetésébe – egész pontosan, azt hiszem '92-ben –, Ákos (*Zágorhidi Czigány Ákos, a Hegypásztor Kör mai ügyvezetője – a szerk.*) és jómagam. Érdekes módon volt egy kettős érzetünk. Az egyesület elhagyta a hegyet, tábor sem nagyon volt, esetleg még azt megszerveztük, de inkább másoknak. Magával ezzel a történettel ketten-hárman foglalkoztunk. Előállt egy állapot, amikor az egyesület vezetői közül páran kint vannak a hegyen és kézzel próbálják meg lekaszálni a gatz és rendben tartani a területet. Ez a hely a közös

helye. Vajon teremtsünk-e helyet, hogy legyen közösség, vagy ha van közösség, megteremti magának a helyet? Nosza, adjunk neki egy kis segítséget: az első közösségi helyünk, a falutól két kilométerre lévő szőlőhegyi préház pihenőszobája volt egy szemes kályhával, egy sarokpaddal és egy asztallal. Ott tartottunk közgyűlést, ez volt a standard helye az egyesületnek. Ezt váltotta fel később a teleház, már bent a faluban, még a közösségi ház előtt, úgymond a falu felé fordulás jegyében. Ha dátumhoz akarjuk kötni, akkor '92-től a szőlőhegyi jelenlétünk háttérbe szorult, de akkor is fontos volt. Munkált bennünk tehát egyrészt az, hogy alapító atyáink ránk hagyták, hogy a szőlőhegyet védeni, óvni kell, másrészt viszont minket akkor nem is annyira a hegy izgatott, hanem sokkal inkább a falu közösségi életével kapcsolatos dolgok: amatőr színjátszás, néptánc programok szervezése, és hasonlók. Az egyesület másik kiemelt célja pont az volt, hogy értelmes programokat adjon a helyi fiataloknak illetve a helyben lakóknak.

P. P.: A második hét év a falu felé fordulásról szolt?

K. I.: Az egyesület életének korábbi szakaszában is volt már író-olvasó találkozó a hegyen Nagy Gáspárral, illetve együttműködés az Egyesület és a Rozmaring Színjátszó Csoport között. A Rozmaring Színjátszó Csoport már 78-ban megalakult, de később, az Egyesület támogatásával újraalakult; az egyesületi tagok egy része a Roz-

Zágorhidi Czigány Ákos és Kovács István

A Hegypásztor Kör közösségi háza

maringban is aktív volt. A színjátszó csoportban tevékenykedett egy időben az akkoriban Oszkóban tanító Gergye Rezső is – később Vasvárra igazolt – jelenleg a művelődési központ igazgatója. Oszkóban ez idő tájt indultak szervezésünkben a falunapok. A falunap is változások elé néz – mostanában az elérhető pályázati források nem feltétlenül falunapot támogatnak. A falunapról kialakult az a kép, hogy a színpadon az aktuális „sztárvendégek” szerepelnek, van például ugrálóvár, egy lacikonyha és néhány árus. A '90-es évek elején a falunapnak kemény 80 000 forintos költségvetése volt: azoknak az első falunapoknak az volt a lényege, hogy minél több embert bekapcsoljunk a programokba és a programszervezésbe. '97 környékén például olyan sikeres Európa napot is szerveztünk helyi fiatalok bevonásával, ahol különböző állomásokon kellett feladatokat végrehajtani a jelentkező csapatoknak.

P. P.: Ekkor Magyarország nem volt még EU-tag, még vártunk a sorunkra.

K. I.: Így igaz, saját színjátszókkal szerveztük meg, és kevés pénzből megvalósuló, de nagyon sokakat – szervezőket, alkotókat, részvevőket és társszervezőket – érintő forgatag lett a végeredménye az akkori falu-

napoknak. Később ez mindenhol átment abba, hogy a szervezők egyfajta szolgáltatásként programokat nyújtanak a lakosságnak, közte egy-két igazán színvonalast is, de mindezt sokkal magasabb költségvetéssel, mert ugye falunap nincs sztárvendég nélkül.

A '90-es években azonban a színjátszás működött, jártunk is sokfelé fellépni. Vasvári fiatalokkal közösen létrehoztuk a Palotás Néptánc Csoportot '96-ban, segítettük az oszkói daloskör elindulását – ezt már kicsit később, 2000 környékén –, falunapokat, szüreti mulatságokat próbáltunk megújítani közösségi energiából. Folyamatosan pályáztunk, de kis összegeket, 20-30-50 000 forintokat nyertünk. Egy normál közösségként zajlott az életünk. Mégis, mikor elvégeztük az egyetemet, és meglepő módon nem máshol próbáltunk szerencsét, hanem a faluban maradtunk, sokan furcsállották.

P. P.: Többen voltatok akkor?

K. I.: Ákos, a ma már Szombathelyen élő Papp Joci és jómagam alkotunk egy hármast magot, de természetesen a faluban élő fiatalok közül is többen kapcsolódtak az egyesülethez.

P.P.: Újságot is készítettetek...

K. I.: Igen, a Dobszó Oszkó című újság is fémjelzett egy korszakot a közösség életében. Sok minden táplálkozott az ittmaradás-szindrómánkból. Elgondolkodtunk, hogy mi lehet a helyi tanulási, fejlődési pálya. Arra jutottunk, hogy egyszerűen értelmes,

közösségi vénával megáldott fiatalokat kell helyzetbe hozni, ott tartani vagy odavinni, és segíteni őket abban, hogy közösségi emberként kiteljesedjenek. Amennyiben nagyon röviden kellene a koncepciókat megfogalmaznom, akkor ezt mondanám.

P. P.: Miközben ti saját magatoktól maradtatok ott, senki sem csábított haza benneteket.

K. I.: Nem bombáztak ajánlatokkal. Jómagam Pesten végeztem a Közgázon: a fővárosban adódott is volna egy csomó álláslehetőség. Itthon viszont nem volt, ha pedig mégis találtam egy kiírást, nem kellettem az adott pozícióba (például logisztikusnak). Ha azt nézzük, hogy a következő időszakban mi felé ment az egyesület, biztos meghatározó volt, hogy 97-től végül Vasváron, egy területfejlesztéssel foglalkozó tanácsadó cégnél tudtam elhelyezkedni. Volt rálátásom arra, hogy mi történik a fejlesztésekben, milyen pályázatok érhetőek el. Akkor már megjelentek az első Phare-kiírások, amelyek nagyon megmozgatták az egyesületet, előtérbe kerültek újra a szőlőhegyhez kapcsolódó céljaink és azok megvalósulásának lehetőségei. Ha ragaszkodunk a hétéves ciklusokhoz, akkor most a második ciklus végén járunk: '98-'99-2000 körül.

P. P.: Ez a millennium előtti egyik év.

K. I.: Előtte is nagyon sok minden történt, de ekkor is elsősorban Oszkó

Az egykori sarki kocsmá – ma közösségi ház

A Hegypásztor Kör birtokának bejárata

és a térség volt a főhazánk. Egyrészt ez volt a nagy felismerések korszaka: az értékmérés mellett sokkal inkább a közösségi alapú irányokra kezdtünk ráébredni. Olyan stratégiai összefüggések kristályosodtak ki, melyekből sok szempontból ma is építkezünk. Ez az időszak kezdődött azzal, hogy ha ránk hagyták eleink azt a célt, hogy mentjük meg a pincéket, akkor mentjük meg a pincéket! Erre a célra pályázatokat adtunk be, s mellette feltérképeztük, hogy milyen pincék vannak még, amelyet érdemes lenne megmenteni az enyészettől. A felújításokra addigi viszonylatokban sok pénzt, több millió forintot nyertünk. A tulajdonosoknak, akikkel egyeztetünk, még önrészt sem kellett vállalniuk, csak hozzájárulniuk, hogy mi újraszuppoljuk, – több esetben szinte az alapoktól újraépítsük – a pincéjét. Valahol ennek hatására indult el a másik nagy törekvésünk, hogy a fiatalokat próbáljuk meg helyben tartani. Tudatos csapatépítő akciókon számos dolog beindult: új generációkat vontunk be a közösségi életbe, akkor indult el a teleház, akkoriban kezdte el működését egy pályázat révén a zsúpkészítő műhely. A műhely biztosította a tudást a pincék megmentéséhez: ezek a folyamatok párhuzamosan folytak.

A közös segítés és a valami új létrehozása volt tehát a mozgatórugó. Akkor már voltak komoly nemzetközi pályázatok, osztrák kapcsolatok: szerveztünk közös akciókat a hegyen, elindítottunk nagyobb, turisztikai jelentőségű programokat, kidolgoztunk egy szőlőhegyi befektetési programot, ami azóta is „pihen”, de előbb-utóbb aktuálissá válhat.

Akkor, a pályázati projektek továbbgondolásánál, a tanulás-fejlődési lehetőségeink kutatásakor született meg a felismerés, hogy nagyon sokat számít, hogy mit akarunk megmenteni, de akkor tudjuk ezt megőrizni, ha tudunk valamit kezdeni az emberekkel is. A pincék esetében ez azt jelentette, hogy bár pincéket kezdtünk el felújítani a 90-es évek végén, úgy tapasztaltuk, hogy hiába a csodás eredmény, ha pár év múlva meghal a tulajdonos, vagy nem foglalkozik vele, akkor hamarosan ott tartunk, ahol a part szakad. Ezért is lenne érdemes nem az épületet, hanem az embert támogatni, aki kötődik a hegyhez. Egy pályázat révén szerveződött itt egy szőlész-borász képzés, egy remek csapatot hozva össze, akiket igyekeztünk együtt tartani. Adódott a kérdés, hogyan tudnak ők annak bázisa lenni, hogy a szőlőhegyi gazdálkodásban a hagyományoknak és építészetnek meglegyen az emberi gyökere. Ez a csapat immár nyolc-kilenc éve, 2005 óta együtt van, mint Borbarát Kör. Ma már új telepítések is vannak a szőlőhegyen, akadt olyan gazda, aki

tudatosan olyan pincét tervezett, ami beleillik a hegy összképébe és hagyományaiába. Igaz, nem zsúpos, hanem cserepes, és a 80-100 évvel későbbi építési időszakot hozza vissza. A Borbarát Kör tagjai boraikkal bemutatkoznak rendezvényeken, és ma már a Hegyháton is termelt komoly borversenyeken díjazott bor, egyes borászatok pedig ígéretes jövő előtt állnak a szakmában. Nem a látványos dolgokon van a hangsúly, hiszen összesen kb. 15 pincét mentettünk meg. Azt viszont elmondhatjuk, hogy 50-60 ember tartósan „megfertőződött” ezzel a gondolattal. A 2000-es évek elején, a Teleház elindítását követően lett világos, hogy nem elég, ha vannak az egyesületnek munkatársai, vezető is kell. Ez nagy belső dilemma volt. Amikor elkezdtük ezt a munkát, pénz nélkül, tagként végeztük. Az viszont már nem működik, hogy az embernek normál állása van, és mellette még hét-nyolc ember munkáját is irányítja, vezeti.

P. P.: Így lett ügyvezető nálatok...

K. I.: Zágorhidi Czigány Ákos. Közös döntéssel jutottunk el ideig, Ákos főállásban átjött a Hegypásztor Körhöz. Nekem az egyesületi pálya mellett egy vállalkozás elindítása volt ekkor a középpontban, ami nagyon sok energiát igényelt. Térség-vidékfejlesztés vonalon indultunk el, és a nulláról kellett építkeznünk, a fizetést magunknak kellett előteremteni. A vállalkozással párhuzamosan

Szalmafonás

Horgolt ékszerek

az egyesületi dolog is futott. Az első években területfejlesztési és vidékfejlesztési programokat, tervek készítettünk, ebből származott a bevételünk. Mivel egyesületként az örökséget akartuk menteni, a Hegyhátra is kidolgoztunk egy kistérségi örökség-védelmi programot már 2004-ben. A cél a digitalizálás és az összekapcsolás volt, valamint a civileknek forrásteremtés. Már a teleházas korszakban ez volt a koncepció – ez is elsősorban a Hegypásztor Kör fenntartását szolgálta, de ugyanakkor tíz teleháznak másfél évig egy főállású munkaeő foglalkoztatását biztosította. Így kiszélesedett a látómező, és az egyesület érdekei, fejlődése összekapcsolódott a térségivel.

P. P.: A helyi termék gondolat, amiből később a klaszter lett, mikor gyökeresedett meg bennetek?

K. I.: Az ezt követő időszakban. 2002-ben már megindult ez a folyamat, de maga a klaszter 2005-ben alakult.

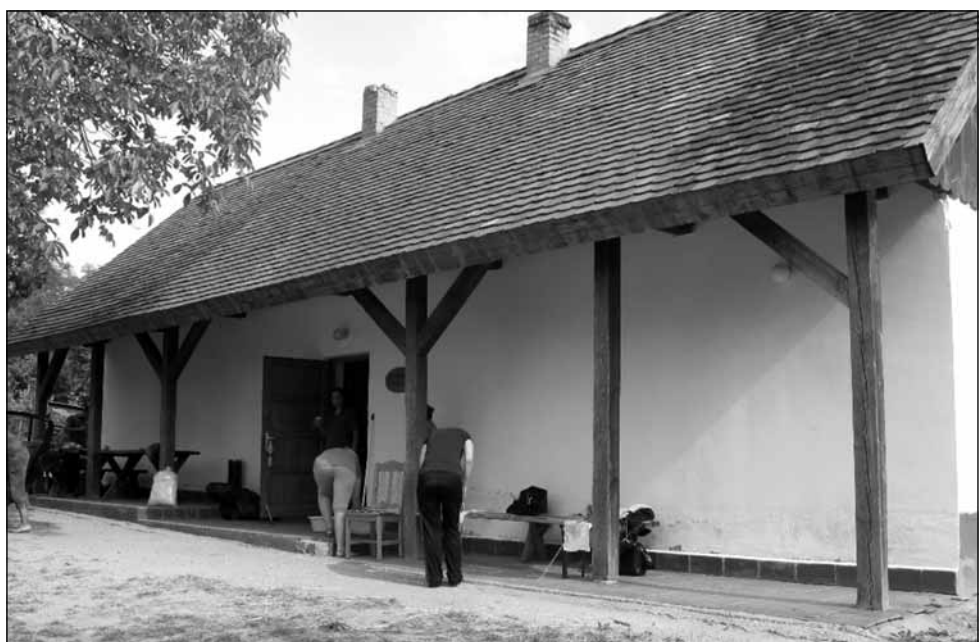
P. P.: Ez valaminek a folyománya volt, vagy egyszer csak jött egy szikra, amibe bele lehet kapaszkodni?

K. I.: Amikor vállalkozást indítottunk, az egyesületben összegyűjtött értékek, hatások, élmények egy külső térbe helyeződtek. Pályázati apropóból merült fel a helyi termék klaszter, praktikusán mert klaszterek kaphattak támogatást. 2005-2006 táján indult a klaszterizáció, akkor alapítottuk a helyi termékekre a Pannon Helyi Termék Klasztert. Utána közre-

működtünk a Térségi Foglalkoztatási Paktum létrehozásában, valamint 2006 és 2008 között a Hegypásztor Kör volt a Hegyhát LEADER programjának gesztorszervezete, aminek volt egy olyan aspektusa is, hogy térségen belüli döntéssel lehetett támogatni helyi fejlesztéseket.

Ezek a szálak párhuzamosan futottak, mindegyik értékes volt, mind kapcsolódott az egyesülethez, kicsit ernyőként is szolgált számunkra: amit vállalkozásként meg tudtunk teremteni programot, bevételt, szükségleteket, célokat azt hozzákapcsoltuk – így az egyesület kicsit burokan is volt és tudta élni az életét. Ez elősegítette, hogy elinduljanak olyan dolgok, mint

a Szőlőhegyi Fesztiválok vagy az Orbán napi vigadalom, hogy tudjunk építkezni a hegyen, hogy létrejöhsenek az apartman pincék, melyeket 5 év után most fejezünk be, hagyományos szerkezettel, de komfortosabb funkciókkal, így turisztikai célokra is megfelelnek. Elértük, hogy sok erőforrásból, de a helyi közösség akaratából építkezünk, kiaknázzuk az önkéntes munka lehetőségeit, a pályázatokkal is élünk, és mellette piaci bevételeket is szerzünk. Ebben az időszakban megerősödött a zsúpos, népi építészeti vonal. Volt egy olyan periódus 2008 táján, amikor a az EU-s ciklusok közötti átállás egy másfél éves finanszírozási űrt teremtett a pályázati programok terén, és ez nagyon nehéz helyzetbe hozta az egyesületet is, több munkatárstól meg kellett válnunk. Abban, hogy ezt az időszakot mégis át tudtuk vészeln, nagyon nagy szerepe volt annak, hogy a Hegypásztor Kör ekkorra már viszonylag komoly bevételekre tett szert a népi építészetre alapozott vállalkozási tevékenységekből. Ez már elegendő volt, hogy az egyesületet kihúzza a csávából, és legalább a minimum szinten működőképesek maradjunk. Akkor is tudtuk tartani a kulcsembereinket és vinni a dolgainkat, amikor az összes pályázat kifutott. A Szentendrei Skanzenben például az Észak-magyarországi tájegység népi építészetét bemutató épületek többségének zsúpfedését mi csináltuk.

Erdei iskola – a hétvégi hallgatókkal

P. P.: Ez az egyesület vállalkozása volt.

K. I.: Mi Hegypásztor Körként csak olyan dolgot vállaltunk, ami értékmegőrző céllal fonódott össze, kommersz kezdeményezésekhez nem adtuk a nevünket csak azért, hogy a művelődésszervező kollégának legyen állása. Ezért is képeztünk szolgáltatásokat, amiket értékesítve visszaforg a pénz. Például csoportokat fogadunk, turisztikai, vagy erdei iskolás programokat szervezünk, a Teleháznál definiáltunk fizetős szolgáltatásokat, bort adunk el, a közösségi házban bortre-zort adunk bérbe. A közösségi ház infrastruktúráját próbáljuk meg hasznosítani – egy csomó ilyen szolgáltatásnak a belső felvevő piaca pont az a vállalkozás volt, amelyben működtem illetve működtem.

Bizonyos innovációkat is létrehoztunk. A zsúpműhellyel kapcsolatban is volt egy fejlesztésünk: kifejlesztettünk egy cséplőgépet a Keszthelyi Egyetemmel közösen. A szentendrei megbízás kapcsán ellátogattunk Mogyoróskára egy idős bácsihoz azért, hogy megtanuljuk az Észak-Magyarországra jellemző „lépcsős fedés” műhelyitkait. Vállalkozásként egy konkurencia-erősödést is megéltünk, de közösségi fejlesztő sejtünk a legnagyobb siker, mikor fiatal kollégáink már nem dolgoztak nálunk, hanem saját maguk is zsúpkészítő vállalkozást kezdtek el működtetni.

P. P.: István, megtenné, hogy elsorolod tevékenységükkel együtt azokat a vállalkozásokat, melyek kinőttek vagy kifejlődtek a hegypásztor kör mellett, és kölcsönös segítséggel működnek, ahogy erre utaltál is?

K. I.: Olyan hálózati együttműködésben van benne az egyesület, amelynek az értékrendje, tevékenysége a hagyományos ősi egyesületi vonalából táplálkozik. A csoportban 7 szervezet van benn egyébként – közös, egymást segítő pénzügyi- és adminisztratív rendszer van, a különböző szervezetben dolgozó kollégák együttműködnek egymással, és ez lehetőséget ad arra, hogy tényleg nagyon széleskörűen kapcsoljunk össze dolgokat. Van benne főleg nemzetközi projekteknél érintett szervezet: az már alap, hogy ha nemzetközi csoport

jön, ők kimennek a hegyre és akkor ebből bevétel is származik. Megismerik a környéket, tovább viszik a jó hírt, helyi terméket vesznek, jól érzik magukat. Úgy érzem, afelé haladtunk, hogy az egyesület tényleg azzal foglalkozik, ami kulcsfontosságú számára és azokkal a sallangokkal egyre kevésbé, ami nem fontos nekünk. Ebben a rendszerben sok minden megtalálta a helyét, de a pályázati-, állami- fejlesztő és segítő rendszerek nem nyújtottak megoldást számunkra abban, hogy olyan ütemben tudjunk haladni, ahogy mi azt megálmodtuk, és tényleg a saját közösségünk, falunk hasznára cselekedjünk. Az volt az elvünk, hogy ha felülről nem jön segítség, akkor megcsináljuk magunknak. Az egyesület tevékenységének egyik legfőbb gyökere, hogy a közösség erejével, a környezetünkben lévő erőforrásokból építkezve érjük el a céljainkat.

Csak hogy mivel intenzíven elkezdünk foglalkozni másokkal, megyei, vagy akár országos hatókörben is, a saját dolgaink lassabban haladtak. Például létrejött a Pannon Helyi Termék Klaszter, amivel a régióban termelőket segítünk. A klaszteren belül is sok folyamatot elindítottunk – gasztronómiában, új termékek fejlesztésében és egyebekben – sőt már országos, több térséget összekapcsoló együttműködések koordinátorai is vagyunk. Az elmúlt évben kezdtünk tudatosan azzal foglalkozni, hogy a Hegyhát termelőit, tehetséges fiataljait vagy helyi termék előállításával foglalkozó embereit hogy tudjuk közvetlenül segíteni.

Ez a „kocsi megelőzi a lovat effektus”: lehet, hogy nagyon hasznos az, amit teszünk, mert sok ember érzi a hasznát; de azt is látjuk, hogy viszályabb is kell lépnünk, hogy ennek az alapjai is meglegyenek. Ennek jegyében tervezünk egy helyi termék kézműves inkubátor központot. '85-ben megtanultunk zsúpot készíteni és pár éve bekerültünk egy közép-európai programba, ami a szellemi kulturális örökség tőkésítéséről szól. Azt tapasztaljuk, hogy az Európai Unió és az Unesco 2004-2005 óta kimondottan azt akarja létrehozni vagy módszertanilag beágyazni a programba, amit 1985 és 2005 között véghezvitünk. Ezek nagyon biztató visszajelzések, és kíváncsian várom, hogyan tu-

Őshonos facsemete az örökbefogadó nevével

dunk tudatosan haladni tovább ezen a vonalon.

A Pannon Helyi Termék Klaszternek 40-50 tagja van, és egyértelműen a Hegypásztor Körből nőtte ki magát, mivel az első két-három évben a Hegypásztor Kör volt a munkaszervezete a Helyi Termék Klaszternek. Meg kell említeni a Regionális Humán Innováció Nonprofit Kft-t, amely célzott közösségi ifjúságfejlesztéssel, foglalkoztatás-fejlesztéssel foglalkozik. A munkatársaiban nagyon erős az elkötelezettség a környezeti nevelés és az erdei iskolák irányában. A cél, hogy óvodás kortól szeretessük meg ezeket az értékeket, tehát ezen a ponton is nagyon erős kapcsolódás van helyi termékkel, közösségfejlesztéssel, egyesületi dolgokkal. A partnerség része a Nyugat-Pannon Nonprofit Kft., mely nemzetközi programokat, akár terület- és vidékfejlesztési programokat szervez és segít, valamint a Hagyományos Házépítő Kft., amely kimondottan népi építészet alapú szolgáltatásokat végez: Pityerszer rekonstrukciója is hozzájuk kötődik. Van egy turisztikai szolgáltatással, marketinggel foglalkozó cég, ami partner még ebben a rendszerben, és a Promen Kft., ami projektek menedzselésével foglalkozik, mint a legkisebb cég: kettő munkatársa van ösz-

szesen. Egyébként körülbelül hatvan főállású munkatárs dolgozik jelenleg ebben a rendszerben.

P. P.: Úgy érted az egyesületen kívül...

K. I.: Az egyesületben öten-hatan dolgozunk. A hegyháti foglalkoztatási paktumnak a gesztora az RHI- Regionális Humán Innováció Nonprofit Kft. és ott is dolgozik most kilenc ember. Ezáltal a Hegyháti Foglalkoztatási Paktum irányultsága is közösségi lett, emellett nagyon sok kézműves képzés, helyi terméket előállító képzés jelenik meg benne. Próbáltunk hatni a helyi Leader-programra is, ahol külön intézkedés volt erre, önkéntes alapon. Ennek alapjait az egyesület jubileumi évében megvalósított „25 év – 25 nap” programunk teremtette meg, melynek része volt a hagyományos gyümölcsfák közösségi megmentését célzó „legyen egy fád” rendezvény is (kétsősbb összekapcsolva az országosan is ismert „Tündérkert mozgalommal”).

Ennek különlegessége, hogy kizárólag tárgyi eszközökre, feltételekre kértünk pályázati pénzt, a szervezés és lebonyolítás közös erővel, önkéntesek segítségével folyt a 25-30 eseményen: ebben voltak képzések, volt 5 000 fős fesztivál, sok minden; összesen hatmillió forint támogatást kaptunk rá.

Maradva a számoknál: már önkéntes centrumként a Tündérkertünk Vas megye program során tizenhat helyen sikerült helyi közösségeket aktivizálni kis közösségi gyümölcsös kertek létrehozása érdekében. A helyszíneken ugyanazon a napon mindenhol programok folytak, és összesen ezer önkéntes segítette a fák elültetését. Háromszáz gyümölcsfát ültettek el, de az akciók közt volt régi tankert tisztítása is. Csak ennek a programnak a pénzbeli értéke a kollégák munkáját nem számítva 200 000 Ft-ra rúg!

P. P.: Mivel foglalkoztok mostanában, miben látok perspektívát?

K. I.: A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat, melynek elnökségi tagja vagyok, egy olyan országos szervezet, amely minden EU-s országban létezik azzal a feladattal, hogy a kormányzati és az alulról jövő vidékfejlesztési kezdeményezéseket összehangolja, kapcsolódásokat találjon, segítse az

információ áramlását. A gondozásukban jó pár olyan kezdeményezés is indult, ami a Hegypásztor Kört is érintette. Az MNVH indította például el a Nagyapám Háza programot: Krizsán András építész kezdeményezésére. Végzős egyetemista fiataloknak szolt a kiírás, régi épületekről szóló dolgozatok megírására. A régi épület akár a pályázó családjának a tulajdonában is lehetett, például a dédapa-ükapa háza, de lehetett szabadon választott régi épület is. A feladat az volt, hogy írjanak a történetéről, dokumentálják és mutassák be megmentésének, felújításának terveit. A pályázat díjaként a nyertesek egy hónapig inaskodhattak népi építészeti beruházásoknál. Aztán persze gond volt, hogy nincs mester, aki inast fogadna. Nagyon sok színvonalas dolgozat érkezett, többségében építészhallgatók pályáztak, de mások is adtak be munkákat: hozzánk is került kettő fiatal tavaly nyáron, egy hónapig itt dolgoztak az Őrségben, Pityerszeren, még aratáskor is itt voltak. Egyikük, Bihari Ádám nagy közösségszervező a saját berkeiben. Szorgalmi feladatként azt kértük tőle, hogy mérjen föl egy nagyon romos állagú épületet itt a hegyen, ami csak bozóttban áll. Ő ezt meg is tette, sőt mikor eltelt az egy hónap inaskodás, egy nagyon jól feldolgozott anyagot küldött nekünk rajzokkal, tervekkel. Ádám találta ki, hogy szeretne idén egy tábort szervezni – segítségünkkel – arra, hogy ezt az épületet felújítsák. Mi próbáltuk ennek a tulajdonviszonyait rendezni, de nem sikerült, úgyhogy a táborban csak négyen tudtak jönni, plusz jött egy agráregyetemen végzett ötödik srác. Ő két éve volt nálunk táborban, aztán Kustánszegen vett magának tanyát: kifejezetten a közösségi élet vonzotta ide, egyébként kertészkedik és alkalmi munkákból él.

A táborozók feladata az volt, hogy szétbontottak Csehiben egy régi épületet, és mindezt dokumentálták: nagyon jó rajzok születtek. Remélhetőleg egy 2014-es kéthetes tábor keretében ezt a prérházat újraépítheti a most szerveződő fiatal közösség. Az egyik műszaki egyetemet végzett fiatal egy ács csapathoz szeretne csatlakozni, hogy ő is megtanulja a mesterséget, pedig most végzett, mégsem a gyors

elhelyezkedése, hanem az alapos tudáselmélyítés a célja. Összességében rengeteg figyelemreméltó fordulatot látok a fiataloknál: mi eddig úgymond túlélni akartunk, most van olyan érzésem, hogy eljött az idő, amikor értelmet nyer mindaz, amit eddig csináltunk, amikor ez az egész így meg tud sokszorozódni és szárnyat kap.

P. P.: Katalizátor szerepetek van.

K. I.: Így van, és valahol most nőtt föl az a közeg, akinek ez fontos. Most már nem csak az jellemző, hogy például a Teleházban lejátszható bón reményében tudjuk csak kicsábítani a hegyre a gyerekeket, hogy lenyúzzák az építéshez használandó fák kérgét, hogy picit megmozduljanak, hanem hogy ott teremnek, és ők akarnak jönni és segíteni, dolgozni maguktól. Volt egy beszélgetés velük, ami arról szolt, hogy hogyan tudja visszanyerni a falu a városnak adott értelmiségét. Már most rögzítettünk egy kéthetes tábort 2014-re, ami megint csak a fiatalok saját kezdeményezése volt.

P. P.: Nyilván a nagyságrendek nem közömbösek, de reményre ad okot, ha ez valóban változást jelent a fiatal értelmiség esetében.

K. I.: Ezen a beszélgetésen történt, hogy egyik fiatal arról mesélt, hogy

A kápolna közelről – a kézművesség remeke

A fészer és eszközök

Pesten, az egyetemhez kapcsolódva vannak olyan körök, melynek tagjai helykeresőknek nevezik magukat. A helykeresők azon vannak, hogy egy ideális közösségi összetételt alkossanak meg, legyen benne agrármérnök, állatorvos, és minden, amire még szükség van egy jól működő faluközösséghez. Aztán megkeresik az a helyet, ahol ezt a közösséget megvalósíthatják: birtokba veszik és leköltöznek, gazdálkodnak, önálló életet folytatnak. Azt a kérdést tettem fel, hogy miért nem a kiüresedő falut választják? Ők maguk mondták, hogy talán azért, mert akkor túl nagy lenne az alkalmazkodási kényszer, köszönhetően a közösségeket érintő változásoknak: ma már jellemzőbb a szigetszerűség igénye ezekben a közösségekben is. Az egésznek a csattanójaként a mellette ülő lány megjegyezte, hogy a bátyja is jár egy ilyen körbe, néha ő is el szokott menni vele, aztán rácsodálkoztak, hogy eddig nem tudtak egymás helykereső társaságáról, és felvetődött a gondolata annak, hogy hozzák össze a két társaságot, mert együtt talán többre mennek.

P. P: Köszönöm, hogy mindezeket megosztottad velünk. Még sokáig folytathatnánk, hiszen munkátok – mint monddod – egyre több jó példában viszontlátja sok éves küzdelmek értelmét. Fontos azonban, hogy ez arra inspiráljon benneteket, maradjatok meg serkentő magként, tudást átadni kész műhelyként továbbra is a Vasi Hegyháton. Köszönöm a beszélgetést.

Összegzés

OSZKÓ Hegypásztor Kör

A szervezet a megalakulása óta eltelt 28 év alatt mindvégig magán viselte azt a kettősséget, ami a hagyományokhoz való következetes ragaszkodás és az „új keresésnek” állandóságát, a folyamatos innováció együttes meglétét jelenti. Kezdeményezéseik rendre követésre találtak néhány hónap, vagy év elteltével tágabb környezetükben is. Hagyománytiszteletük kifejezésében pedig a saját boronafalu pince felújításától (ami alatt a mesterségek egy részét megtanulhatták) a vállalkozási tevékenységben végzett tetőzsuppolásig, ill. őshonos gyümölcsös, szőlő telepítéséig gondozásáig jutottak – közben megannyi képzési alkalmat, illetve alternatív foglalkoztatási módot választva tevékenységük társadalmatisztásához, a környezetükben felbukkanó érdeklődők közösséggé formálásához. Szerteágazó tevékenységük sok területe alkalmas lehet arra, hogy ezekkel kapcsolatban tapasztalatszerző helyként számon tartsák őket (ezekről címszavakban alább a felsorolás), a legtöbb hasznot azonban

hozzájuk kihelyezett képzések, táborok szervezése hozhat a közösségfejlesztés, közösségi művelődés területén feladatot vállalók számára. Környezeti és épített adottságaik, infrastruktúrájuk, munkatársaik és partnereik (személyek és szervezetek, köztük nonprofit vállalkozások) gondolkodásmódja, együttműködési tapasztalata kitűnő feltételeket kínál olyan leendő szakemberek „beavatására”, akiknek legtöbbit nem valamiféle szaktudás részleteiben való elmélyüléssel, hanem gondolkodásmódjuk alakításával, szemléletbeli formálásukkal segíthetnénk.

Az egyesület – hasonló szándékú táborok, képzések szervezőjeként – szívesen vállalkozik a házigazdai szerepre. Az együttlét tartalmát, tematikáját a velük való együttműködéssel, az érintettek (potenciális résztvevők) ismeretében lehet majd kialakítani.

Tapasztalatszerzésre alkalmas tevékenységi területek:

– Szervezetfejlesztés (a belső építkezés és külső kapcsolatrendszer tervezésével)

– Létesítmények közösségi irányítása, működtetése (teleház, IKSZT, közösségi ház, erdei iskola) Közösségek alapítása, szervezeti működtetése különféle szakmai területeken

– Hálózatszervezés, kapcsolatépítés az állami és üzleti szektorral

– Forrásszervezés, forrásteremtés (pályázatírás) elvei és megvalósult gyakorlata

– Nemzetközi kapcsolatok építése, közös projektek megvalósítása

– Települési nagyrendezvények szervezése, megvalósítása (falunap, fesztivál...)

– Önkéntesség szervezése, fogadás, kajaajánlás

– Népi mesterségek elsajátíttatása, a szaktudás közösségi hasznosítása

– Helyi termékek előállítás, menedzselése, helyi piac.

PÓSFAY PÉTER népművelő-könyvtáros, majd magyar tanári diplomát, később közösségfejlesztő oktató, kutató szakképzettséget szerzett. 24 évig különböző intézményekben és a közigazgatásban dolgozott Szombathelyen a közművelődés területén. 1999-2001 között a millenniumi kormánybiztos regionális képviselője Nyugat-Dunántúlon. 1993-tól humán központú településfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel foglalkozik a Közösségszolgálat Bt ügyvezetőjeként. 2007-es nyugdíjba vonulása óta is végez oktatói, tanácsadói munkát elősorban önkormányzatok és civil szervezetek körében.

Kulturális közfoglalkoztatás, avagy Csákvár Rád is vár!

A Nemzeti Művelődési Intézet (NMI) kulturális közfoglalkoztatás programjába képzőként a Lakiteleki Népfőiskolán keresztül kapcsolódtam be. A Lakiteleki Népfőiskola szellemi és egyben nagyon is kézzel fogható, számomra is jól építkező tevékenysége – amelyben immáron 15 éve veszek részt – biztos alapot adott a közösségfejlesztés, közösségépítés világában az NMI „képzők képzése” előadás sorozatának érdeklődéssel való meghallgatása mellett. Kicsit vární kellett a kezdésre, de lássuk be, nem kis „falat” volt a szervezés, úgy is fogalmazhatok, hogy bizonyos értelemben „úttörő” munkát végeztek a

szervezők. S ha belegondolunk abba, hogy a XX. század második fele hazai kulturális irányai, koncepciója nem igazán követte a nemzet társadalmi szövetének korábban szerves módon való kialakulását, akkor ezen program „nyitása”, egy egészen új módon való közösségépítésre „hangolás” valóban nagy jelentőségű, időt, energiát, kitartást kíván. A program jelentősége már a Lakiteleken lebonyolított képzés alkalmával érezhető volt, s szinte mindenkiben a „kötelező” feladatokkal összhangban kezdett körvonalazódni a „személyes” megközelítés módja, mert ez a fajta „kapunyitogatás” minden kötelezően előírt feladat

mellett megengedi, sőt követeli, hogy a képző személy az ügyszőz fűzőző viszonyából fakadó fűtöttségével is segítse a nemes cél elérését.

Csákvárra szólított a szolgálat. Úgy voltam vele, hogy ahol majd a képzés lesz, ott körültekintve az élő kulturális intézmények sorát mindenféleképpen módot szeretnék találni azok személyes élményt nyújtó meglátogatására. Bár eléggé későn kaptam a „rajt parancsot”, de azért felderítettem a lehetőségeket, s már hétfőre, a kezdésre nagyjából körvonalazódott a „látogatások” sora, amelyet még hétfőn személyesen pontosítva véglegesítettünk. Talál-

koztam a képzésre várókkal, akik összetétele, személyes motiváltsága, meglehetősen határozott elképzelései a saját jövőjükéről csak tovább inspirált, hogy az előre megkapott igen értékes és gazdag oktatási tematika mellett az egész program „élményszerű” lebonyolítását valósítsam meg. Az első napon a nyitó teszt megírása után amolyan „lelket öntés” céllal az önismeret fontosságáról, a reális de igenis nagyobb ívű saját jövő vizionálása szükségességéről, a saját célok elérése munkájába vetett hitről és a mindenkori társak megtalálása és bizalommal való elfogadása gazdagító, segítő voltáról fogalmaztam meg gondolatokat. Ezt követően a hallgatóság mutatkozott be, ki-ki pár percen „megrajzolta” a saját portréját. Érdekes tapasztalás volt, hogy szinte megkönnyebbültek, nyiltabbá váltak ezen bemutatkozás után.

A képzés helyszíne a helyi, Floriana Könyvtár volt, ahol lehetőségünk nyílt az intézmény vezetője, Szekeresné Horváth Zsuzsanna kedvessége, személyes kalauzolása által bepillantani egy könyvtár gyakorlati világába. A következőkben a kulturális intézmények hazai világába, a közösségépítés történetébe és annak módszertanába vetettük magunkat a kiadott oktatási tematikának megfelelően, miközben a már említett könyvtárlátogatáson túl a helyben lévő Vértes Múzeumot és a Pro Vértes kezelésében lévő Geszner Házat kerestük fel. Mindkét helyszín a „bemutatásról”, az értékek konzervációjáról és munkájuk során alakult, formálódott közösségekről szólt. A Vértes Múzeumban Bodorgai Gyuláné (Erzsike) volt a vezetőnk, aki „aktív” korában tanítónő volt. Az aktivitás most is lételeme a nagy tudású, szívet melengető, gyermekszerető személyiségének, lelkületének kisugárzása gazdagította az elénk tárt ismeretanyagot. A múzeumot éppen felújították, ez persze az „ismeretátadásnak” nem szabott határt, s a munkálatok miatti áramnélküliség a gyakorlatban készítette az oktatás résztvevőit a pár órával előbb, az előadáson hallottak alkalmazására, hogy a rugalmasság és az improvizatív készség kell, hogy jellemezze a kulturális közmunkást, ezért a mobiltelefon lámpájával világították meg a félhomály nyugalmá-

A képzésen résztvevők a Csákvári Floriana Könyvtárban, a képzésnek otthont adó helyen

ba burkolózott bemutatott tárgyakat, tablókat. A Geszner Házban a térség vagyis a Vértes és környéke természeti értékeiről, természetvédelméről és a természetkímélő gazdálkodásról hallgattunk előadást Kovács Ramónától. A Pro Vértes Alapítvány több évtizedes értékmentő és egyben értéktremető munkájáról kaptunk áttekintést. A vázolt folyamat egyszerre szól a természetről, a kulturális értékek védelméről és az ezekhez tartozó oktató, nevelő munkáról, új, a közösség életét, felemelkedését szolgáló missziójáról. A természet „komplex” kezelése egyben a terület társadalma, közösségei „homogenizálását”, értő és művelő

voltát szolgálja. Mindegyik látogatás sok szálon, sok értelemben kapcsolódott az oktatás céljaihoz – nem utolsósorban az átélt élményen keresztül. A településen való „mozgásunk”-ban a képzésen résztvevő, jelenleg a helyi önkormányzatnál kulturális közmunkásként dolgozó hölgy, Veszelyoszkyné Varsányi Margit segített kedvességével, rugalmasságával és az ügyért való önzetlen tenni akarásával.

A képzés során szó esett a „fenn tartható fejlődés” és a „környezettudatosság” gondolatköreinek a közösségépítéssel való kapcsolatáról. A téma több vonatkozásban is figyelmet érdemlő, miszerint a különböző

közösségi programoknak, rendezvényeknek szolgálniuk kell témájukban, helyszínükben, körülményeikben a vázolt irányzatokat, a várható környezeti változások kívánta közös cselekvés elengedhetlenné teszi a kultúra, oktatás e téren való aktív szerepvállalását, végezetül a kulturális célú sikeres pályázatok tárgyában is a „zöld” gondolat pozitív hátszelet adhat. A települési könyvtárból kölcsön kaptuk betekintésre a várossá váláshoz benyújtott anyagot, amely egyfajta „ér-

téktárnak” is tekinthető. A hétfővégre mindenki kapott feladatot, egy tetszés szerinti témájú rendezvény tervezetét kell összeállítaniuk a rendezvény célja, célközönsége, eszközrendszere és lebonyolítása ütemterve vonatkozásában. Az elkészült anyagokat a képzés második hete első napján készítők előadták, majd közösen megbeszéltük azokat. Az önálló munka mindig jóval közelebb visz a képzésen tárgyalt gondolatkörhöz, mint pusztán csak az előadások meghallgatása. A témával való ezúton kialakítható személyes viszony mélyebb ismereteket, a jövőre nézve maradandó szellemi tartalmat jelent. A képzés végén a munka világgával való sikeres „kapcsolatteremtés” gyakorlati vonatkozásait jártuk körül. Az utolsó napon Csákvár polgármester asszonya, Katonáné Dr. Vengusz Beatrix volt a „vendégünk”, aki a település önkormányzati rendezvényeiről tartott érdekes, élő, gyakorlati útraválót is adó színes beszámolót.

Úgy érzem, hasznos 8 napot töltöttünk együtt, az NMI kiadott képzési anyagán túl több alkalommal élményszerűen tudtunk bepillantani a település kulturális életébe és a „közösségépítés” terén sikerült a képzésen résztvevőkkel egy új, a későbbiekben is egymással kapcsolatot tartó közösséget formálni. A képzés során családias légkör alakult ki, amelyet a csapattársak által hozott saját készítésű sütemények és a végén meglepetésként feltalált saját készítésű Dobos torta (Hungarikum) édesített meg. A csapattól ajándékba kapott helyi fazekas termék, a „Csali kancsó”, meg egyéb finomságok és a szép, közösen megélt pillanatok szeretettel megőrződnek. A program egésze hű volt azokhoz a Csákváron megvalósult, a közösség építő erejét bizonyító múltbéli történésekhez, mint az 1929-ben a „földműves ifjak” által életre hívott Hány János (Kodály Zoltán örökbecsű műve) előadás – amelyet akkor élőben közvetített a Magyar Rádió és a BBC! –, vagy mint a több évtizedes,

Loksa Gábor és Csákvári Floriana Könyvtár vezetője, Szekeresné Horváth Zsuzsanna

Loksa Gábor az egyik képzésen résztvevő helyi segítővel, Veszolovszkyné Varsányi Margittal

a természetvédelemből kiindult és mára már a közösség felemelkedését szolgáló Pro Vértes Alapítvány munkája. A „nívót” ezek adják, ezt „csak” megugrani kevés, ehhez hozzá kell tennünk – közösen.

A templom Csákvár központjában áll

LOKSA GÁBOR meteorológus (ELTE), környezetvédelmi szakmérnök (GATE), a Szent István Egyetemen való oktatói és kutató munkája mellett rendszeresen kapcsolódik be a Lakiteleki Népfőiskola munkájába, több Kollégium (Tisza, Tanya, Kossuth) aktív szervezője és résztvevője. Negyed százada szervez tudományos ismeretterjesztő előadásokat, programokat, jelenleg egy országos tanár-továbbképzési programon dolgozik.

Szakmai kitüntetések a Magyar Kultúra Napján

Hagyományteremtő szándékkal 2014. január 22-én a Magyar Kultúra Napján a nemzeti intézmények közösen ünnepelték kultúránkat a Nemzeti Színházban. Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere a gála előtt díjakat és minősített intézményi címeket adott át a magyar kultúra napja alkalmából.

A miniszter ünnepi beszédében arról beszélt: „A nyelvünk, a kultúránk az egyetlen nemzeti vagyon, amit nem lehet leértékelni. A történelem során csak azok a népek maradtak fenn, amelyek a legbecsesebb emberi vagyont megőrizték, megerősítették, és másoknak is megmutatták.”

A miniszter kiemelte: „nincs siker és nincs gazdasági felemelkedés a nemzeti nyelv és nemzeti kultúra megtartó ereje nélkül. Más szóval: nem fordulhat elő, hogy leromlik a nyelv, elsivárosodik a kultúra, s közben virágozzék a gazdaság és felemelkedjék a nemzet.”

Hiába a gazdasági felemelkedés, ha ebből nem jut a kultúra támogatására. Ha megőrizzük mi, magyarok, ha megújítjuk, ha éljük, ha ünnepeljük a kultúránkat, akkor ez nem így lesz” – tette hozzá ünnepi beszédében Balog Zoltán.

Kultúra napi körképünkben a közművelődési terület díjazottjait mutatjuk be olvasóinknak.

Csokonai Vitéz Mihály alkotói díjasok

Kocsán László

A Jászság Népi Együttes táncosa, koreográfusa, majd művészeti munkatársa. A Kiválóan Minősült Jászberényi Hagyományörző Együttes alapító-művészeti vezetője, a jászság táncainak, szokásainak, hagyományainak

örzője, kutatója, színpadra állítója. Táncos tevékenységében, többek között, büszke a Népművészet Ifjú Mestere és az Örökös Aranysarkantyús Táncos elismerésre, hagyományörző tevékenysége során pedig a Fülöp Ferenc Hagyományörző Szólótáncosi Díjra.

Török László

A kunszentmiklósi Baksay Sándor Református Gimnázium és Iskola magyar- és drámatanára.

„A magyar gyermekszínház tartalmi és formai megújításáért, magas színvonalú produkciók bemutatásáért, gyermekszínház csoportok számára kiváló szerkesztett műsorok létrehozásáért, műhelyteremtő, színvonalas drámatanári munkájáért, a művészetpedagógusok képzésében való aktív, folyamatos és magas szintű tevékenységéért” – e mondatokkal indokolta a Magyar Drámapedagógiai Társa-

ság illetve az ajánlást megfogalmazó Wlassics- és Csokonai-díjas drámapedagógus, rendező Kaposi László, hogy két évtizede tartó drámatanári, gyermekszínház-rendezői munkám elismeréseként idén részese lehessen az elismerésnek. E munka bázisaként 1993-ban a semmiből teremtődött meg a szabadszállási Lajtorja csoport, s azóta több százan élhették át a játék, a keresés, a közös megformálás alkotói izgalmát. Szinte minden évben arany minősítéses darabot hoztunk létre, 12 előadásunk vett részt az Országos Weöres Sándor Gyermekszínház Találkozóán, talán annak visszajelzésekként is, hogy a magunk eszközeivel mindig megpróbálunk reflektálni a világra, amelyben élünk. A jubileumi előadásunkra összeállított kisfilmen a történelmi Magyarország azon pontjait jelöltük, ahol a csoport és/vagy rendezője megfordult a húsz év során: fesztiválon, tájolóson, táborokban, szakmai rendezvényeken, felnőttképzésben. Szombathelytől Nagyváradig, Naszvadtól Magyarokiszáig színeződött a térkép. Felidéződött iskolai ebédlő, konferenciaterem, hegyoldalban rendezett szabadterei színpad, és sok egyéb helyszín. A színházas, a dráma gyerekeket, felnőtteket gazdagító pillanatai, amelyeket át-meg áthatott a Lajtorja-pólokön olvasható Weöres Sándor-i mottó: „Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.”

Kartali asszonykórus

Kartal nagyközség Pest Megye északi részén található a Galga-vidéken, Aszódtól északra. Községünk gazdag néphagyományokkal rendelkezik, s ez meghatározó a Művelődési Ház munkájában is. A Kartali Asszonykórus 1982-ben alakult újjá, amatőr hagyományörző csoportként működik, amely 2013-ban alakult egyesületté. 2012-ben, Népzenei Találkozó keretében ünnepelték sikeres fennállásuk 30. évfordulóját. Az Asszonykórus a Kodály-örökséget magas szinten műveli és ápolja. Megtartották népszokásaikat, melyeket a mindennapi életükben is alkalmaznak, megőrizték népviseletüket, és ízes palócos beszédükben is őrzik a tradíciót. Fontos feladatuknak tekintik értékeink felkutatását, és a fiatalok bevonását ennek ápolásába, hogy átadhassák tudásukat, dalszeretetüket a következő nemzedéknek, mert a dal akkor szól igazán, ha szívből jön. Céljuk a tradíció megőrzése, a modern kor eszközeivel történő népszerűsítése, és példamutatás a jövő nemzedékének. A kórus tagjait az éneklés öröme és a közösséghez tartozás fogja össze. Műsoraikat Kartal és a Galga-mente népdalaiból, egyházi népekekből állítják össze, de szívesen nyúlnak más tájegység dalaihoz is. Számtalan rádió és televízió felvétel

örökítette meg énekeiket, melyeket a mai napig is folyamatosan közvetít a Szent István és a Mária Rádió. Közös hangfelvételek őrzik dalaikat Széles András citeraművésszel, Ferencz Éva, Maczkó Mária és Budai Ilona népdalénekesssel valamint a Gajdos zenekarral. Önálló CD lemezük is megjelent már. Az asszonykórus szakmai vezetője 1997 óta Valter Menyhértné, aki odaadó munkájával, szakmai irányításával és hozzáértésével juttatta el a Kartali Asszonykórust az ország egyik, a szakma által elismert kórusai közé. A kizárólag arany minősítéssel rendelkező kórus az elmúlt húsz évben számtalan díjban és kitüntetésben részesült.

A Forrás Néptáncgyűttes 1984-ben alakult meg Érden a Vörösmarty Mihály Gimnáziumban; tagjai az ott tanuló diákok voltak. 1985 ősze óta működik Százhalombattán, ahol az éppen felépült művelődési központ adott otthont a csoportnak. Az eltelt évek alatt meghatározó része lett a százhalombattai kulturális életnek. Működésével új hagyományok teremtődtek, meghonosodott és népszerűvé vált a népművészet. Sajátos közösség alakult ki az együttes körül, amely kör folyamatosan bővül a táncosokhoz kötődő rendezvények által. A Pest megyei iparvárosban 30 évvel ezelőtt senki sem hitte volna, hogy majdan egy 600 táncosból álló együttes nő ki a panelrengetegből. Azóta a város együtt él a Forrás Néptáncgyűttessel, szeretik, tisztelik és becsülik őket. Nem hiába: nem csak hogy egyedülálló módon hat egymást követő alkalommal nyerték el a Kiváló Minősítést, hanem ők szervezik Európa egyik legnagyobb szabású nemzetközi folklórfesztiválját. Működése 1984 óta töretlen lendülettel történik. Sajátos és meghatározó közösség, amely nemzetközileg Magyarország egyik legkeresettebb és sikerebb együttese. Az utóbbi évek jellemző folyamata, hogy a jelenleg aktuális generáció tagjai nem csak táncosként, hanem vezetőként is részt vesznek a munkában. Munkájukat 2014-ben, a magyar kultúra napján, az emberi erőforrások minisztere Csokonai Vitéz Mihály közösségi díjjal tüntette ki.

Vass Lajos Kórus

A Vass Lajos Kórus háromszoros „summa cum laude hangversenykórus” minősítéssel rendelkezik, 2010-ben pedig „ars maior” versenyminősítést szerzett. A főváros és az ország meghatározó koncerthelyszíneinek állandó szereplője, a magyar kórusművészet hazai és külföldi tolmácsolója. 1903-ban alakult meg férfikarként, 120 fős tagsággal, Budapesti Épületlakatosok Dalkara néven. Vegyeskarként 1948-tól működik, többszöri névváltoztatás után, 1994-ben vette fel egykori karnagya, az Erkel-díjas Vass Lajos nevét. Jelenlegi karnagya Fügedi-Bárd Judit. A kórus megalakulása óta rengeteget tesz a magyar kórusirodalom népszerűsítéséért, különös tekintettel az a cappella művekre és a kortárs darabokra, amelyek mind a mai napig meghatározó részét

Fügedi-Bárd Judit átveszi a Csokonai-díjat

képezik repertoárjának. Több ösbe-mutató is fűződik a nevéhez, úgymint Kodály Zoltán: Zrínyi szózata vagy Vass Lajos Mathias Rex című oratóri-

uma. A jelenleg 70 fővel működő kórus rendszeresen fellép jótékonysági hangversenyeken és különféle ünnepekhez kötődő rendezvényeken is.

Minősített közművelődési intézmény cím

Tiszakécskei Arany János Művelődési Központ és Városi Könyvtár

A tiszakécskei Arany János Művelődési Központ 2013-ban ünnepelte 50 éves évfordulóját. Ez alatt az 50 év alatt az intézményben folyó szakmai munka többször is megújult, átalakult. Az évtizedek alatt többször vál-

toztak az elvégzendő közművelődési és egyéb feladatok, utoljára 2008-ban, amikor az addig önállóan működő művelődési központot és a Városi Könyvtárt összevonták. A közművelődési feladatok közül kiemelt figyelmet szentelnek a helyi közösségek felkarolásának, továbbá fontosnak tartják, hogy a helyi értékek, hagyományok ne merüljenek a feledés homályába, ennek egyik leghatékonyabb eszköze az Ókéskei Közösségi Ház helytörténeti gyűjteményére alapozott város-történeti foglalkozássorozat, illetve a művészeti csoportok munkája. Az intézményben elérhető programok, előadások az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek megteremtésével, a helyi kulturális igények formálásával szeretnének hozzájárulni Tiszakécske népességmegtartó erejéhez, gazdasági fejlődéséhez. A január 22-én átvett minősített közművelődési intézmény cím eléréséhez vezető önértékelési és auditori ellenőrzési folyamat megerősítette a munkatársakat abban, hogy a jelenleg folyó szakmai munka a megfelelő úton halad.

Pappné Miskó Anikó átveszi a díjat Balog Zoltán minisztertől és Halász János államtitkártól

Egri Kulturális és Művészeti Központ

Kovács Katalin a díjjal

Az Egri Kulturális és Művészeti Központ igazgatónöje Kovács Katalin 2014. január 22-én a Magyar Kultúra Napján vette át Balog Zoltán minisztertől a Minősített Közművelődési intézményi Címet. Az Egri Kulturális és Művészeti Központ 2008. évi létrejötte óta vannak törekvések a minőségfejlesztés kidolgozására és bevezetésére. Mivel a Központ több kulturális intézmény összevonásával jött létre, melyben mindenki más munkastílusban

dolgozott, ezért vált igazán fontossá, hogy egységes keretet alakítsanak ki a szervezetben. A pályázatban a három legstabilabban működő tevékenységükre: a táboroztatásra, a rendezvényszervezésre és a művelődő közösségekkel való együttműködésre koncentráltak, a megadott kritériumoknak megfelelően. Az intézményvezető elmondása szerint a cím odaítélésében nagy érdeme van az egész kollektívának, hiszen e tevékenységek mindegyike napi szinten részese a központ életének.

Kecskeméti Kulturális és Konferencia Központ Nonprofit Kft.

A Kecskeméti Kulturális Központ 1975 óta az ország meghatározó, sokoldalú közművelődési tevékenységet folytató közművelődési intézménye. Évente a 4000-nél több közművelődési programon egy milliónál több látogatót fogad az intézmény. Színvonalas szakmai munkájukkal már számos hazai és nemzetközi elismerést érdemelt ki. A minősített közművelődési intézmény cím elnyerése különösen fontos mérföldkő volt számukra, hiszen ez visszaigazolta a 2009 óta szisztematikus szakmai innovációs

Bak Lajos igazgató a díjátadón

műhelymunkájuk eredményességét. Szakmai tevékenységük abban is példaértékű, hogy az országban egyedülként 10 közművelődési szakterületen (köztük: információs tevékenység, ismeretterjesztés, kiállítás rendezése, művelődő közösségek tevékenysége, rendezvények szervezése, nem programszerűen szervezett tevékenységek, táborok, származtatott alapszolgáltatások) bizonyultak magas színvonalon dolgozó művelődési otthonnak.

Közművelődési Minőség Díj

Békéscsabai Csabagyöngye Kulturális Központ

A Csabagyöngye Kulturális Központ a békési megyeszékhely, ill. a Dél-alföldi régió egyik legmeghatározóbb komplex közművelődési és kulturális feladatokat ellátó intézménye. 2012 januárjában négy szakterületen – rendezvényszervezés, kiállítás rendezés, képzés és információs tevékenység kategóriákban – Minősített Közművelődési Intézmény Cím birtokosa lett, elsők között az országban, majd a magyar közművelődés sajátos viszonyaira jól reflektáló minőségbiztosítási rendszere eredményeinek megtartásával, ill. tovább fejlesztésével sikeresen pályázott a Közművelődési Minőség Díj elnyerésére. „Agóra” típusú multifunkcionális rendezvénycentruma, mely az

ország egyik legújabb és legmodernebb, közösségi célokat szolgáló infrastruktúrája, valamint további hat településrészi tagintézménye minőségorientált szolgáltatás-struktúrával, művelődési és közösségi alkalmak, illetve kezdeményezések sokszínűségével, elhivatott és innovatív szakmaisággal mára a térség közéleti és kulturális fellegvára lett. Érték- és emberközpontú szakmai filozófiájának fókuszában a „Tudás-Élmény-Közösség-Alkotás” szimbiózisának megteremtése áll, melynek éppúgy alapköve a hagyományok tisztelete, mint a mai modern kor tudása és kihívása. A Szenté Béla Bessenyei György-díjas népművelő igazgatásával dolgozó Csabagyöngye-csapat és partnerei ennek szellemiségében 2013-ban több mint 300.000 látogató minőségi időtöltéséről gondoskodtak, s a jövő

feladatvállalásait is a most elnyert legmagasabb szakmai elismeréshez méltón kívánják megvalósítani. Kapjuk nemcsak célközönségük előtt nyitott, adaptálható kulturális tartalmaikat, jó gyakorlataikat szívesen megosztják az érdeklődő szaktársakkal is.

Szenté Béla igazgató a miniszteri gratulációt fogadja

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Kép, képes, képesít, képesség, képzés, képzet, képzett, képtelen, képzel, képzelődik, képzélet, képrombolás

Kép

A kép (1138-tól, illetve a 13. sz. második felétől) ismert jövevényszó, amely egy török nyelv-ágból, a honfoglalás előtti időkben került szavaink közé. A török szó a magyar nyelvbe valószínűleg **kep** alakban került, eredeti jelentése „forma, alak” volt. A kép hatalmas szóbokor alapszava. Különböző képzőkkel számos gondolatot, érzelmet és akarati tényezőt fejezhetünk ki vele. A kép segít abban is, hogy új felfedezésekre tegyünk szert saját benső – nem használt – tudásunkból. A képzetek sokasága gyakran felülmúlja az egyéni képességeket. Ha nincs képünk valamiről, akkor alkalmatlanok vagyunk róla gondolkodni.

Ahhoz, hogy képességeinket alkalmazzuk, képben kell lennünk. Csak arra vagyunk képesek, amiről van képünk. A képzetlen ember képtelen sokoldalúan figyelni, nincsenek gondolkodásának olyan asszociációs nyúlványai, amelyekhez az új információk tapadni tudnának. Azonban a képzetlen ember is rendelkezhet speciális képességgel, ami csak a már megalapozott tudáshoz kapcsol információkat, amelynek tömege teljesen sajátos világképet alkothat.

Aki a világról és önmagáról képes képet alkotni, abban a képalkotás különböző érzelmeket fog kiváltani. Az érzelmek minősége és mélysége, tartóssága, elmúlása jelentős mértékben függ attól, hogy az egyén milyen disz-

pozíciókat, hajlamokat, adottságokat örökölt, s attól is milyen lelkületének az alap beállítottsága. A vérmérsékleti típusokat (kolerikus, szangvinikus, melankolikus, flegmatikus) tisztán nem lehet megtalálni, a személyiség törekszik magát gazdagítani, s nagyon sok függ a szituáció jellemzőitől, a reakciót kiváltó okoktól, a személyiség aktuális érdekeitől. A beosztottnak pl. nem érdemes megosztani pillanatnyi indultait, véleményüket főnökükkel az utasítás által kiváltott érzelmekről.

Egy adott hírt, döntést, helyzetet teljesen másként értelmezi a kolerikus, mint a szangvinikus, a melankolikus, vagy a flegmatikus alkatú személy.

Képes

Képes az, akinek adottsága, képzettsége, tehetsége van valamire. Alkalmas, rátermett, hajlandó, megfelelően képzett, eltökélt szándékú, kiváló minőségű a jártassága, a készsége. Elhivatott, elszánt, jogosult lehet a személy valami végzésére. Átvitt értelemben allegorikus, példázatos, szimbolikus kifejezési mód.

Képesít

Jogosít, feljogosít, minősít valami végzésére. A képesítés képzettséget, végzettséget, szakképzettséget, minősítést jelent arról, hogy egy személy rávaló, illetékes, jogosult valami cselekvésre. Konkrét értelemben a

képesítés jogosítványt, szakképzettséget, diplomát jelent. Azt is jelentheti, hogy információkkal, tanítással, gyakorlással képez valamely nyelv tudására, szakmára, hivatásra, sporttevékenységre, szabadidő extrém eltöltésére (pl. toronyugró jumping stb.)

Képesség

Valamely teljesítményre, tevékenységre való testi-lelki adottság, rátermetség, kiképzettség, gyakorlottság. Feljogosítást jelent valami speciális területen való tevékenységre.

Képzés

A képzés: formálás, alakítás, oktatás, nevelés, tanítás, edzés, tréning, állapotknál idomítás. A képzés lehet az ész képzése, a gondolkodás, a memória, a találékonyság fejlesztése, lehet a szív, a lélek képzése, amely egyenlő az érzelmek formálásával, a másokhoz fűződő kapcsolat elképzelésének, megvalósításának alakításával. Képezni lehet a testet, amely a sportágak alapvető célja, de kiművelt lehet a kéz mozgása, az ujjak tapintása, az embert körülvevő lég mozgásának érzékelése, ami a vakok legfontosabb információ forrása. Az ember a láb képzését valósítja meg, amikor járni tanul vagy táncleckéket vesz, illetve a sportolók aktivitása, edzése annak érdekében, hogy messzebbre ugorjanak, illetve ügyesen bánjanak a labdával,

a kötéllel, a karikával és más sporteszközökkel.

A képzés lehet államilag elismert, állami önkormányzati, egyházi intézményekben folyó általános képzés, ami lehet alapképzés, közép és felsőfokú, országon belül és kívül érvényes diplomát adó képzés, és lehet a hivatalok által el nem ismert önképzés, amatőr képzés. Ez nem kötődik előírt életkorhoz. Bárki, bármikor belekapcsolódhat, s ha nincs már rá ideje vagy kedve, bármikor abba is hagyható. A közművelődési intézményekben számtalan kör, klub működik e permanens tanulás keretében és szolgálatára. Ilyenek pl. a kertbarát körök, a gombász, a galambász, szövés, fonás, kézimunka, sütő-főző stb. közhasznú tevékenységre felkészítő közösségek. Ide sorolandók a személyiség esztétikai érzékenységét, alkotó tevékenységét, kifejező képességét fejlesztő különböző művészeti körök.

Énekkari kultúránk egyedülálló Európában. Ezt igazolják az országban működő több ezer világi ének- és zenekaraink, a nemzetközi kórusversenyekről hazahozott első és különdíjaink, nem szólva a képzőművészet, a táncművészet különböző ágait művelő szakember vezetett kisközösségekről.

Jó lenne, ha a közmédia nagyobb figyelmet szentelne ezeknek a csodás közösségek által élő mozgalmaknak, törekvéseknek, és az amatőr csoportok nemzetközi eredményeinek.

Képzet

Gondolatok képződménye, ezért kézzel megfoghatatlan – külső objektíváció híján – mások számára megfoghatatlan.

Képzett

Tanult, iskolázott, művelt, kultúrált, szakképzett, szakavatott, felkészült egyén. A képzett egyén jártassággal, képességgel, gyakorlattal rendelkezik, tapasztalatokkal bír bizonyos feladatok megoldásában, felkészült, hozzáértő, alkalmas személy, hivatásos alapon végezhet speciális tennivalókat.

Képtelen

A képtelen ember alkalmatlan, vagy gyenge valaminek az elvégzésé-

re, illetve a feladat olyan nagy, hogy annak ellátására tehetetlen az illető. Képtelenségnek hívjuk azt az állapotot, amikor valamit értelmetlen elvégezni, lehetetlen megoldani, oktalanság vele foglalkozni, mert hihetetlen zagyvaság, vagy nevetséges ostobaság, bolondság. A képtelen rettenetes is lehet, fantasztikus, illetve óriási feladatnak tűnhet.

Képzél

Gondol, elgondol, hisz, sejt, gyanít, gyanakszik, vélekedik, feltételez, elképzél, beleképzél, fantáziál, ábrándozik, felidéz valamit valaki.

Képzelődik

Álmodozik, ábrándozik, fantáziál, hallucinál, rémeket lát, eltűnődik, elmereng.

*„Ne nézz, ne nézz hát vágyaid távolába:
Egész világ nem a mi birtokunk;
Amennyit a szív felfoghat magába,
Sajátunknak csak annyit mondhatunk.”*

Óvja ifjú Lauráját az idősödő Vörösmarty Mihály.

Képzélet

A képzélet az a gondolati, érzelmi, lelki tevékenység, képesség, amellyel valaki a tudatában a valóság ismert elemei alapján új képet, műalkotást képes életre hívni. Az elme és az érzelmi világ spontán – művészeknél tudatos – aktivitása, a sivár, szürke valóság megszépítője, színezője. A fantázia, az álomvilág, a képzelőerő, a lelemény, a kitaláció működése. Irreális, elképzelt voltában is lehet pozitív eredményű elgondolás alapja, ha képes alkalmazkodni az élhető világhoz.

Más műfaja a képzéletnek a káprázat, a látomás, az ábránd, a vízió, a türemény, a légvár, a fikció, a fantazmagória, amik hatni akarnak, csak nincs valós tárgyi alapjuk, lehetőségük.

Álomban intenzív, lehet aktív a képzélet, megajándékozva az embert olyan tulajdonságokkal, képességekkel, amelyekkel a valóságban nem rendelkezik.

Képrombolás

Bizáncban a császár és a katonaság állt szemben a képeket készítő

szerezeteskkel és az őket támogató kereskedőkkel, köznéppel. A veszélyt a képek széles körben kifejtett hatásában látták. Azt hitték, hogy a képeknek hatalmuk van, a hatalomtól pedig félni kell, ezért a képeket meg kell semmisíteni, vagy meg kell szerezni, a róluk alkotott hitet át kell formálni.

Voltak korszakok a történelemben, amikor a műalkotásokat a gyűlölt társadalmi rend tulajdonának tekintették, az alkotásokat az uralkodó osztály megtestesítőinek gondolták. Úgy hitték, ha megsemmisítik a tárgyakat, egyúttal őket semmisítik meg – a francia forradalom alatt ezért pusztították el a nemesi és a klerikális épületek egy részét. Bár a gyűlölet a tárgyak ellen fordult, a valóságban nagyobb jelentősége volt a cselekvés szimbolikus rituálájának, mint közvetlen hatásának.

A képeknek tagadhatatlanul fontos szerepük van az életünkben. Törekszünk arra, hogy az életünkről alkotott elképzelésünket tudatosan megvalósítsuk. Ehhez a szó teremtő hatalom, mert amit megnevezünk, az letisztul és igyekszik valóságossá válni. János evangéliuma a következőképpen kezdődik: „Kezdetben volt az Ige...”, vagyis volt a szó(kép), mely tevékenyen formált, működött és akadályokat semmisített meg a megvalósítás érdekében. Ezért hatalom a szó(kép). Ezért nem oldódhat fel a kép és a szó közötti kapcsolat, mert amit teszünk, az a testet (értsd: képet) öltött szó, a megvalósulás mindig a szóból indul ki.

A képiség és a képtelenség korszakai egymást váltották az idők során, ezért a folyamatokat nagyobb távlatokban is érdemes megfigyelni. Adott volt egy működő művészeti szcena, amely megszakadt, vagy esetleg más helyen működött tovább, majd egy újbóli váltás után, még ha módosult formában is, a korábbi tért vissza és vált meghatározó stílussá.

A belső képek, a művészi alkotások valós élményeink okán képesek és alkalmasak arra, hogy harmóniát, lelki egyensúlyt teremtsenek. Babits Mihály erről így vélekedett:

*Mindenik embernek a lelkében dal van,
és a saját lelkét hallja minden dalban.
És akinek szép a lelkében az ének,
az hallja a mások énekét is szépnek.*

(Babits Mihály: Az ifjú király)

Újra öltünk és örökítünk – hímző szakkörök újraindítása a közösségi művelődésben

„Az ember nem viheti magával a tudományát. Azt át kell adni.”

A Nemzeti Művelődési Intézet által 2013-ban útjára indított „Újra öltünk és örökítünk – hímző szakkörök újraindítása a közösségi művelődésben” című program célja, hogy a lakosság minél szélesebb körében megismertesse a paraszti tárgykultúra fokozatosan feledésbe merülő értékeit. Cikkünkben az országos program előzményeit, várható társadalmi és gazdasági hasznát járjuk körül egy téli, dokumentáló filmforgatás tanulságait és tapasztalatait felhasználva.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2013 nyarán közművelődési feladatellátásra irányuló együttműködés keretében kézműves alkotókörökkel kapcsolatban álló népművészeti szervezetekkel épített ki partnerséget, majd közösen dolgozta ki velük a mintaprojekt létrehozására alkalmas módszertant.

A szervezők hívó szavára az alkotó közösségek tagjai hamar egymásra találtak. Az elismert népművészek által vezetett szakkörökben magától érteendő természetességgel vette kezdetét a munka, elsőként Békés, majd Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, valamint Zala megyékben.

A hímző szakkörök újraindításának ideája akár törvényszerű következménye is lehetne a magyar kulturális életben zajló változásoknak, de

a közművelődési és népművészeti szakemberek elhivatottsága, a befogadó szervezetek elkötelezettsége és a rendelkezésre álló források nélkül nagy valószínűséggel nem indulhattak volna el ilyen gyorsan a mostani biztató folyamatok.

Békés megye

Pál Miklósnéval, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, valamint a Békés Megyei Népművészeti Egyesület elnökével – aki az „Újra öltünk és örökítünk” program egyik kitalálója és motorja – advent idején beszélgettünk Békéscsabán, a Békés Megyei Könyvtár épületében.

PÁL MIKLÓSNÉ népművelő a Népművészeti Egyesületek Szövetségének és a Békés Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. A közművelődés területén végzett tevékenysége elismeréseként számos kitüntetésben részesült.

Király Zsiga-díj – a Népművészeti Egyesületek Szövetségének díja a népi kismesterségek kiemelkedő műveléséért, illetve a népművészeti mozgalomban végzett közösségi tevékenységért; Aranykoszorú díj – a Népművészeti Egyesületek Szövetségének életműdíja a magyar népművészetért végzett, több évtizedes, kiemelkedő mun-

káért; Bessenyei György-díj – állami kitüntetés a művelődési intézményekben végzett, kiemelkedő, közművelődési tevékenységért; a Magyar Köztársasági Bronz Érdemkereszt – állami kitüntetés a nemzet szolgálatában, az ország fejlődésének elősegítésében, a haza érdekeinek előmozdításában és az egyetemes emberi értékek gyarapításában kifejtett kimagasló, példamutató tevékenységért.

Az 1940-es évekig nem csupán az oktatás biztosította a kézműves tevékenységek fennmaradását, de a folyamat szerves részét képezte a generációk közötti átörökítés is, a túl biztos kezelésének ismerete anyáról leányra szállt – avatott be Pál Miklósné a népi hímzés 20. századi történetébe. Ez a folyamat tört meg a második világháborút követő években. Magyaror-

szágon az 1970-es évek elején mozgalom indult a hagyományörzés és a paraszti kézművesség felélesztéséért. Ennek elindításában jelentős szerepet játszott Bánszky Pál művészettörténész, Borbély Jolán néprajzkutató és Péterfy László szobrász- és festőművész is – tudtuk meg Pál Miklósnétól, aki akkoriban a Békés Megyei Művelődési Központ munkatársaként koordinálta a népi kézműves mozgalom reneszánszának nevezett folyamat megyei és országos eseményeit, melyben a hímző körök létrehozása és a szakkörvezetők képzése kiemelt szerepet kapott. Akkoriban Békés megyében 110 asszony tanult meg hímezni, és közülük legalább nyolcvan szakkört is alapítottak. A megyében ezután nem volt olyan település, ahol ne működött volna legalább egy hímző szakkör. A hímzőskultúrát újrafogalmazták, a mintákat újra terveztek, felgyűjtötték a régi mustrákat, kiállítások láthattak napvilágot. Ebből a hatalmas szakköri mozgalomból mára gyakorlatilag alig maradt valami, viszont a Kárpát-medence gazdag tárgykultúrája megőrzésre került – várva, hogy új életet leheljenek bele.

Az „Újra öltünk és örökítünk” program indításának ötletét egy tavaly nyáron megrendezett, a Kárpát-medence hímző kultúráját bemutató kiállítás adta. Az újjászerveződő hímző körök elindításához alig néhány hónap múlva már mindenütt akadt hely a szakkörök számára, mindenhol jutott felkészült szakember a körök hozzáértő irányítására, a közösségek szinte maguktól összeálltak, a lányok-asszonyok kezébe pedig anyag, tű, fonál és hímzőráma kerülhetett. A szakkör ideje alatt minden megyében, illetve településen 3-3 tájegység hímzőskultúráját kell elsajátítaniuk a tagoknak. Ebből egynek feltétlenül az adott település vagy tájegység hímzővilágát kell tükröznie, a másik kettőt a szakkörvezető belátása és a tagok felkészültsége szerint választják ki. Ennél többre a 60 órás kurzusok akkor sem lennének elegendőek, ha az asszonyok odahaza további háromszor annyi időt foglalkoznának a hímzéssel, de a cél nem is ez volt – fejtette ki Pál Miklósné.

A rendelkezésre álló idő és célkitűzés lehetőséget teremt arra, hogy

a létrehozott hímző közösségek öszszeszokjanak, megismerjék és alkalmazzák az adott tájegységre jellemző motívumvilágot, s körvonalazódik, mekkora a további körök iránti igény. A foglalkozások zárásaként az elkészült tárgyakból rendezett kiállítás ünnepi alkalmat, sőt, akár hagyományt is teremthet egy-egy település életében.

Az esztétikai értéken és a közösségi együttlétén túl azonban a hímzésnek komoly társadalmi és gazdasági haszna is van. A hímzés fejleszti a gyermekek személyiségét, kreativitását, szín- és formaérzékét. A kézműves tevékenységeket a gyógyászat számos területén alkalmazzák rehabilitációs céllal, és a hímzés – esztétikai visszacsatolásai és könnyen megteremthető feltételrendszere miatt – erre kiváltképp alkalmas. Nem elhanyagolhatóak a gazdaság számára kínált lehetőségei. A hímzett lakástextiliák és viseleti tárgyak itthon és külföldön is piacképesek, és nem csupán a hímzést végző lányoknak-asszonyoknak adhatnak megélhetési forrást. A hozzávaló nyersanyagok, eszközök előállítására állandó igényt elégíthet ki, amennyiben a népi kézművesség termékei megtalálják azokat a funkciókat, melyek valós keresletre tarthatnak számot. Ilyen valós kereslet az idegenforgalom. Ausztriában, Hollandiában, Dániában vagy Finnországban egy település ünnepnapján, vagy akár csak a vasárnapi mise, istentisztelet alkalmával természetes dolog a népi viselet felöltése. Nálunk nem az. De miért ne lehetne az, ha egyszer szép és saját?

A szervezők reményei szerint a népi motívumok viselése a hétköznapok természetes részévé válhat, akár hagyományos, akár modern formában. Ennek köszönhetően azok kultúránk élő részeként meghatározóak lesznek a helyi identitás és ez által a közösségek megerősítésében, továbbá hatással lesznek az idegenforgalom fogyasztási és vásárlási szokásaira is.

A hímzett használati- vagy dísz- tárgyak, ruhák egyre nagyobb keresletre tarthatnak számot: visszatérő elemei a népművészeti kiállításoknak, vásároknak, jeles napok köré szerveződő ünnepi eseményeknek hazai és nemzetközi szinten egyaránt. A hím-

ző kör mindemellett elszakíthatatlan szociális hálót jelent, mely feleleveníti a régi paraszti közösségi életben még természetes kalákamunka hagyományát. A közösségi alkotás önbizalmat és sikerélményt ad. Ezekben a közegekben – legyen az szakkör, tábor vagy képzés – a társadalom olyan morális, önmagát gyógyító és emelő, az emberi kapcsolatokat megerősítő támaszra talál, mely aligha helyettesíthető mással.

A hímzés emellett a legkisebb befektetést igénylő népi kismesterségek egyike, így költséghatékonyan, mégis látványosan oktatható: elég hozzá egy hímzőráma, egy darab anyag, tű és cérna. A hímző kör mégis képes rá, hogy magasan felülmúlja a legköltségesebb csapatépítő tréning hatásait is. Ha pedig a hímző közösségek megkapják az induláshoz szükséges szakmai segítséget és támogatást, a multiplikátor-hatás már magától továbbviszi őket.

Kocsis Klára, a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodájának vezetője az Irodának a program megvalósításához nyújtott szakmai munkáját részletezte. A szakkörök indítását megelőzően felkeresték valamennyi, szóba jöhető település polgármesterét, művelődési házában vezetőjét, és igyekeztek elérni, hogy ők is magukénak érezzék a szakkörök célját. A fogadtatás pozitív volt, a kezdeményezést mindenütt örömmel üdvözölték. A következő lépés az volt, hogy megtalálják azokat a képzett szakembereket, akik felvállalják, hogy hetente elutazznak egy-egy településre, és szakkörvezetőként szívvel-lélekkel foglalkoznak az asszonyokkal.

Békéscsaba után az újraéledő hímző körök nyomában Nagybánhegyesre vitt az utunk, ahol Dr. Illés Károlyné fogadott minket. Vele – akárcsak a többi település szakkörvezetőjével – a szakköri foglalkozás idején találkoztunk.

DR. ILLÉS KÁROLYNÉ pedagógus, hímző, a nagybánhegyesi hímző szakkör vezetője.

1984-ben megkapta a Népművészet Ifjú Mestere címet, 1989-ben a Népi Iparművész címmel tüntették ki, 2003-ban pedig elnyerte a Népművészet Mestere

címet is a békési szúcshímzések újratervelésért és sokoldalú alkotómunkásságáért. Alkotásai közintézményekben kapnak helyet, a békéscsabai országos textiltárlázon rendszeresen nyer díjat, ő vagy valamelyik általa vezetett alkotóközösség. Sokoldalú alkotó, kiállítások kiváló szervezője, a megyei népművészeti egyesület szakmai irányítója, igazi közösségi ember.

Dr. Illés Károlyné maga is Nagybánhegyesen született, és most abban a művelődési házban oktatja a hímzést, mely az ő gyermekkorában épült. Ő is megerősítette a hímzéssel foglalkozók általános tapasztalatát: a hímzőkultúra hagyományos átörökítése egyre nehezebb, mivel jóformán kiesett egy teljes generáció az alkotó folyamatból. Az „Újra öltünk, s örökítünk” program azonban lehetőséget ad a folytatásra: a szakkörvezető boldogan számolt be arról, hogy az ő ifjúkorában működő híres hímző kör asszonyainak lányai, unokái ma büszkén érkeztek vissza az újraéledt közösségbe, és hatalmas lendülettel vetették bele magukat újra a hímzésbe. Vezetőjük mellől egy pillanatra sem mozdultak el a szakkör legfiatalabb tagjai, a hímzőkeretet és a tűt ügyesen forgató gyerekek. Dr. Illés Károlyné pedagógiai érzékének és tapasztalatának hála, a csemeték gyorsan megtanulták a szakkifejezéseket és a rajzi jelöléseket. Szigetvár vidékének kendőivel kezdték, majd a fehér hímzést követte a komádi hímzés. Elsajátították a négyzetes szálszorítót, ami kiadta az aszúrt, ezután pedig a subrikát kezdték el gyakorolni. A tanfolyam végén az orosházi gypajúhímzést és – lévén Nagybánhegyes lakosságának

12 százaléka szlovák nemzetiségű – a felvidéki Gyetva színes hímzését tanulják meg a résztvevők. Lánccöltés, keresztzemes hímzés, a szél összedolgozása, kongré alapanyag, takácsvászon – a kifejezések egy laikus számára furcsán csengenek, de a hímző kör tagjai természetességgel és meggyőzően használták őket.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Borsod-Abaúj-Zemplén megyénk a matyó hímzés hazája. Mielőtt felkerestük volna népi kézművességünk egyik büszkeségének településeit, Mezőkövesdet, Szentistvánt és Tardot, ellátogattunk Miskolcra, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Irodájának vezetőjével, Kovács Anikóval is beszélgesünk. Anikó örömmel számolt be róla, hogy a megyében nem kevesebb, mint négy népművészeti egyesület nyújtott segítséget a hímző szakkörök újraindításának programjában: a Matyó Népművészeti Egyesület, a Bükkaljai Mesterek Népművészeti Egyesülete, a Hegyaljai Mesterek Népművészeti Egyesülete és a Fügedi Márta Népművészeti Egyesület. Mindez példázta, hogy a megyében hatalmas az igény további hímző körök beindítására, folyamatosan érkeznek a pozitív visszajelzések a már működő szakköröktől. „Egy társadalom akkor mondhatja magát igazán gazdagnak, hogyha nem csak gazdaságilag van jó helyzetben, hanem a társadalmi értékeit be tudja mutatni, fel tudja fedezni, és ezeket igazán fontosnak tartja” – summázta Kovács Anikó.

Berecz Lászlónét, a Matyó Népművészeti Egyesület elnökét a matyó kultúra kincsestárában, a mezőkövesdi Matyó Múzeumban a kiállított tárgyak, a többnyelvű történeti ismertető, a régi fényképek között kérdeztük a hímzőkultúra matyóföldi helyzetéről. Kiderült, hogy itt eltérő történeti előzményei vannak a közelmúlt hímzőkultúrájának. Mezőkövesden korábban több ezer főt foglalkoztató háziipari szövetkezet működött, ahová két megyéből, Borsod-Abaúj-Zemplénből és Hevesből is jártak illetve dolgoztak be a tagok.

A magyarországi hímző körök az 1980-as években éltek virágkorukat, de a hatalmas mennyiségű terméket előállító szövetkezet árnyékában nem működött hímző szakkör Mezőkövesden. Ennek ellenére a hímző szakkörök beindítása itt is osztatlan sikert aratott. Az elnök asszony elmondta, hogy ehhez az egyesületük minden szakmai tudását, eszközét és humán erőforrását biztosítja, de hangsúlyozta, hogy ugyanígy tesznek a befogadó települések is. A helyszíneket a megkeresett önkormányzatok ingyen bocsájtották a szakkörök rendelkezésére. Bár Borsod-Abaúj-Zemplén megye hímző köreiből jelenleg még inkább a középkorúak találhatók nagyobb számban, de Berecz Lászlóné Zsuzsa tudja, hogy a fiatalabb korosztályhoz türelem kell; meg kell várni, míg idővel maguktól csatlakoznak. A népi motívumok kiegészítőként, ruhadarabokon való megjelenítése egyre népszerűbb a fiatalok körében is, és az iskolai hímző szakkörök újraindítása is rejt kiaknázatlan lehetőségeket.

BERECZ LÁSZLÓNÉ művelődésszervező, könyvtáros és népi kismesterség szakoktató, a Matyó Népművészeti Egyesület alapítója és elnöke, a mezőkövesdi kulturális élet és hagyományörzés vezető egyénisége. Matyóföld népművészeti értékeinek ápolása, minőségi fejlesztése, széles körben való megismertetése tevékenységének fő mozgatója, melynek legkiemelkedőbb eredménye e lokális kultúra Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére, az UNESCO Szellemi Örökségek Reprezentatív Listájára és a Hungarikumok Gyűj-

teményébe való felvétele. Munkásságáért 2011-ben Wlassics Gyula-díjban részesült. A 2003 szeptemberében – Beke Pál igazgatása alatt, Mátyus Aliz által készített interjú – „A Matyó Népművészeti Egyesület – Mezőkövesd művelődése. Interjú Berecz Lászlóné önkormányzati képviselővel, a Matyó Népművészeti Egyesület elnökével” címmel a Szín – Közösségi Művelődés 8/4-es számában olvasható, Internet elérhetősége: epa.oszk.hu/01300/01306/00021/szin8_4_7.htm (A szerk.)

ZELEINÉ PAP BERNADETT művelődésszervező, hímző népi iparművész, szakoktató és csipkekészítő. Elnökségi tagja és alapítása óta munkatársa a Matyó Népművészeti Egyesületnek, több országos hímző pályázat díjazottja. 2007-ben megkapta a Népi Iparművész címet, 2011-ben Király Zsiga díjban részesült.

Zeleiné Pap Bernadett a három matyó település, Mezőkövesd, Szentistván és Tard szakköreinek vezetője a tavaszi kiállítás mellett hímző köreivel a 2014-es év több pályázatára is készül. A mércét önmagának is, másoknak is mindig magasra szokta helyezni, ám a komoly célkitűzések elérésében neki is lelkes és szorgalmas asszonyok segítenek. A szakkörvezető elkísért bennünket további két forgatási helyszínünkre, Szentistvánra és Tardra, ahol a hímző körök munkájába kaphattunk betekintést.

Szentistvánon a helyi önkormányzati hivatal jegyzőjét, Dr. Pusztai Csató Adriennét is a szakkör tagjai között

üdvözölhettük, aki települési vezetőként feladatának érzi, hogy minden eszközzel népszerűsítse a hagyományok ápolását. Bay Judit, a szentistváni művelődési házat üzemeltető Kft. ügyvezető igazgatója nagyon megörült, amikor tervével megkereste őket, s ők boldogan adtak helyet a szakkörnek, melybe a tagok szeretettel és lelkesen járnak.

Heves megye

Heves megyében Gyöngyössolymos település hímző asszonyai fogadtak bennünket, akiknek körében elsőként a szakkör vezetőjével, Lovászné Juhász Ritával készítettünk riportot, aki körülbelül 25 éve foglalkozik szakkörök és gyermekfoglalkozások vezetésével.

LOVÁSNÉ JUHÁSZ RITA – hímző, viseletkészítő.

1987-ben két szakágban is megkapja a Népi Iparművész címet, 2000-ben a Népművészet Ifjú Mestere címmel tüntetik ki, majd 2009-ben addigi munkásságáért elnyeri a Csokonai Vitéz Mihály-díjat is.

A helyi hagyományok éltetője és tisztelője lévén magától értetődően a palóc hímzések megismerését tűzte ki elsődleges célul. A hímzés elméleti részéhez szakirodalmat is ajánlott a tagoknak, hogy otthon olvassák, majd hímzés közben megbeszéljük az új ismereteket.

A Heves Megyei Népművészeti Egyesületet képviselő Fehér Jánosné is úgy látja, hogy a kezdeményezés az utolsó pillanatban jött létre, melylyel a Nemzeti Művelődési Intézet

egyben egy új utat is kijelölt. Fehér Jánosné arcán mosoly bujkál, amikor elmondja: „Aki egyszer belekóstol a hímzésbe, utána már odahaza önállóan is fog dolgozni.” Meggyőződése, hogy minden falunak, tájegységnek a saját kultúrájára kell büszkének lennie, és azt kell megőriznie – még ha szerényebb is, mint másé. A Heves Megyei Népművészeti Egyesület alelnöke, Nagyné Váradiné Anna elárulta, hogy egyesületük 1982-ben alakult, és már ekkor is többségben voltak benne a hímzők. A Nemzeti Művelődési Intézet kezdeményezését egy értékes, építő folyamat kezdetének tartják, és bíznak benne, hogy más, kihalófélben lévő népi kismesterségek is hasonló lehetőséghez jutnak.

FEHÉR JÁNOSNÉ viseletkészítő, a Heves Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. 1986-ban megkapta a Népművészet Ifjú mestere címet. 1987-ben a Népi Iparművész, 2006-ban a Népművészet Mestere címmel tüntették ki. Számos további díj tulajdonosa, és több országos kiállítás első helyezettje.

NAGYNÉ VÁRADINÉ ANNA népművelő, kulturális menedzser. A Heves Megyei Népművészeti Egyesület alelnöke. Közéleti-díj, Nívó-díj tulajdonosa. Népművészeti tevékenységéért Király Zsiga-díjat, közművelődési munkásságáért Wlassics Gyula-díjat kapott. Számos további díj birtokosa. Konferenciák, kiállítások, kulturális fesztiválok szervezője. Az egri Tanárképző Főiskolán és a kaposvári Tanítóképző Főiskolán szerzett diplomát.

Kary József a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodájának vezetője a gyöngyössolymosi folyamatok és a megyei iroda munkájának bemutatása után kiemelte: „A helyi civil szervezetek, önkormányzatok és közművelődési intézmények bevonásával tudatosan olyan partneri hálót építettünk ki, amelynek tagjai azonosulni tudtak a kezdeményezés céljaival, s ezek eléréseért képesek voltak sikerrel mozgósítani a helyieket.” A Nemzeti Művelődési Intézet feladatfinanszírozási rendszere megfelelő anyagi forrást és kommunikációs csatornát biztosított a szakkörök elindításához.

KARY JÓZSEF népművelő, magyar szakos tanár, felnőttképzési és művelődési menedzser. A közművelődésben végzett tevékenységéért megkapta a Wlassics Gyula-díjat, a Bessenyei György-díjat és a Népművelésért Díjat. Kary József számos közművelődési publikáció szerzője, jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Országos Minőségfejlesztési Központjának vezetője.

Zala megye

Zalaegerszegen Konczér Katalin, a Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Irodájának vezetője volt kalauzunk. Elmondása szerint a megyében a program hiánypótló kezdeményezés, melyet igazoltak a rövid idő alatt feléledő szakkörök.

A zalai hagyományörzés egyik főszereplője Skrabut Éva, a Zala Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. A 70-es évek végén, amikor

Zalába került, még hatvan hímző szakkör működött, melyből a 90-es évekre talán húsz megmaradt. Az itteni művelődési házak nem tudtak anyagiakat fordítani a hímzésre, és a szakkörvezetők is kiüregedtek. Amikor megtudták, hogy a hímzés ügyét a Nemzeti Művelődési Intézet felkarolja, a szakkörök indításának híre futótűzként terjedt el, és a csoportok hamar kialakultak. A hímzés társadalmi haszna mellett az elnök asszony is az idegenforgalomban rejlő lehetőségekre hívta fel a figyelmet. Figyelemreméltó színfoltja a helyi művelődési életnek, hogy a megye már két évtizeddel ezelőtt áldozott arra, hogy a határon túli falvakban is oktassák a hetési hímzést: az egyesület tagjai a mai napig járnak oda tanítani. Együtt dolgoznak a határon túli szakkörökkel, és már az sem ritka, hogy a határon túlról jönnek át Magyarországra tanítani.

SKRABUT ÉVA 1982 óta a Zala Megyei Népművészeti Egyesület vezetője, 1992-2008 között a Gébárti Kézművesek Háza vezetője. Jelenleg a NESZ egyik alelnöke. Népművelő, a Debreceni Tanítóképző Főiskolán szerzett népművelő-könyvtáros oklevelet. Díjai: a Népművészeti Egyesületek Szövetségének Király Zsiga-díja (1996), Bessenyei György-díj (2007), Zalaegerszegért díj (2012).

Nagylengyel településén Domján Zsuzsanna szakkörvezető csodálatos hímzéseken keresztül mutatta be a szakkörében alkalmazott hímzés-mintákat. A hetési bújtatásos hímzés mellett a komádi és a mezősegi hímzést tanítja a tagoknak, elhivatottságát pedig jól mutatja, hogy a szakköri foglalkozásokon alapos történeti áttekintéssel, térképpel ismerteti az adott tájegységek hímző kultúráját. A szorgalmasan öltögető szakköri tagok között bukkantunk rá Scheiber Ildikóra, Nagylengyel polgármester asszonyára is, aki zsúfolt napjait a hímzés tevékenységével piheni ki. Elmondta, hogy Nagylengyel a közelmúltban már többször rendezett kiállítást hímzésekből.

Nemesrádó, Zalaegerszeg és Zalaistván hímző köreit Kocsisné Koszorús Anikó szakkörvezető irányítja. Nemesrádón a hímző kör látogatásakor szívet melengető látvány fogadott minket. Az apró parasztház két helyiségét elválasztó falban tűzforró cserépkályha ontja a meleget. Az utca felé eső szobában egy karakán nagypapa kommandírozza a felügyeletre szoruló csemeték hadát, a másik szobában pedig körben ülnek az asszonyok, és apró lámpák meleg fényénél hímeznek. Szavakban visszaadhatatlan fonó-hangulat a huszonegyedik században, melyből derű, bizakodás és energia árad. Kocsisné Koszorús Anikó a rábaközi pamuthímzéssel kezdte a tanítást, hi-

Konczér Katalin, NMI, Skrabut Éva elnök és Domján Zsuzsanna szakkörvezető

Domján Zsuzsanna szakkörvezető, Scheiber Ildikó polgármester, Nagylengyel

szen ezzel szinte valamennyi alapöltés elsajátítható. Őt a családi hagyományok szinte szükségszerűen terelték a hímzés irányába: a 20-as évek első hímzéstanítói között volt édesanyja is. Anikó a hímzésnek a női létben betöltött szerepének egy érdekes vetületére mutatott rá: aki egyedül van és hímez, nem érzi az egyedüllétet; aki pedig némi autonómiára vágyik, szintén a hímzéshez fordulhat az alkotói szabadság kiéléséért. A szakkörvezető boldogan számolt be a rengeteg fiatalról, akiket a hímző szakkörökben igyekeznek a lehető legjobban elkényeztetni, hiszen – ahogy mondta – az ember azért csinál valamit évtizedeken keresztül, hogy lássa a munkája eredményét: „Az ember nem viheti magával a tudományát, azt át kell adni. Ez az élet rendje, és ha nem így tennék, kisebb volna a világom.”

Az újraéledő hímző körök nemcsak tartalmas szabadidő-eltöltési lehetőséget hoztak a közösségek mindennapjaiba az „Újra öltünk, s örökítünk” programban érintett négy megyében, hanem lehetőséget teremtettek a közös alkotásra, a hagyományos paraszti hímzéskultúra mesterfogásainak, valamint motívumvilágának átörökítésére és a helyi identitás mindennapi megélésére.

A generációk közötti együttműködéseket erősítő mintaprogram pozitív tapasztalatainak és eredményeinek figyelembe vételével a Nemzeti Művelődési Intézet kezdeményezésére 2014-ben hazánk többi megyéjében is új erőre kaphatnak a tájegységekhez kapcsolódó hagyományos hímzést folytató alkotókörök az „Újra öltünk, s örökítünk” program folytatásaként.

KOCSISNÉ KOSZORÚS ANIKÓ Nemesrádó, Zalaegerszeg és Zalaistvánd településeinek hímző körét irányítja. 1978 óta vezet szakköröket, és a szegedi nyári képzéseken is oktat. A Zala Megyei Népművészeti Egyesület és a Dél-Alföldi Népművészeti Egyesület tagja. 1993-ban megkapta a Népi Iparművész címet. Németországban, Olaszországban, az USA-ban, Svájcban és Finnországban is részt vett kiállításokon.

Kocsisné Koszorús Anikó szakkörvezető, Nemesrádó

SZÁSZ GERGELY a Kulturális közfoglalkoztatási program keretében a Nemzeti Művelődési Intézet Kommunikációs Osztályának munkatársa. 5 éven át volt a Magyar Televízió felvételvezetője, számos gyermek-, ifjúsági-, oktatási-, művelődési-, ismeretterjesztő és hírműsor elkészítésében vett részt. 1996-ban televíziós gyártásvezetői képzést szerzett. 18 év nyelvoktatási gyakorlattal rendelkezik, városismertetőjét évente több tízezer turista hallgatja 20 nyelven a budapesti turistabuszokon, 2007 óta készíti játékfilmek, ismeretterjesztő filmek és mesefilmek magyar változatát szinkronizáláshoz. Első műfordítása 2012-ben jelent meg.

Színes tintákról álmodók

Lakiteleki Színes Kert mintaprojekt*

Ez a történet a Színes Kert mintaprojektről szól. Egy közösség kialakulásáról, mindennapjairól, sikereiről, céljairól. A sorokból láthatjuk, hogy nem elég egy jó ötlet. Annak megvalósítása a résztvevők motivációján, aktivitásán, kreativitásán, és nem utolsósorban, a közösségben rejlő erőn múlik. Természetesen elengedhetetlen a környezetben élők támogatása is.

A Színes Kert mintaprojekt olyan innovatív kezdeményezés, mely mintául szolgálhat más településeknek is. A tevékenység célja halmozottan hátrányos helyzetű 11-16 éves korosztály 10 tagjának felzárkóztatása, munkára való felkészítése, társadalmi integrációjának elősegítése, kompetenciáik fejlesztése. A megvalósítás helyszíne a *Lakiteleki Eötvös Loránd Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény*.

A tervezés során elsődleges szempont volt, hogy a tevékenység sikerét meghatározza annak a szakembernek a személye, aki a foglalkozásokat vezeti, illetve maga a település, ahol a program megvalósul. A tapasztalatok azt mutatják, hogy jól sikerült a választás! A foglalkozások vezetője Szelesné Kása Ilona rajztanár, népi iparművész, a Népművészet Ifjú Mestere. Irodánkmal való munkakapcsolata hosszú évek

óta tart, ő az egyik olyan partnerrünk, aki szakmai munkánkat hatékonyan segíti. Számos kiállítás, rendezvény zajlott le aktív közreműködésével, pályázataink, projektjeink állandó megvalósító tagja. Közös gondolkodásunk eredménye a Színes Kert.

Kása Ilona a Kaposvári Egyetem Vizuális kultúra tanár-mesterszak végzős hallgatója. Hímestojás szakágban a Népi Iparművészeti Tanács zsűritagja. Felnőtt és gyermek táborokban oktatja a tojásírást, növényi tojásfestést, gyöngyfűzést. Külföldi ösztöndíjasként Dániában tanult a Skals-i Design- és Kézműves Iskolában. Kitüntetései, díjai: 2002. díjazott alkotó a Népi Ékszerkészítő Pályázaton; 2001. Közművelődési-díj Lakitelekért; 2000. Gránátalma-díj az Élő Népművészet Pályázaton; 1997. I. díj a Pro Renovanda Cultura Hungarie Alapítvány meghívásos pályázatán; 1996. I. díj az V. Népi Mesterségek Művészete Pályázaton; 1995. A Népművészet Ifjú Mestere miniszteri kitüntetés.

Felkészítő tanárként tanítványai az alábbi sikereket érték el: 1999-ben UNESCO különdíjat kaptak a lakiteleki óvodások egy franciaországi képzőművészeti pályázaton; 2001-ben, 2003-ban és 2007-ben az Országos Ifjú Népi

Kézműves Pályázaton, gyöngyfűzés kategóriában lettek díjazottak tanítványai. 2013-ban a Dél-Alföldi Regionális Gyermekek és Ifjúsági Népi Kézműves Pályázaton a Színes Kert kézműves szakköre hímestojásokkal nyert ezüst oklevelet (erről még a cikk végén bővebben). Az elismerések felsorolása is mutatja, hogy egy nagyon tehetséges, sokoldalú, kreatív alkotó a foglalkozások vezetője.

Kertészkedés

* Az írásban segítségemre volt Szelesné Kása Ilona, a Színes Kert foglalkozásainak vezetője.

Nemezelés Vidák Istvánnal

A lakiteleki önkormányzat és az iskola vezetésének segítő hozzáállása is példaértékű. Felföldi Zoltán polgármester és Olajos István iskolaigazgató az első perctől fogva lelkes támogatóink.

A célok elérése olyan hagyományörző mesterségek megismerésével – mint a nemezelés, a tojásfestés – és ezekhez a tevékenységekhez kapcsolódó kreatív ismeretek elsajátításával, praktikus ismeretek megszerzésével történik. A résztvevők a foglalkozásvezető iránymutatásával mintakertet alakítottak ki, amelyben festőnövényeket nevelnek. A kert ápolása, a növények gondozása folyamatos a szakkör tevékenysége alatt. Néhány növényt magról vetettek, palántává neveltek, majd így ültették el. Sok példány a természetből került be, néhány különleges festőnövényt ajándékba kapott a kis csapat. Ilyenek például a varjútövis- és kutyabenge csemeték, melyekkel a Kecskeméti Arborétum vezetője, Sipos Istvánné gyarapította a gyűjteményt. Ezeknek a növényeknek a bogyóiból zöld színt tudnak előhívni.

A gyűjtött és nevelt festőnövényeket a kézműves foglalkozásokon használják fel oly módon, hogy fes-

tőlevelet készítenek belőlük. A hímeket és a nemezeléshez szükséges gyapjút színezik ezzel az anyaggal. A növényi alapú festékkészítés a hétköznapi tudástárunkból – ma már – szinte teljes mértékben hiányzik, itt erre a különleges szakismeretre tehetnek szert a résztvevők. A növényi festékek legfőbb előnye, hogy számos árnyalat állítható elő belőlük, igaz, hátrányuk is pont ebben rejlik, hiszen nagyon nehéz pontosan ugyanazt a színt kétszer előállítani. A gyakorlatban a fiatalok más szemmel is megismerhetik lakóköznyezetüket, hiszen a természetben található növények begyűjtése, ehhez pedig a helyi tudással rendelkezők felkutatása is a feladatuk. Számos olyan szaktudás birtokába is juthatnak, mint növény-, festőnövény-, biokémiai-, színtani ismeretek, tojásdíszítési technikák és hímés minták ismerete, gyapjú megmunkálás nemezeléssel, nemez minták ismerete.

Ezek a tapasztalatok gyarapodnak a kertészkedéshez kapcsolódó gyakorlattal, mint az öntözés, kapálás, gereblyezés, gyomlálás, mulcsozás, komposztálás. A kert kialakítása részben önkormányzati támogatással, Európai Unió pályázati forrásból, illetve a helyben élő emberek segítségével történt – felajánlással, ingyen.

A kézműves foglalkozások mozgalmatosan telnek, ahol számos kreatív cselekvés történik. A kert megtervezése és megfestése is olyan feladat volt, amely után a résztvevők magukénak érezhetik az egész projektet, a kertet sajátjukként gondolhatják, saját ötleteiket merészen felhasználhatják.

A tanév végére egyre jobban megismerték a mulcsozás és komposztálás fortélyait, a kertgondozás nehézségeit. Sőt, olyan problémákat is megoldott ez a kis közösség, amelyekre a tervezés során nem is gondoltunk. Egyik ilyen volt a talaj tápanyagpótlása. A komposztálással a növények gyorsabban és egészségesebben fejlődnek, nincs szükség a környezetre káros vegyszerek használatára. Mivel kevés volt a nyár eleji időszakban a komposztálható anyag, ezért lótrágyá-

val egészítették ki a biohulladékot, amelyet talicskával toltak át az iskola szomszédságából, az egyik helyi gazda jóvoltából.

Komoly eredmény, hogy a fiatalok már tudatában vannak a komposztálás gyakorlatával, hasznával. Elmondhatjuk, hogy megindult az a folyamat is, amely az iskolában dolgozó technikai személyzetnek a komposztálással kapcsolatos ismereteit szépen-lassan megváltoztatja. Ez is jó példa arra, hogy fiatal korban sokkal fogékonyabbak vagyunk az ismeretek elsajátítására.

A nyári időszakban a nagy hőség ellenére is folyamatos volt a munka, a diákok szorgalmasan gondozták a növényeket. A legtöbbet Babita József, Barkóczy Viktória, Bódia Etelka és Kirs Gergő dolgozott.

A Színes Kert mintaprojekt előzménye annak a másik fejlesztésnek, amelynek a Lakiteleki Eötvös Iskola a kedvezményezettje és iskola-zöldítés a témája. A festőnövényes kert és a komposztáló kialakítása után az idei tanévtől elkezdődött a szelektív hulladékgyűjtés, használatba került egy szürkevíz-hasznosító rendszer. Megtörtént az iskola épületenergetikai felújítása és egy 130 férőhelyes kerékpártároló kialakítása is. A fejlesztések ünnepélyes használatba adására az iskola tanévnyitó ünnepségén került sor, ahol Felföldi Zoltán polgármester a létrejött komposzt és szürkevíz felhasználásával levendulát ültetett.

Az őszi és téli időszak főleg a kézműves foglalkozásokról szólt. A szakmai munkát vendégladók,

Színestinta-készítés Kemendi Ágival

büszkén mondhatjuk, hogy igazi szaktekintélyek segítettek. Kemendi Ágnes kézműves, a *Festőnővényes kert* című könyv szerzője már tavasszal is tartott foglalkozást a gyerekeknek. Könyvének hatására nagyon sokan, kézművesek, iparművészek, pedagógusok fordultak a természetes festéanyagok felé.

Tavasszal sötét tintát készítettek tölgyfagubacsból, majd nádtoll segítségével írtak vele. Lejegyezték a tölgyfagubacs elkészítésének titkos receptjét, amelyet az író megosztott a szakkörösökkel. Ráadásul olyan szerencsések az itt élők, hogy a környéken található kocsányos tölgy, így megterem a gubacs is.

Ősszel „színes tintákról álmodhattak” a kisdíákok. Ugyanis virágokból, majd egy másik alkalommal gyökerekből és termésekből színes tintákat állítottak elő. Sőt, Kemendi Ágnes saját gyűjtése alapján összeállított motívumokat is kifesthettek a szakkörösök. Ezek az alkalmon tehát megtanulták a színes tinták készítését, alkalmazását, tárolását, tartósítását.

Nagy Mari és Vidák István textil-iparművészek ősszel kapcsolódtak be a munkába. A művészpár kutató, alkotó és oktató tevékenysége nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a világban a nemezkészítés ma már szinte mindenütt ismert. Számos tanulmányt és köny-

vet írtak, kosárkötés, játékkészítés, nemezkészítés, nemezsátor készítés, növényi festés, szövés-fonás, batikolás, ősi magyar minták értelmezése témakörökben. Közösen készített nemeztakaróikra jellemző az ősi motívumok újraértelmezett felhasználása. Az elmúlt években sok új nemezművészeti eljárást dolgoztak ki, megújítva munkáikat.

A pagodafa virága mandarinsárgára, a bársonyka zöldessárgára, a feketedió barnára színezi a gypjút. Ezt tapasztalhatták meg a szakkörösök néhány hete egy rendkívüli foglalkozáson, a művészek kecskeméti műhelyében. Útmutatásukkal elkészült egy nemezszőnyeg is, melynek megalkotásában mindenki lelkesen részt vett.

A kedvező időjárás lehetővé tette, hogy még novemberben is bővíljön a kert. Ebben az időszakban kezdődött el a mintaprojekt munkájának idejének utolsó szakasza. Az év folyamán elkészített hímeseket, nemeztárgyakat, kertterveket, növénytanulmányokat egy hangulatos kiállítás keretében mutattuk be a település lakóinak. A kiállítás az iskolában, az Adventi Udvar

rendezvényen valósult meg. Ez az esemény egy vásári forgatag az iskolában, amelyet minden december első szombatján rendeznek meg. A tanárok, a szülők és gyerekek együtt készítenek értékesíthető ajándékokat erre az alkalomra. A nagyközség apraja-nagyja meglátogatta a vásárt. Kiváló lehetőség volt beszélgetésre, teázásra, a Színes Kert népszerűsítésére, kiállításnak megtekintésére.

A kézműves szakkör 2013 novemberében pályázott a X. Dél-Alföldi Regionális Gyermekek és Ifjúsági Népi Kézműves Pályázatra növényi festőleves levélrántétes hímesekkel. Pályaművüket ezüst oklevéllel díjazták. Az elismerést Békéscsabán vette át ez a nem mindennapi csoport.

Ez az elbeszélés a Színes Kert első évről szól. Elindult egy gondolat, kialakult egy közösség, amelynek tagjai egész idő alatt egymással-egymásért dolgoztak és számos eredmény született. Szeretnénk folytatni ezt a jövőben is!

Növénygyűjtés

DR. TÓTHNÉ BODOR ANITA művelődésszervező, kulturális menedzser, jelenleg végzős andragógia mesterszakos hallgató a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán. A Nemzeti Művelődési Intézet Országos Felnőttképzési Szakmai Központjának vezetője.

MATYASOVSZKY MARGIT művelődésszervező, térségfejlesztő, vidékfejlesztési menedzment és marketing tanácsadó. A Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Telephelyén 2013 novemberétől a TÁMOP – 3.2.3.B-12/1C-2013-0001 számú, „Többcélú közösségi terek fejlesztése” című projektben kulturális koordinátori feladatokat lát el. Részt vesz az élethosszig tartó tanulás és a helyi értéktárak kialakítását elősegítő programokban.

Megélhetést biztosító „Zöldmunka” program Lentiben

Lenti városa Zala megye déli részén helyezkedik el, a szlovén határ közvetlen közelében. A városhoz 6 km-es körzetben összesen hat település tartozik – közigazgatási szempontból. A határ közelsége miatt az idegenforgalom az egyik meghatározó gazdasági tényező. Mivel a térségben élő 600-800 fő roma származású ember ebbe a tevékenységi körbe nem tudott beilleszkedni, azonban a földműveléshez és növénytermesztéshez adottak voltak a feltételek, ezért indult el a „Zöldmunka” foglalkoztatási program. A családok kisebb-nagyobb földterülettel rendelkeznek, ahol saját részre termelik a zöldséget és gyümölcsöt. Mezőgazdasági szakmai tanácsal a nemzetiségi önkormányzat vezetője segíti a hozzáfordulókat.

Nyilas Istvánné Lenti Város Roma Nemzetiségi Önkormányzatának az elnöke. Tanulmányokat folytatott a Budapesti Bercsényi Miklós Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakközép- és Szakmunkásképző Iskolában, ahol hűtőipari termékgyártó szakképesítést szerzett 1979-ben. A 309. számú Ipari Szakmunkásképző Intézetben elsajátította a férfiruha-készítői szakmát 1987-ben. Ezt követően 1996-ban a hágai Külügyminisztérium szervezésében az Etnikai kisebbségek politikai képzését sikeresen végezte el. A közösségért végzett, vállalt feladathoz kapcsolódó képzéseken, tanfolyamokon folyamatosan részt vesz, állandó önképzéssel fejleszti tudását.

A Lenti Városi Könyvtár alkalmazásában dolgozik, ezzel párhuzamosan

Lenti Város Roma Nemzetiségi Önkormányzata elnökeként tevékenykedik. Az 1994-es kisebbségi választások után képviselőtestületi tagként, majd 1998 óta elnökként vezeti az önkormányzatot. Munkája során a cigány származású, hátrányos helyzetű emberekkel, családokkal foglalkozik. 2003-tól kezdődően folyamatosan pályáznak OFA és EQUAL forrásokra. A 2014-es évben megcélozták az állattenyésztési programot, amely programba az előkészítések során 35 család jelentkezett.

Munkássága példaértékű a jelenkor embere és a felnövekvő generáció számára egyaránt. Önzetlensége megmutatkozik mindennapi cselekedeteiben, küzdelmet folytat a szegénység ellen, dolgozik a munkanélküliek érdekében. Mindezek megvalósíthatóságáért – röviden szólva – pályázik, megvalósít és fenntart.

Matyasovszky Margit: *Kérem mutassa be a Roma Közösségi Ház történetét!*

Nyilas Istvánné: A ház létesítésére már 2002-ben készültünk. A Phare-program pályázati feltételei 2003-ban lettek aktuálisak. A pályázat kiírása után azonnal nekiláttunk az elkészítéséhez. Lenti város polgármestere, valamint a képviselő-testület egy bontásra ítélt családi házat ajánlott fel kisebbségi önkormányzatunk részére – a pályázat feltételei közé tartozott, hogy nem új, hanem régi épület felújítására lehet pályázni. Tervrajzot, költségvetést készítettünk, és a felújításon kívül működésre is bőven ma-

radt pályázati pénz, sőt, a technikai felszerelésekre is. Így a legkorszerűbb, minden igényt kielégítő felszerelést tudtuk biztosítani a közösségi ház működéséhez.

M. M.: *Az elkészült házban mi kapott helyet, milyen szolgáltatást tudnak nyújtani a roma közösségnek?*

Ny. I-né: A házban helyet kapott Lenti Város Cigány Kisebbségi Önkormányzata és „A Kisebbség Haladásáért és Tudásáért” Közhasznú Egyesület. Napi ügyfélfogadási rendünk van. A házban rendszeresen biztosítjuk az Internetet gyermekek és felnőttek részére egyaránt. Hétfőtől-péntekig 8-16 óráig tartunk ügyfélfogadást. A házban működő szervezetek közös, összehangolt munkája teszi teljessé a programokat. Havonta egy alkalommal programmegbeszélést tartunk, így fel tudjuk tárnai a hiányosságokat, megoldandó feladatokat. A ház fenntartási költségeit a CKÖ éves költségvetése biztosítja. A programokat a ház, a CKÖ és az egyesület

szervezi. A házban tartjuk a CKÖ soros és rendkívüli üléseit, valamint az egyesület közgyűléseit.

M. M.: Milyen előzményei voltak a „Zöldmunka” pályázati programnak?

Ny. I-né: Már harmadik éve folyamatosan pályázunk foglalkoztatási lehetőség megteremtésére az Országos Foglalkoztatási Közalapítványhoz. Ezek a pályázatok sikeresek, és minden évben tudjuk teljesíteni a foglalkoztatási kötelezettségeinket.

M. M.: Mit ölel fel a pályázat?

Ny. I-né: 2003-ban az OFA kiírt egy roma megélhetést biztosító termelői tevékenységre irányuló pályázatot. Előzetes kutatások azt eredményezték, hogy a foglalkoztatás területén azok az emberek hatalmas hátrányban vannak, akik aluliskolázottak, nincs meg az általános iskola befejezéséről szóló bizonyítványuk sem. A pályázat kimondottan erre a rétegre épült. A „Zöldmunka” pályázati nevet kapta, a mai napig is ezt viseli. Lenti Város Polgármesteri Hivatalától egy 5,5 hektáros területet kaptunk bérbe, melyet földművelés céljára használunk. Konyhakerti növények és primőraru termesztésébe kezdtünk. A területen felépítettünk egy 53 m²-es raktárépületet, egy 10 m széles és 49 m hosszú fűthető fóliát, teljes csöpögtető, öntöző rendszerrel.

M. M.: Mivel foglalkoznak a közel 5,5 hektáron?

Ny. I-né: Fő tevékenységünk az uborkatermesztés, amely savanyításra alkalmas. Közben rájöttünk, hogy a napi foglalkoztatások nem merülnek ki csak a növények ültetésével, gondozásával, ezért mellette kommunális munkálatokat is végzünk.

M. M.: Kikkel kötöttek szerződést és hogyan fogadták Önöket a tárgyalópartnerek?

Ny. I-né: Szerződést kötöttünk Lentiben és környékén azokkal a vállalkozókkal, létesítményekkel, akik bíztak a munkánkban. Eleinte nehezen ment a partnerekkel az együttműködés, mert sokkal kevesebb anyagi fedezetért dolgoztunk, mint mások. Ma már egyre többen hívnak minket. Teljes körű tárgyalópartnernek vesznek bennünket. Hosszú távú szerződésünk van a Zalaerdő Rt-vel, a Horgászegyesülettel, az Agrolinz Lenti Gyáregységével. Lentiben élő német származású magánszemélyekkel és különböző egyéni vállalkozókkal is kapcsolatban állunk.

M. M.: Napjainkban hány munkatárssal dolgoznak?

Ny. I-né: Egy nagyon jó csapat áll már a hátunk mögött, 14 fővel dolgozunk.

M. M.: Milyen lépéseket tettek még a roma emberek minél szélesebb körű foglalkoztatása érdekében?

Ny. I-né: Jelenleg részt veszünk a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program és EQUAL programjában. A pályázat lényege, hogy új utakat tudjunk megnyitni az elsődleges munkaerő-piacra a roma emberek számára. Lenti térségében a várható munkaadói igényekre alapozott térségi integrált szakképző központ a szakoktatás mellett felnőttképzési projektekkel segíti a munkaerő-piacra való bejutást. Ebben a

programban 60 roma származású férfi és nő vesz részt. A pályázatban a foglalkoztatást megelőzi a képzés. A képzésben résztvevő emberek több szakma közül választhatnak, amit elméleti és gyakorlati vizsga követ. Ezek OKJ-s képzések. A képzések, illetve a szakmaszerzés az adott térség igényeire épül fel. A vizsgákon túl fél évig foglalkoztatás biztosítása a cél. Vállalkozókat vontunk be, akik biztosítják a napi munkát a roma és nem roma származású szakemberek részére.

M. M.: Mi az Önök fő feladata a projektben?

Ny. I-né: A CKÖ és az egyesület fő feladata, hogy a jelentkezőket bennartsa a programban, szociális nehézségeket segítsen megoldani, családi problémáikban nyújtson megoldási lehetőséget. Nagyon nehéz feladat ez, hiszen 53 település tartozik a programba. Ezt a feladatkört 4 fő látja el egy hálózaton belül.

M. M.: Mikor és hol nézhetjük meg a „Zöldmunka” fóliásárait, és hallhatunk további terveiről?

Ny. I-né: 2014. február 17-én a Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Irodájának Élethosszig Tartó Tanulás programja keretében szeretettel várjuk a meghívott roma vezetőket és az érdeklődőket Lentibe, lenticápolnai telepünkre.

M. M.: Nagyon szépen megköszönöm elnök asszonynak az interjút, s kívánok munkájához nagyon jó egészséget, és a jövőre nézve további sikeres, a roma közösséget segítő projektet.

Bodroközi Információs Pontok

Hálózati alapú közösségi művelődési fejlesztés a Bodroközben

Szubjektív bevezető

A szociológiában és a közösségfejlesztésben gyakran használt fogalom-együttes az „egynapi járóföld”, a járás fogalma. Ez az évszázadok alatt kialakult, az emberi kapcsolatrendszerekre, az emberi megismerés korlátaira utaló fogalom mélyen beivódott az emberi gondolkodás struktúrájába. A régi időkben ez gyakorlatban azt jelentette, hogy az emberek többsége a világból mindösszesen az egynapi gyalogos járóföldre eső dolgokat ismerte. Tehát néhány faluról, néhány száz, maximum egy-két ezer lélekről lehetett szó.

A települési szinten túlmutató, nagyobb társadalmi és gazdasági struktúrák kialakulásának építőeleme is ez a földrajzi kör lett. Gondoljunk csak a néprajzi tájegységek lehetséges nagyságára, vagy a gazdálkodási kultúra kialakulásának alapegységeire.

A mai, közlekedési eszközökkel és kommunikáció adta lehetőségekkel kitárult világban mindez már nem érvényes a szó fizikai értelmében. Ugyanakkor különös szabályokat fedezhetünk fel a személyiség tájhoz, a tájban élő emberekhez való kötődésében. Érzelmileg körülbelül ekkora földrajzi terület fogható be. Ez érzékelhető a maga konkrétságában, ami ezen túl van, már csak fogalmi konstrukcióban létezik. A szülőföld még

létező tárgyi, személyi kapcsolatokkal feltölthető egység. Az is mindenki számára világos tény – a hálózati elmélet is gyakran mutat rá –, hogy az emberi kapcsolatok legszélesebb köre sem terjed túl a járásnyi embermenyiség nagyságrendjén. Megkockázatom, hogy ez az ember tájhoz való fizikai kötődésének legtágabb horizontja. Ha úgy tetszik a hazaszereget olyan alapegysége, melynek még konkrét tartalma van.

E cikk írója abban a sajátos helyzetben él, hogy ezt a fajta kötődést két tájegység iránt is egyaránt érezheti. Ugyanúgy otthon van a Tokaj-hegylajai tájban, mint a Bodroközben.

A bemutatandó kulturális fejlesztés a Bodroközhez kötődik. Az amúgy huszonkét településből álló tájegység tizenhat falujában és egy városában valósul meg.

A Bodroközről

A Bodroköz nem csupán az „egy járóföldnyi kultúr táj” fogalmának felel meg. A két folyó – Tisza és a Bodrog – ölelésében elfekvő síkság olyan máig is zárt világ, amelyben tisztán jelennek meg egy tájegység néprajzi-, gazdálkodási kultúrája, szociológiai jegyei. Ez még akkor is igaz, ha az elmúlt öt évtized eseményei jelentősen átalakították a tájat.

Ha történelmileg hitelesek kívánunk lenni, ez az átalakulás már a XX. század legelején elkezdődött azzal, hogy az említett két folyót szabályozták, és a Bodroköz mocsarait lecsapolták. Ezzel a halászó, pákászó tevékenységet folytató gazdálkodási környezet átadta helyét a földművelésnek. Mindehhez kevéssel később párosult a trianoni döntés, amely a jelen magyarországinál jóval nagyobb tájegységet kettévágta azzal, hogy az északi részt Csehszlovákiához csatolták. Az átalakulások jelentősebb hulláma a negyvenes-ötvenes években újra magasra csapott. Magával sodorta a kisparaszti magángazdaságok jelentős részét – legfontosabb gazdasági tényezője a téjesítés volt. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a struktúra-átalakulás sokáig húzódtott a Bodroközben és igazán a hatvanas években fejeződött be. Ez – többek között – sokáig biztosította az archaikus termelési kultúra és a hozzá kapcsolódó néprajzi hagyományok továbbélését.

Különös dolog, hogy a vidék újabb kori átalakulása, „megrázkódtatása”, egy közlekedést meghatározó eseményhez kötődik: a bodroközi gazdasági kisvasút megszüntetése 1976-ban egyesek szerint olyan gazdasági traumát okozott a Bodroközben, amit még a téjesítés sem tudott. Ennek összefüggését akkor értjük meg igazán, amikor arra gondolunk,

hogy az akkor még mindig meglévő egyéni gazdálkodáshoz kötődő megélhetés a téészesítés után is jelentős gazdasági tényezőként volt jelen a bodroglakók mindennapjaiban. Az ebben keletkezett termékfelesleget az itt lakók az 1913-ban megnyitott kisvasút segítségével juttatták be a közeli nagyobb településekre. A városokban élőkkel ezzel jó minőségű élelmiszerhez, a bodroglakókat pedig jövedelemhez segítve.¹ Bár átfogó gazdaságtörténelmi feltárás – ezt bizonyítandó – nem történt, a tájat ismerők egybehangzóan állítják, hogy az itt élők újkori elszegényedésének alapvetően ez az esemény az eredője.

Mindezek mellett a terület kompakt gazdasági és néprajzi tájegységként határozható meg. Nincs Magyarország néprajzi tájegységei közül talán egyetlenegy sem, amely ilyen mértékben lenne hagyományaiiban feltárva. Ez a munka már a múlt század harmincas éveiben elkezdődött, és jelenleg is tart. Több százra tehető azon kiadványok száma, amelyek a terület néprajzi, társadalomtörténelmi, területföldrajzi, gazdaságtörténelmi

adottságait tárgyalja. Ezen kutatások egyik legfontosabb bizonyított állítása, hogy a magyar történelem gyökereinek egy része is itt található. A honfoglaló magyarsággal kapcsolatos régészeti feltárások azt erősítik, hogy komoly honfoglalás kori történelmi szerepe volt a tájnak.²

A Bodroglakó ma több mint huszonötezer lelket számláló táj, amelynek mind gazdasági, mind pedig szociológiai mutatói az átlagos magyarországi viszonyokhoz képest siralmas képet mutatnak. A projekt hatókörébe tartozó települések összlétszáma tizenhétézer fő.

A teljes népesség közel 50%-a nyolc általános vagy az alatti iskolai végzettséggel rendelkezik. Különösen elszomorító tény, hogy a területen mindösszesen 637 fő felsőfokú végzettségűt regisztráltak a 2011-es népszámlálás alkalmával.³ A kulturális élet szempontjából fontos tény például, hogy az itteni iskolákban tanító pedagógusok jelentős része Sárospatakról, Sátoraljaujhelyről és Kisvárdáról jár ki a falvakba.⁴ Különösen súlyos az elvándorlás aránya. A falvak

elnéptelenedése már a hatvanas években elkezdődött, és a kilencvenes évektől kezdődően hatalmas ütemben folyik. Az elmúlt tíz évben a teljes népesség több mint 15%-a hagyta el a Bodroglakót. Ugyanakkor ennek szerkes következményeképpen a népesség 35% feletti aránya ötven évnél idősebb. Mindeközben a 25%-ot sem éri el a húsz év alattiak száma. Az elmúlt húsz évben jelentősen nőtt a cigány lakosság száma – szinte minden településen. Erre vonatkozó megbízható statisztikai adat nem áll rendelkezésünkre, hiszen a népszámlálás során jóval kevesebben vallották magukat romának, mint ahogy azt a valóság mutatja.

A terület település-struktúrája alapvetően kis falvas. A legnagyobb település és egyben a Bodroglakó egyetlen városa, a járási székhely Cigánd 3037 lakossal. A legkisebb település Kisrosvágy, ahol mindösszesen 175 fő él. Ugyanakkor a tizenhét településből 4 darab ötszáz és ezer fő közötti, 7 pedig ötszáz fő alatti lélekszámmal bír.

A fenti társadalmi mutatók elsődleges oka nyilvánvalóan a megélhetési nehézségekben keresendő. A mezőgazdasági termelés struktúrájának kilencvenes évektől kezdődő teljes átalakulása párosult a kistermelői szektor visszafejlődésével. Ennek eredményeképpen a munkanélküliség folyamatosan nőtt, és kialakult egy olyan típusú mélyszegénység, melynek kezelése messze túlmutat a munkaügyi problémákon. Bár az elmúlt két évben – közfoglalkoztatás révén – a statisztikai adatok jelentősen javultak, ez nem eredményezte az életszínvonal javulását. A közfoglalkoztatásból származó jövedelmek a létfenntartáshoz éppen elegendő forrást jelentenek csupán.⁵

A karosi honfoglalás kori látogató központ

- 1 Erről részletesen: Sipos István: A kisvasút születésnapján – Zempléni Múza 2003/4.
- 2 A karosi régészeti feltárások eredményei – melyek Révész László nevéhez kötődnek – éppúgy ezen történelmi múlt lenyomatai, mint a karcsai román kori templom, vagy a pácini Mágocsy-kastély. Ez utóbbi a magyar reneszánsz kastélyépítészeti egyik legszébb emléke.
- 3 KSH 2011. évi népszámlálás.
- 4 A pontosság kedvéért tisztáznunk kell azt a tényt, hogy a tanulmányunk tárgyát képező fejlesztés a Bodroglakó Többcélú Kistérségi Társulás területén valósul meg. A társulás a közigazgatási átalakulások után is fennmaradt, azonban nem azonos a jelenleg működő Cigándi járással, két település más járáshoz került. A teljes Bodroglakó sem fedti le a társulás területét, hiszen a Bodroglakóban található öt település a Sárospataki járáshoz tartozik, és korábban is az ottani kistérségi társulás részét képezte. Miután a projekt a Bodroglakó Többcélú Kistérségi Társulás területén valósul meg, a közölt statisztikai adatok erre a területre vonatkoznak.
- 5 A közfoglalkoztatással kapcsolatban érdekes jelenség tanú lehetünk, amely nem elsősorban foglalkoztatási, hanem helyi szociológiai probléma. A foglalkoztatásba való bekerülés nem csupán a havi jövedelem megszerzése miatt kényszer. Aki a rendszerből kimarad, elveszíti jogosultságát a segélyezési struktúrában. Tehát a közfoglalkoztatásba való bekerülés nem csupán az adott időszakot határozza meg, hanem hosszútávon meghatározza a családok jövedelemszerző képességét. Miután a közfoglalkoztatás

A 70-es 80-as években egyébként sem magas színvonalú humán infrastruktúra a 2005-ös évekig folyamatosan romlott. Jelentősebb javulás az európai uniós források megjelenésével volt tapasztalható 2007-től kezdődően. A települések többségében e tekintetben jelentős fejlődés volt az elmúlt években. A törekvő önkormányzatok felújították orvosi rendelőiket, polgármesteri hivatalaikat, iskoláikat, óvodáikat. Szép számmal vannak olyanok is, akik a művelődési házakat, könyvtárakat tették rendbe. Ugyanakkor még mindig jó néhány olyan falu van, főleg a kisebbek, ahol a legutolsó felújítások időpontja a hetvenes, nyolcvanas évekre tehető a humán szolgáltatást nyújtó épületekben.

Hasonló pozitív változás sajnos a közlekedési infrastruktúra tekintetében nem mondható el. Az elmúlt évben rendbe tették ugyan néhány kisebb jelentőségű mellékutat, de a Bodrogköz gerincútját képező Sárospatak–Cigánd közötti szakasz az ország legrosszabb útjának címével „dicsekedhet”. A folyamatos, de felületes javítások ellenére, tél derekára gyakorlatilag járhatatlanná válik. A tömegközlekedés állapota ennél is siralmasabb. Az ezen az úton közlekedő ritka buszjáratok színvonala minősíthetetlen, a jegyek magas árai ellenére.

A kulturális alapellátás tekintetében 2013-ig csupán néhány település mondhatta el magáról, hogy rendezet-

tek a viszonyai. A tizenhét településen mindössze hat fő dolgozott főállásban népművelő vagy könyvtárosi beosztásban. A könyvtári alapszolgáltatást a korábbi kistérségi mozgó könyvtári rendszerben oldották meg. A nyilvános könyvtári jegyzéken csupán a Cigándi Városi Könyvtár szerepelt. Intézményként fenntartott közművelődési szolgáltató három településen volt található, ahol összesen négy fő tevékenykedett kultúra szervezőként. Muzeális intézményként a Cigándi Falumúzeumot és a Páncsi Kastélymúzeumot vették nyilvántartásba.

Általánosságban elmondható, hogy a könyvtárak nagy része rendezetlen volt, a folyamatos nyitva tartást – néhány település kivételével – nem tudták megoldani. Rendszerszerű állandó közművelődési kínálatot csupán négy település tudott nyújtani lakosai számára. Sok esetben az egyetlen megszervezett közművelődési alkalom a falunap volt. Több olyan település is akadt azonban, ahol már több mint egy évtizede semmilyen rendezvényt, közösségi alkalmat nem szerveztek.

Előzmények

A Bodrogközi Többcélú Kistérségi Társulás 2008-ban csatlakozott az Oktatási és Kulturális Minisztérium által működtetett Közkincs programhoz. Szintén ettől kezdődően szervezték meg

a társulás területén a mozgó könyvtári ellátást. A program keretei között kistérségi koordinációs munkatársat alkalmaztak, illetve létrehozták a Bodrogközi Közkincs Kerekasztalt. Sikeres elérni, hogy ehhez az együttműködési fórumhoz minden település csatlakozzon.

Az együttműködés sikeresnek bizonyult. A kistérségi társulás területén 2008 és 2012 között több sikeres kulturális projektet valósított meg a közkincs program munkaszervezete. Ezek közül két európai uniós pályázatot is elnyertek, amely több település együttműködésével jött létre.⁶ 2009-ben a társulási tanács elfogadta a kistérség kulturális stratégiáját.

A munka eredményeképpen az alábbi eredmények születtek:

- Létrejött a kulturális területek olyan kapcsolati hálója, amely lehetővé tette a további együttműködési projektek kimunkálását.

- A lakosság számára nyújtott, elsősorban projekt-támogatáson alapuló programok megvalósítása. Ez nem csupán a színvonalas kulturálódás lehetőségeit biztosította a települések egy részén, hanem bizalmi tőkét is épített az ilyen típusú szolgáltatások és a projektszervezetek iránt.

- Az elfogadott kulturális stratégia szisztematikus végrehajtásával lehetővé vált a kulturális fejlesztő tevékenységek rendszerbe illesztése és szisztematikus fejlesztése.

- A munkaszervezet komoly tapasztalatokat szerzett a projekt alapú kulturális szolgáltatásszervezés, valamint az európai uniós pályázati programok végrehajtása terén.

A közkincs kerekasztal rendezvényei során merült fel először az az ötlet, hogy minden településen szükség lenne egy olyan munkatárs alkalmazására, aki a települési közösségi kulturális szolgáltatásokat szervezné. Ugyanakkor ezek a munkatársak hozzájárulhatnának a kistérségi információs hálózat működtetéséhez is. Ezen ötlet képezte a később kidolgozott és a leghátrányosabb helyzetű kistérségek támogatására létrejött (LHH) pályázati alaphoz benyújtott Bodrogközi Információs Pontok projekt alapját.

A bodroghalmi integrált közösségi szolgáltató teret 2013-ban újították fel.

bonyolító az önkormányzatok, gyakorlatban a polgármesterek, új típusú függőségi viszonyok alakultak ki a településeken. Ez negatívan befolyásolja az életminőséget, valamint rombolja a falu társadalmi szerkezetét azzal, hogy már-már feudális jellegű hierarchia kialakulását segíti elő. Nyilván e helyzet nem általánosítható, azonban személyes tapasztalataim is alátámasztják ezt.

6 TÁMOP-3.2.3-09/2-2010-0047, TÁMOP-3.2.3/08/1-2009-0014

A projekt száraz tényei

A 2012-ben benyújtott és többszöri módosításon átesett, néhány alkalommal elhalasztott Bodrogi Informatív Pontok⁷ című programot végül is 2013. február 15-én indította útjára a Kistérségi Társulás. A 114 millió forint támogatási összeg felhasználását 2015. február 15-ig engedélyezték. A költségek nagy része a tizenhét településen főállásban foglalkoztatott ún. települési közösségfejlesztő munkatárs bérére és járulékaira fordítható. A szakmai tartalom több elemből áll össze. Egyrészt jelentős időt és ráfordítást igényel a tizenhét munkatárs képzése. Ugyanakkor a képzésen túl mód nyílik helyi rendezvények, illetve a településeken dolgozó munkatársak szakmai tevékenységének mentori támogatására is. A projekt keretei között meg kellett és meg kell valósítani egy térségi honlap és egy térségi újság létrehozását és folyamatos megjelenését is. Ugyanakkor nem volt mód arra, hogy az egyes helyszíneken folyó munkát technikai eszközökkel támogassa a program. Ezt a Kistérségi Társulás végül is egy korábbi projektben vásárolt eszközök rendelkezésre bocsátásával tudta megoldani.

Ha a projekt indikátor táblájára tekintünk, több mint négyszáz települési közösségi program megszervezését és lebonyolítását kell megvalósítani, tizenhét főállású foglalkoztatottnak. Számunkra a települési önkormányzatok – egy szerződés keretei között – irodát kellett, hogy biztosítsanak. Nagyrészt egyébként ezeket az „irodákat” a könyvtárban vagy a művelődési házban alakították ki. Mind a tizenhét munkatársnak egy FAT által akkreditált képzési programon kell részt vennie, illetve 4 modulós ECDL jogosítványt kell szerezniük.

A pályázati dokumentációban megfogalmazott cél tehát összefoglalva: egy olyan közösségi, könyvtári, kulturális és információs szolgáltatásokat nyújtó, együttműködésen alapuló szolgáltatásrendszer létrehozása a Bodrogi térségben, amely hozzájárul a települési lakosok életminőségének javulásához. Mindezeket túl a Bodrogi területére kiterjedő kétirányú

A „BIP-es” csapat a szakmai képzés záróvizsgáján készült közös fényképen

információs hálózatot működtet. Ennek célja a helyi információk eljuttatása kistérségi szintre, illetve a település lakosainak információs hozzáférhetőségének javítása.

A munkatársak

A program első lépéseként megszerveztük a projektmenedzsmentet, amely a szokásos menedzser, pénzügyi vezető pároson túl szakmai vezetőt és egy asszisztent foglal magába. Első feladatként ki kellett hogy válasszuk azt a tizenhét embert, akik az egyes településeken dolgoznak majd. A specifikációban megfogalmazott elvárások szerint a jelentkezőknek minimum érettségivel kellett rendelkezniük. Tekintettel a Bodrogi térség sanyarú munkanélküliségi helyzetére, azzal az előfeltételezéssel vágtunk neki ennek a munkának, hogy tömegével lesznek jelentkezők. Ez nem így történt. Volt olyan település, ahol komoly kutatómunkát kellett végezni egy-egy érettségizett ember után. Ragaszkodtunk ahhoz az elképzeléshez, hogy még a legkisebb településről is legalább két embert hallgassunk meg. A kiválasztás nehézségeit azonban nemcsak a jelentkezők hiánya jelentette, hanem az is, hogy a későbbi együttműködés megkönnyítése érdekében az alkalmazandó személy legalább alapszinten elfogadott legyen a helyi közösség és a döntéshozók előtt.

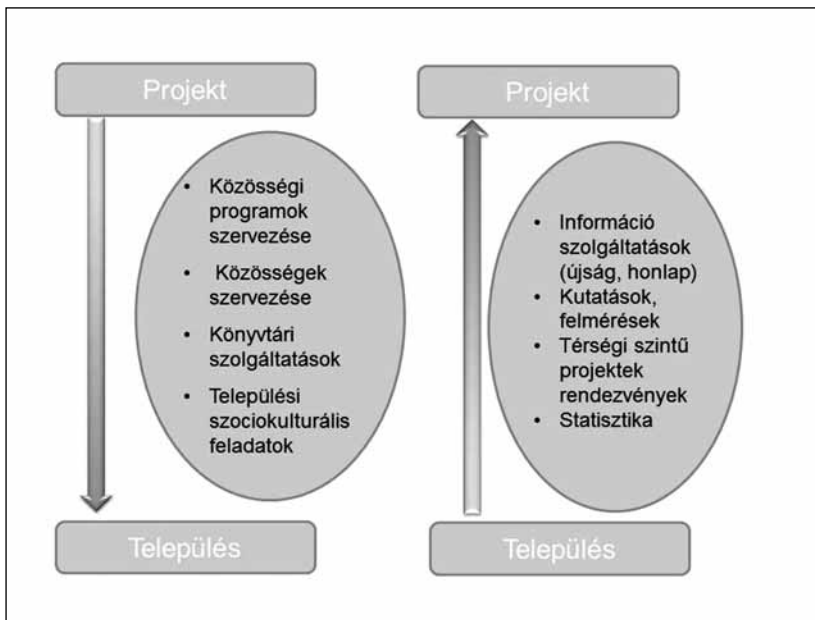
Ugyanakkor nyilvánvaló volt, hogy olyan minimum követelményeket is meg kell fogalmaznunk, amelyek biztosítékot jelentenek a későbbi képzési folyamat eredményességére és a munkavégzés minimálisan elvárható minőségére. Például alapvető kritériumként határoztuk meg a számítógép alapszintű használatának képességét, vagy a megfelelő kommunikációs készséget. A kétfordulós kiválasztási eljárás eredményeképpen – mely egy írásbeli feladattól és egy elbeszélgetésből állt – végül is sikerült minden településről alkalmas embert felvenni. A nagy többség, tizennégy fő érettségivel rendelkezett, hárman felsőfokú végzettséget igazoltak. A legtöbben fiatalok, harminc év alattiak, mindössze ketten tartoztak, tartoznak a középkorosztályba.

A munkavégzés szakmai körülményei tekintetében alapvetően két csoportra lehet osztani a munkatársak körét. Négy olyan helyszín van, ahol a közösségfejlesztő munkatárs egy működő intézmény keretei közt csatlakozott az ott foglalkoztatott főállású kollégához. A többieknek mind önállóan, sok esetben szinte a semmiből kellett felépíteniük saját munkafeltételeiket.

Szakmai kihívások

A szakmai tevékenységek végzésével kapcsolatban az alábbi tevékenységprofil dolgoztuk ki:

7 TÁMOP-5.1.1-11/1/A-2012-0009

A projekt indításának szakmai kihívásait és azokra adott válaszokat több összefüggésben is érdemes megvilágítani. Egyrészt a munkatársak egyike sem rendelkezett a közösségi művelődés szervezésére vonatkozó képzettséggel. Ilyen irányú minimális tapasztalatai csupán néhány embernek voltak. Ezt azonban jól kompenzálta az a tény, hogy a kiválasztási eljárás során a közösségi értékek iránt fogékony munkatársakat sikerült alkalmazni. Ez a későbbiek során mind a települési munkában, mind pedig a csoport kohézióban sok pozitív eredményt hozott.

Másrészt a települések polgármestereinek hozzáállása korántsem volt egységes. Az egyik problémaként lehet megfogalmazni azt, hogy a vezetők csupán egy újabb – számukra ingyen foglalkoztatható – munkatársat láttak a projekt munkatársaiban. Ezt a gondolatot többkörös, csoportos és egyénileg folytatott megbeszélések során lassan sikerült száműzni a döntéshozók fejéből. Szintén nehezen fogadták el, hogy nem azonnal töltik munkaidejük teljes tartamát a településeiken. Elképzeléseik szerint a foglalkoztatottak azonnal munkához látnak, és közösségi alkalmakkal,

rendezvényekkel látják el a falvak lakosságát. Végül is elfogadták azt a szakmai elképzelést, hogy a projekt kezdetén a heti munkaidő nagy részét a képzéseken töltik a munkatársak. Ezt a tényt azzal az érveléssel sikerült alátámasztani, hogy a minőségi szolgáltatás nyújtásához ismeretek, képzés szükséges.⁸ A kezdet kezdetén, a heti öt munkanapból hármat képzésre fordítottak (szakmai képzés, ECDL képzési konzultáció), amelyet aztán fokozatosan heti egy napra mérsékeltek. A projekt kétharmada után munkatársainknak csupán munkamegbeszélések alkalmával kell távol maradni a települési munkától.

Miután a projekt tevékenységei alapvetően három szakmai területet érintenek, meg kellett oldani a könyvtári ellátás, az információszerezés, -továbbítás és közösségi művelődés tartalmainak összhangját. Ráadásul ezek szükséges aránya településenként változó módon jelent meg. Azokon a munkahelyeken, ahol alapjaiból kellett felépíteni a kulturális alapellátás minimumát, elsősorban a közösségi művelődésre helyezük a hangsúlyt. Jó néhány olyan falu van, amelyik kialakult közművelődési rendszert mű-

ködtet – jellemzően a nagyobb települések –, éppen ezért itt a könyvtári szolgáltatások és az információs tevékenység került előtérbe. Néhány falu esetében a létező közösségi alkalmak és civil szervezetek mellé nem társult használható könyvtári szolgáltatás. Ki kellett építeni azt. Előre látható volt, hogy külön sajátosságként jelenik meg az iskolával rendelkező és az iskolával nem rendelkező települések közötti jelentős különbség. Ez elsősorban a bevonható önkéntesek körében, illetve az igényelt rendezvények típusában nyilvánult meg. Kezdetekben tanulni kellett a pedagógusokkal való kapcsolattartás módjait is.

Számos más szakmai problémával is szembesülnünk kellett, ezek azonban egyediek voltak, és az írás terjedelmi korlátai miatt erre külön kitérni nincs mód.

A képzés

A program során a munkatársak két nagy képzési követelménycsoporthoz kell, hogy teljesítsenek. A legfontosabb és a napi munkavégzés szempontjából elengedhetetlen a 250 órás akkreditált szakmai képzés.⁹ A képzési program kidolgozása szintén a projekt feladatai közé tartozott. A kidolgozott program több szempontnak is meg kellett feleljen:

– Szigorúan és elsősorban gyakorlat orientálnak kell lennie.

– A tevékenységek folyamatos végzése érdekében az egyes képzési modulok által nyújtott ismeretek azonnal meg kell hogy jelenjenek a résztvevők tudásbázisában.

– Az eltérő előismeretek és képzettség okán kellően sokrétűen oktathatóknak kell lennie.

– Időtartamában illeszkednie kell a projekt gyakorlati végrehajtásának ütemezéséhez.

– A képzési programban szereplő feladat végrehajtások támogatásak a tényleges munkavégzéshez.

⁸ E tekintetben a fordulópont talán egy aprósághoz köthető. A rendezvényszervezés tantárgy egyik eleme volt az az ismeret, hogy a lezajlott rendezvény után szükséges-e köszönőlevelet küldeni az azt segítő közreműködőknek. Miután a tavasz folyamán szinte minden településen lezajlottak az első kisebb közösségi rendezvények, a munkatársak a tanultaknak megfelelően elküldték a köszönőleveleket. Az iskoláktól, lelkesektől, más közreműködőktől érkező pozitív visszajelzés hatásos volt. A településvezetők ilyen még soha nem tapasztaltak, és megértették, hogy ez a gesztus a képzés eredménye, és szükséges a későbbi hatékony munkához.

⁹ FAT akkreditációs szám: PL-8742

	elmélet	gyakorlat	összesen
A települési művelődési feladatellátás alapelemei	20	10	30
Idegenforgalmi alapismeretek	15	10	25
Programszervezés és menedzsment	15	20	35
Projekt-tervezés és lebonyolítás, pályázat írás	15	15	30
Közösségfejlesztés	15	20	35
A könyvtári szolgáltatások alaptevékenységei	15	20	35
A települési kommunikáció és marketing alapjai	15	15	30
Média a kis településeken	15	15	30

– A felnőttképzés módszertanában fontos szerepet kell, hogy kapjon az együttműködésen alapuló feladatmegoldás.

Az elkészült képzési program – amely reményeink szerint megfelel az előbbi kritériumoknak – az alábbi struktúrában került akkreditációra¹⁰.

A képzés tényleges megvalósítása során a legelső feladat az alapvető fogalmi és tevékenységi formák megismertetése és belső tartalmuk tisztázása volt. Az intenzív munka eredményeképpen hamar sort tudtunk keríteni azokra a gyakorlati feladatmegoldásokra, amelyek a településen végzendő ténylegesen megvalósuló

közösségi művelődési és szolgáltatási tevékenységekhez kötődtek. Kialakult az a rendszer, amelyben az egyes modulokban szereplő tudástartalmak gyakorlása, ellenőrzése megvalósuló eseményhez kötődtek. Például: Feladatként egy valóságos település rendezvény-forgatókönyvét kellett elkészíteni, vagy egy valóságos és beadandó pályázat egyes elemeit kellett összeállítani.¹¹

A képzés gyakorlat-orientáltságának másik legfontosabb biztosítója volt, hogy a képző tanárok maguk is részt vettek (ez a képzés 2014. január 29-én lezárult) a települési munkafolyamatok szervezésében. Például: a könyvtári modul oktató kolléga

rendszeres személyes segítséget nyújtott a könyvtárak megfelelő rendjének kialakításában.

A másik több elemet tartalmazó nagy modul, az ECDL bizonyítványok megszerzésére irányuló informatikai képzés. Ennek legfontosabb célja az, hogy a résztvevők magabiztos informatikai tudást szerezzenek a négy alapmodul elvégzése során. Ez végső soron lehetővé teszi, hogy munkájuk közben hatékonyan használják az infokommunikációs eszközöket. Miu-tán az általunk megvalósítandó ECDL képzés (még két modulvizsga hátra van) alapvetően nem tartalmaz eltérést az ilyen típusú képzések általános módszertani elveitől és tartalmától, erre külön nem térünk ki.

Munkában – a közösségi művelődés

A program szakmai céljai között kiemelten szerepel a települési közösségi művelődési alkalmak szervezése, általában a közösségek fejlesztése. Az elvárások szükségessé tették az azonnali „munkakezdet”, és a program indulását követően néhány héttel meg-szerveződtek az első rendezvények. Bizonyos esetekben a munkatársak bekapcsolódtak már futó települési rendezvények előkészítő munkálataiba. Ezt azonban nem előzte meg semmilyen igényfelmérés. Erre kellő felkészítés után 2013 nyarán került sor, ahol is közel hatszáz strukturált kérdőívet vettek fel a munkatársak a Bodrogköz területén. Mindezt kiegészítették ún. fókuszcsoportos beszélgetések szervezésével is.¹² A kutatás elsődleges célja nyilvánvalóan a művelődési szokások és kulturálódással, közösségi alkalmakkal kapcsolatos igények felmérése volt. Az eredményeknek és az időközben folyó rendezvények tapasztalatainak összevetése képezte azután a 2014-re elkészített munkaterv alapját. Külön kell megemlíteni, hogy a felmérés másodlagos hozadékaként a munkatársak

A szakmai képzést a cigándi Városi Könyvtárban szervezte meg a képző intézmény, a sárospataki A Művelődés Háza és Könyvtára

10 A képzési program kidolgozó: Csatlósné Komáromi Katalin, Bordás István, Trembeczki Lászlóné, Sajó Attila, a képzés teljes akkreditációs dokumentációja megtekinthető a bodrogkoz.com projektoldalon.

11 A csoporttagok által együttműködésben elkészített és a Nemzeti Kulturális Alaphoz benyújtott pályázat befogadásra került, és támogatást nyert.

12 A kutatás eredményei megtekinthetők a bodrogkoz.com honlapon a bip projekt dokumentumai menüpont alatt.

rengeteg emberrel találkozva, beszélgetve olyan plusz információkhoz jutottak, amelyek számbavétele nem lehetséges, de beépült a napi munkavégzésbe. Szintén eredményként említhetjük meg, hogy a települési közösségek épp a beszélgetések során kaptak információt a munkatársaktól arról a munkáról, amelyet végeztek, végeznek a falvakban.

Bár a képzési program tartalmaz közösségfejlesztés modult, a „klaszszikus” közösségfejlesztési eljárások önmagukban tisztán nem alkalmazhatóak. Ennek egyik oka, hogy a munkatársak maguk is tagjai a települési közösségeknek. Ugyanakkor a feltárt igények és a lehetőségek elsősorban olyan tevékenységek megszervezését teszik lehetővé, amelyek kimondottan a közösségi művelődés körébe utalhatóak. A projekt elindulása óta eltelt egy év az alábbi alapvető közösségi művelődési típusok létjogosultságát és szervezését hozta magával:

- települési szórakoztató rendezvények
- gyermekrendezvények
- könyvtári szolgáltatásokhoz kapcsolódó gyermek és felnőtt rendezvények
- hagyományörző jellegű néprajzi, illetve történelmi megközelítésű rendezvények

- ünnepek, megemlékezések
- egészségmegőrző és sport jellegű rendezvények, túrák
- családok számára szervezett összejövetelek, szabadidős rendezvények, vetélkedők.¹³

A települések egy része számára ezek a közösségi alkalmak csupán új színfoltot, a választék bővítését jelentette a korábbi szolgáltatásokhoz képest. A program hatókörébe vont tizenhat község több mint kétharmadában azonban ezek voltak hosszú évekre visszamenőleg az első olyan összejövetelek, amelyek kulturális programot és közösségi élményt kínáltak az ott lakóknak. Az eltelt egy évben közel 200 darab rendezvényt, közösségi alkalmat szerveztek önállóan a projektben foglalkoztatott kollégák. Továbbá közel 50 darab települési rendezvény megvalósításában vettek aktívan részt.

Munkában – a könyvtár

A bevezetőben említett mozgó könyvtári ellátást 2013. január 1-jétől felváltotta az a könyvtári háttér szolgáltatási rendszer, amelyet a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Város Könyvtár nyújt a területnek. A programban megfogalmazott másik fő terület a

könyvtári szolgáltatások alapvető biztosítása és fejlesztése a településeken. Az erre a tevékenységre való felkészítést a képzési program „könyvtár modulja” biztosította a résztvevők számára. Bár a szakmai megközelítés megköveteli a közösségi művelődési és könyvtári szolgáltatások külön tárgyalását, ez a projektben nem választható szét egymástól. Két okból sem: egyrészt, mert a munkatársak azonosak, és egyaránt végzik mind a két tevékenységet, másrészt pedig a tevékenységi terek ugyanazok. Mégis van azonban a könyvtári szolgáltatásoknak egy olyan köre, amelyek szükségessé teszik a külön tárgyalást ebben a körben is. A könyvtári szolgáltatások alapvető eleme a kölcsönzés, illetve a kölcsönzéshez szükséges nyilvántartások vezetése. Továbbá szintén ide tartozik a könyvtári információszolgáltatás, ami a mi esetünkben nyilvános internet hozzáférési pontokkal azonos.

A programba bevont könyvtárak $\frac{3}{4}$ része nem rendelkezett rendszeres nyitva tartással. A könyvállományok rendezetlenek, feldolgozatlanok voltak. Volt olyan, nem is kis település könyvtára, ahol a közel tízezernyi kötet könyv a művelődési ház színpadának hátsó traktusában volt csomókba halmozva. Az első rátekintés után nyilvánvalóvá vált, hogy elsődleges feladat a könyvtárak alapvető rendbe tétele, az elvárható könyvtári rend kialakítása, a szükséges selejtezések megtétele. Miután a nyilvántartásokkal egyébként is alapvető problémák voltak, logikusnak látszott az a döntés, hogy a feldolgozást azonnal a legmodernebb, központi adatbázison alapuló rendszerrel érdemes elvégezni.

A projekt eredményeképpen a tizenhét bevont település minden könyvtára rendezett, az alapvető könyvtári elveknek megfelelően feldolgozott. Biztosítva van a rendszeres nyitva tartás, kölcsönzés, közösségi információs szolgáltatás. Mind a könyvállomány, mind pedig az olvasói nyilvántartások a központi adatbázison alapuló rendszerben működnek. Ez még akkor is igaz, ha néhány esetben például a téli fűtés gondot jelent.

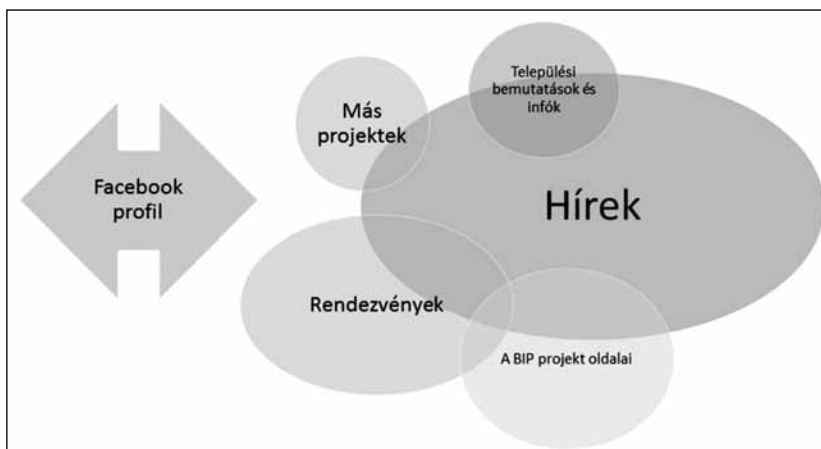
Kiss Attila foglalkozást tart a gyerekeknek a zemplénagárdi szépen rendezett könyvtárban. A fűtéssel azért télen gondok vannak

13 A felsorolás nem követi a közművelődésben használt szakmai terminológia beosztását.

Munkában – információ és kommunikáció

A harmadik alappillé, amelyből a program elnevezése is ered, az információkkal kapcsolatos tevékenységek csoportja. E tevékenységnek vannak a nagyközönség számára látható és igénybe vehető eredményei, és van olyan is, amely kimondottan a szakmai tevékenység körébe utalható.

A nyilvánosság számára leglátványosabb eredménye a BIP projektnek a bodroghközi hírportál létrehozása, mely a maga nemében egyedülálló módon valósítja meg egy kisebb tájegység, járás helyi hírszolgáltatását a lakosok felé. A bodroghkoz.com internetes címen található hírportál a tizenhét települési munkatárs folyamatos hírfeltöltésén alapul. A híreken túl természetesen programajánlókat is tartalmaz. Hatékonyan oldja meg a közösségi portálok felé történő dinamikus kapcsolatot. A honlap strukturális felépítését az alábbi ábrával szemléltetjük.

A hagyományos kommunikáció iránti igényt kielégítendő létrehoztuk a Bodroghközi Körtkép című kéthavonta megjelenő hírmagazint. A képzési program „helyi média” moduljára alapozva a hírmagazint szintén a projektben dolgozó munkatársak készítik. Ezerötszáz példányban jut el a Bodroghköz lakóihoz.

Szakmai háttér információ nyújtása tekintetében fontos lépés, hogy a munkatársak közreműködésével a program elérte, hogy minden település teljesítette a kulturális adatszolgáltatási kötelezettségét mindhárom témában.

A hálózat – a munkafolyamatok szervezése

A végrehajtás folyamatában a kezdetektől fogva törekedtünk a hálózati együttműködés formális és informális kereteinek kialakítására. Már a kezdet kezdetén igyekeztünk olyan helyzeteket teremteni, ahol az

egymásra utaltság kikényszerítette az együttműködést. Például a nagyon rossz közlekedési viszonyokkal rendelkező Bodroghközben csak közösen tudták megszervezni az egyes helyszínekre, a képzésekre történő utazást. A későbbi hatékony és lehetőleg zökkenőmentes közös munka érdekében csapat építő tréning volt az első olyan alkalom, ahol formális körülmények között is sikerült kialakítani az együttműködési készséget. Már itt megszületett a csoporttudat első azonosítója: a kezdő tréning óta a mi „BIP-esek” fogalommal azonosítják magukat munkatársaink. Ennek fejlesztésére illetve a szakmai munka más irányú támogatására további három tréninget szerveztünk, szervezünk a következő témákban: kommunikáció, konfliktuskezelés, együttműködés és asszertivitás.¹⁴

Törekszünk arra az egyes munkafolyamatok hatékonyabb végrehajtása, illetőleg a későbbi munkák támogatása érdekében, hogy a képzési programban és szakmai tevékenységekben az egyes feladatok jelentős része kizárólag együttműködés útján végrehajtható legyen. Például: a kutatási program kérdőív-felvételi részét, az eltérő településnagyságok miatt, közös munkában tudták csak megvalósítani, melyet saját szervezésben önállóan végeztek.

A folyamatos munkaszervezés és együttműködés két eszközön alapul. A személyes kapcsolattartás fórumai az ún. „szupervíziók” vagy munkaértekezletek. Ezeket a projekt kezdetén heti rendszerességgel, későbbiek során havonta szervezünk. Maguk a megbeszélések tartalmazznak ugyan bizonyos témafelvetést, amelyek az egyes tevékenységi körökhöz kötődnek (projekttervezés, informatika, idegenforgalom stb.), de alapvetően mindig az elvégzendő feladatokhoz kapcsolódó módszertani problémákra irányulnak. Ugyanakkor fontos fórumai a nehézségek megbeszélésének, amelyek a települési munka során alakulnak ki. Mind a szakmai vezető, mind pedig a munkatársak véleménye fontos ezeken az összejöveteleken. Törekszünk arra is, hogy a megbeszéléseket mindig más-más településen

14 Az önérvényesítés képessége (A szerk.).

A könyvtári képzési modul gyakorlata. A „bip-esek” a páncsi könyvtárat rendezik közös erővel

tartsuk. Így a csapat tagjai megismerhetik egymás munkakörülményeit és települését is.

A munkaszervezés másik alapvető eszköze az informatikai kommunikáció. A projektben, anyagi lehetőségek híján nem volt mód professzionális munkaszervező és folyamatirányító szoftver beszerzésére. Ezért kénytelenek voltunk a google szolgáltatásaihoz folyamodni. Minden munkatárs saját e-mail címmel kommunikál, ami csak a projekt számára van rendszeresítve, illetve a projektmenedzsment egy központi e-mail címet használ. Az egyes események településenként külön-külön és összerendezve is megjelennek a közös naptárban, melyet a projekt portálján is megjelenítünk a nyilvánosság számára. A közös használatú dokumentumokat a felhő-szolgáltatás segítségével osztottuk meg.

A „hivatalos” kommunikációs csatornákon kívül spontán alakultak ki azok a napi, sokszor órányi rendszerességgel működő üzenetformák, amelyek szintén a jobb együttműködést szolgálják. Rendszeresek a video beszélgetések egymás között és a projektvezetéssel. A munkatársak problémáik és híreik belső megosztása érdekében önállóan saját közösségi oldalt nyitottak.

A számonkérés rendszere dokumentumokon és személyes értéke-

léseken alapul. Minden egyes munkatárs havi rendszerességgel írásos szakmai beszámolót készít, melyet összesítünk és közzéteszünk. Ugyanakkor félévenként átfogó, a projekt vezetői által készített értékelésen és önértékelésen alapuló belső értékelést végzünk. A menedzsment szintén félévenként számol be a Kistérségi Társulás felé a végzett munkáról.

Nehézségek

Beszámolónk nem lenne teljes, ha nem tennénk említést azokról a problémákról, amelyek megoldása szükséges a program sikeres végrehajtásához. A kezdetekben legfontosabb leküzdendő akadályunk a projekttervezés és -végrehajtás közötti anomáliák voltak. Itt pontosan arról van szó, hogy a projektötlet vázlatos rögzítése után a pályázati dokumentumok kidolgozását egy külső cégre bízták, amely kevéssé volt felkészülve az ilyen jellegű programok sajátosságai, szakmai tartalma tekintetében. Az ebből származó tervezési hibákat, amely érintette a költségvetést is, korigáltuk ugyan, de azt a közreműködő szervezet többkörös egyeztetés után vezette csak át.

A szakmai alapelvek fejezetben jelzett, nem teljesen felhőtlen együttműködés a települési vezetőkkel

szintén állandóan orvoslásra szoruló problémaként van jelen. Újra és újra felbukkannak azok a konfliktusok, melyeknek kezelése beavatkozást igényelne, s melyeknek eredője elsősorban a projekt által megszabott munkafeladatok és a polgármesterek elképzelései közötti eltérés. A „csapat” fiatalsága okán kevés tapasztalattal és türelemmel rendelkeznek ezek feloldására. Némi megnyugvással tapasztalhatjuk azonban, hogy az utóbbi hónapokban született néhány olyan belső megoldás ezek kezelésére, melyek jó gyakorlatként szolgálhatnak a teljes csoport számára.

Egy év elteltével még mindig szembe kell néznünk azzal a ténnyel is, hogy néhány önkormányzat nem tud vagy nem akar elviselhető körülményeket teremteni munkatársaink számára. Ez különösen a téli időszakban jelentett nagy gondot több település esetében. Úgy tűnik, hogy bizonyos helyeken a 2013-14-es télen a fűtés szinte megoldhatatlan feladatnak látszik.

Elindult a fluktuáció is. A képzési programnak, a folyamatos mentori tevékenységnek, a csapatösszetartásnak köszönhetően néhány munkatársunk olyan fejlődést mutatott, amelyre a települési vezetők sem igazán számítottak. A korábban nem értékelt helyi kolléga egyszerre használható, jó munkaerővé vált. Az elmúlt fél évben több alkalommal is előfordult, hogy állandó munkát kínáltak a programban foglalkoztatott kollégáinknak. Pótlásuk nemcsak azért ütközik nagy nehézségekbe, mert kevés alkalmas ember található a településeken, hanem mert a képzési program pótlása szinte lehetetlen.

Nem szakmai, hanem inkább a hálózat működési hatékonyságát zavaró tényezőként kellett és kell számolnunk azokkal a negatív, a csoportdinamikából természetes módon eredő folyamatokkal, amelyek elsősorban a klikkesedésben nyilvánult meg az első 5-6 hónap után. Ennek kezelését több „fronton” is folyamatosan végezzük. Egyrészt a közösségfejlesztés modul képzési ideje pontosan az első ilyen krízis idejére esett. A képző kolléga kellő rugalmassággal olyan gyakorlati feladatokat adott „diákjainak”, amelyek jól szolgálták a klikkek ellensú-

lyozását. Másrészt az együttműködést igénylő munkafeladatok csoportosításában figyelünk arra, hogy változó összetételű munkacsoportok alakuljanak.

A jövőről

A program 2015 márciusában véget ér. A települési közösségi munkatársak foglalkoztatása 2014. december 31-én véget ér. A közeljövő legfontosabb feladatai természetesen a projekthez kötődnek. A kifutó képzés mellett (a szakmai vizsga január végén volt, a hiányzó ECDL modulok vizsgája 2014 júniusában várható) továbbra is biztosítani kell a szakmai mentorálás fórumait. A hátralévő időben a hangsúly szinte teljes egészében a települési munkára és az információs tevékenységre tevődik át.

A Kistérségi Társulás és a programvezető számára egyre sürgetőbb jelenik meg a további települési foglalkoztatás problémája. Nyilvánvaló, hogy újabb projekt-támogatás nélkül a 17 település nem fogja tudni foglalkoztatni a csapat mind a 17 tagját. Több fórumon felvetettük már, hogy néhány település összefogva tudna alkalmazni egy-egy munkatársat. Továbbá arra is törekszünk, hogy esetleg más, még futó projektben alkalmazzuk néhányukat. Az új EU-s költségvetési időszak támogatási rendszeréből származó források megléte bizonytalan.

A további foglalkoztatás kérdésének megoldása azért is fontos feladat, mert csak ezzel tarthatóak fent a kulturális szolgáltatások terén elért eredmények. Tudjuk, ma a valóságtól elrugaszkodott felvetésnek tűnik, hogy egy néhány száz lelkes falu akár hosszabb távon is képes legyen foglalkoztatni egy közösségi, kulturális ügyekkel foglalkozó munkatársat. Ugyanakkor, ha a bodrogi – és más hasonló sorsú térségek – jelenlegi társadalmi állapotát vizsgáljuk, ez nagyon is indokolható és sokszorosan megtérülő befektetés lenne.

A csapat – mint közösség továbbélése – szempontjából felvetődött az egyesület alakítás lehetősége. Ezt a projektvezetés támogatja, és aktívan részt is vesz benne. A közös jövőbeni tevékenység részbeni biztosítéka is

lehet egy ilyen egyesület. Ugyanakkor az alapítás folyamatának közös menedzselése egy újabb – a településeken jól hasznosítható – tudás birtokába juttatja a csoport tagjait.

Szubjektív zárszó

A területfejlesztési egységek, a kistérségi társulások létezésékor 52 olyan területet jelöltek ki, amelyek – több gazdasági és szociális mutatót tekintve – az átlagnál jóval hátrányosabb helyzetűnek voltak tekinthetőek. Ezek lettek az úgynevezett leghátrányosabb helyzetű (LHH) kistérségek. A közigazgatási rendszer átalakításával létrejött járások jórészt lefedik a korábbi kistérségi besorolás alá eső területi egységeket. Vélhetően tehát maradtak a hátrányok is. A 2007 és 2014 közötti EU-s forrásból táplálkozó támogatási rendszerek társulási szinten 2-4 milliárd forintnyi forráshoz juttatták ezeket a területeket, az általában lehívható támogatásokon túl is. Ez azonban alapvetően nem változtatta meg az itt élők életminőségét, nem állította meg az egyre gyorsuló leszakadási spirált szinte sehol, így a Bodrogi közben sem. Véleményem szerint ez nem az itteni döntéshozók akaratán vagy a kormányzati szándékokon múlott elsősorban. Meglátásom szerint a leszakadó térségeken tapasztalható negatív tendenciák megállítása csak akkor lehetséges, ha a felhasznált fejlesztési források koordinációja átfogóan és hosszútávon valósul meg. 10-15 éves időtávlatban tervezhető térség-reha-

bilitációs programokra lenne szükség. Ezek a településcsoportok (ha úgy tetszik, járóföldnyi terület, gazdálkodási és kulturális egység) fejlesztési színtereinek összességét koordinálná oly módon, hogy azok hatása és eredményük szinergiában legyen egymással. Így nem fordulhatna elő, hogy az európai szinten felújított iskolából lassan eltűnnek a diákok, a járó beteg központba nem találnak szakorvost, a gyermek esély programban gondozott gyermek visszamegy a „telepre” a mélyszegénységben élő, még 8 általánost be sem fejező, munkanélküli szüleihez. Nem fordulhatna elő, hogy a milliárdos ipari parkban nincs vállalkozó, mert a járhatatlan utakon úgy sem lehet oda eljutni, és képzett munkaerőt egyébként sem találni.

Mint ahogyan az sem fordulhatna elő egy jól koordinált bodrogi térség rehabilitációs programban, hogy a két év alatt minimális szinten felépített közösségi kulturális alapszolgáltatás rendszere egyik napról a másikra újra eltűnik a települések többségében. Megszűnik, mert nincs pénz az önkormányzatoknak emberre, fűtésre, programra. Pedig Magyarország Alaptörvénye a X. cikk 1. pontjában kimondja, hogy „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez.”

Az elmúlt 70 év alatt többszörösen megnyomorított bodrogi embereknek sem belső tartalékuk, sem anyagi tehetségük nincs arra, hogy saját erejükből építsék újjá társadalmukat. Azt a szocio-kulturális szövetet, amelyben újra közösségi lénynek érezhetik magukat. A „müncheni csoda” csak Bürger meséjében létezik.

BORDÁS ISTVÁN népművelő, tanár, a Sárospataki Képtár vezetője, a Zempléni Múzsá folyóirat lapigazgatója. Több térségi és települési kulturális stratégia kidolgozásában vett részt Magyarországon és Erdélyben. Az elmúlt 15 évben jelentős hazai és nemzetközi EU-s programok tervezője, szakmai vezetője volt. Kulturális szakértő, közel 10 szakmai képzési, továbbképzési program kidolgozója, az EMMI Közművelődési Akkreditációs Szakbizottsága tagja. Az Erdélyi Közművelődési Egyesület tiszteletbeli tagja.

Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány

*Bátorítani, informálni, kapcsolatot építeni
– 19 év a helyi közösségek szolgálatában*

A Közösségszolgálat Alapítvány logója

A közösségfejlesztésről úgy tartjuk, hogy a kis lépések művészete, olyan folyamat, amely eredményeit csak hosszabb távon mutatja meg.

Ilyen kis lépésekből álló folyamat eredményeként érlelődött a debreceni székhelyű *Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány* létrehozásának gondolata, és a helyi közösségi igények és lehetőségek alakították ki mai arculatát.

Fontos az elköteleződésünket megalapozó kezdetek felidézése, hiszen ennek ismeretében válhatnak csak igazán megismerhetővé céljaink, küldetésünk.

A közösségfejlesztéssel való kapcsolatunk 1989-ben kezdődött, csatlakozva a Közösségfejlesztők Egyesü-

letének célkitűzéseire, amely azért szerveződött, hogy az ország különböző helyein élő, gondolkodó, cselekvő, a „változtathatatlannak” mondottba bele nem törődőket megtalálja. Hogy az emberekből és közösségekből felszínre hozza a jót.

Ezután közös tanulás, külföldi és hazai kezdeményezések megismerése, egész települést feltáró és abból építkező közösségfejlesztő munkák sora következett.

A kezdetek: elköteleződés, tanulás, kihívások

A Közösségfejlesztők Hajdú-Bihar megyei Egyesületét 1992. március 17-én alapítottuk meg Debrecenben.

Közösségi élményekkel teli és kihívásokban gazdag időszak volt! Az egyesület tagjaiként szinte valamennyien közművelődési intézményben dolgoztunk és kerestük a megújulás lehetőségét; azokat a kitörési pontokat, amelyek lehetőséget adtak arra, hogy a gomba módra szaporodó helyi közösségeket bátorítani és segíteni tudjuk, túl az intézményi kereteken is.

A közösségfejlesztés, mint szemlélet, szakma és annak cselekvési technikái országosan is ekkor kezdenek ismertté válni és kibontakozni. Mi az

elsőként voltunk a megyei csatlakozók között, úgy éreztük a munkánk során, hogy ennek szellemiségében találtunk kapaszkodót, követésre méltót.

Ennek első lépése volt, hogy 1990-ben elsőként az országban, Hajdú-Bihar megyében szerveztünk bizonyítványt adó *közösségfejlesztő képzést*, főként a majdani egyesületi tagok részvételével.

Máig őrzöm, amit akkor írtam a képzésünk értékeléséről:

„Szinte az egyik napról a másikra alakul közösségfejlesztő szakmai identitásunk, amelynek során környezetünkkel is feszültségekbe kerülünk, néha konfliktusokat is megélünk, de átéljük, hogy valamiféle hőskorszak kialakítói is vagyunk, még ha egyedül is, még ha egzisztenciális bizonytalanságban is. Vonzódunk az ismeretlenhez, ki akarjuk próbálni magunkat, nyelvet szeretnénk tanulni, külföldre utazni, feltöltődni, hogy mindez erőt adjon nemcsak a hétköznapi elviseléséhez, hanem alakításához is.”

Képzésünk szerves folytatása volt a Nagyrábén elinduló közösségfejlesztő munka, a konyári kulturális – településfejlesztő javaslatokat kidolgozó terepmunkánk. Kalendáriumok, falukönyvek születtek Nagyrábén,

Szentpéterszegen, Püspökladányban. Települési és gyermek önkormányzatok létrejöttét segítettük Szentpéterszegen, Fehérgyarmaton Debrecen-Csapókertben.

Helyi értékeket feltáró és bemutató szomszédsgai munka vette kezdetét Szentpéterszeg, Gáborján, Hencida, Váncsod településeken.

1996 májusában megalapítottuk a Bihar Közösségeiért Alapítványt, amely máig hatékony segítője a bihari térség civil szervezeteinek.

Fontos volt számunkra az egyesület!

Elsőként azért, mert nap mint nap megélhettük a közös gondolkodás örömét, azt hogy nem vagyunk egyedül, és mert rendelkezésünkre állt egy olyan közösen épített tudástár, amelyet mindannyian építhettünk, és amelyből hiszem, hogy a mai napig építkezünk.

Megsokszorozódtak a kapcsolataink, összeadódtak a gyakorlatban bevált módszereink. Megtanulhattuk a közös tervezés előnyeit és nehézségeit, átélhettük a közösségi megvalósítás folyamatát, és megtapasztalhattuk az egymásért felelősséggel tartozás érzését.

Bátorítani, informálni, kapcsolatot építeni

1993-at írtunk, amikor hosszú vajúdás és reménytelen forráskeresés után létrejött a Közösségszolgálat Alapítvány, és létrehozta az első országos közösségfejlesztő szakemberhálózatot. Tíz főállású helyi fejlesztőt alkalmazott, és együttműködött további szakemberekkel. Balázi Károly, Balipap Ferenc, Bihariné Asbóth Emőke, Hallgató Éva, Kecskeméthyé Sedivi Lilla, Keresztesi József, Kovács Flórián, Magyar Istvánné, Pálinkás Sándorné, Pósfay Péter, Vattay Dénes és a szellemi vezérek: Beke Pál, Péterfi Ferenc, Varga A. Tamás és Vercseg Ilona alkották a csapatot. Többen tartottak velünk más intézményeknél dolgozva: Huszerl József, Pocsajiné Fábíán Magdolna, Polyák Albert, Imre Károly, Kenyeres Sándorné, Markolt András, és később csatlakozott Mészáros Zsuzsa. Örülök, hogy én is részese lehettem ennek a munkának.

Az első időkben szinte havonta találkoztunk Dobogókön, Balatonalmádiban, Budapesten. Végiglátogattunk szinte valamennyi helyi közösségszolgálatot. Megálmodtunk, elindítottunk, kipróbáltunk valamit, amit akkor nem sikerült megvalósítani, de hatása máig élő.

Ennek a folyamatnak a keretében jött létre Debrecenben 1995-ben a Kélet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány, amely folyamatos munkával, informáló, fejlesztő, képző és kapcsolatteremtő tevékenysége révén ma is elkötelezett bátorítója a helyi közösségeknek a régióban.

Alapítványunk a közösségfejlesztés ügye mellett kötelezte el magát, amelynek fókuszában a helyi közösségeket segítő, információt adó, bátorító és fejlesztő munka áll.

De mit is jelent valójában a közösségfejlesztés?

„Szeretnék egy közösségnek a tagja lenni, amelyben jól érzem magam, és amelyet segíthetek magam is” idézem az egyik ifjúsági közösségfejlesztő munkánk résztvevőjének gondolatait, aki egyszerű szavakkal, csodálatosan fogalmazta meg a közösségben, a közösségért végzett munka lényegét.

A közösségszervezés vagy közösségfejlesztés felfogásunkban elsősorban a települések, térségek, szomszédsgák közösségi kezdeményező- és cselekvőképességének fejlesztését

jelent, amelyben kulcsszerepe van a polgároknak, közösségeiknek, hálózataiknak. Olyan közösségek általi fejlesztés és építkezés, amelynek fókuszában a bátorítás, ösztönzés, az információcsere, kapcsolatépítés és az együttműködés fejlesztése áll.

Célja a civil társadalom fejlesztése, a közösséghez való tartozás érzésének erősítése és a képessé tétel. Alapelvei a közösség és a részvétel, amelyek időtállóan bizonyultak a közösségfejlesztés folyamatosan fejlődő és változó fókuszában.

Ha arra a kérdésre keressük a példákat a képzéseinken résztvevőkkel, hogy melyek voltak életük meghatározó közösségei és miért, akkor a válaszok között ott találjuk a családot, az iskolai, munkahelyi, vagy az érdeklődési kör szerint választott közösségeket.

A részvétel alapelve azt jelenti, hogy cselekvően részt veszünk annak a közösségnek az életében, ahová tartozunk.

Alapítványunk alapvető célkitűzése, hogy szolgáltató-fejlesztő tevékenységünk révén elősegítsük elsősorban a civil szektoron belüli, valamint a szektorok közötti együttműködést. Fontos feladatunk, hogy a közösségi munka, a közösségfejlesztés területén elért tudást és gyakorlati tapasztalatait megismertessük a helyi közösségekkel, támogassuk őket az információkhoz jutásban, hozzájáruljunk a partnerség- és hálózatépítő gyakorlatuk fejlesztéséhez, kapcsolatrendszerük szélesítéséhez.

Az adattár

Jó gyakorlatok – tevékenységünk főbb elemei:

I. Információs és Tanácsadó Iroda, Civil Közösségi Adattár működtetése

Az információs irodánkban az alábbi szolgáltatásokat biztosítjuk a hozzánk forduló nonprofit szervezeteknek:

Információs szolgáltatás pályázatokhoz, kapcsolatépítéshez, közösségfejlesztő folyamatok tervezéséhez.

Közösségi könyvtár működtetése (könyvvállományunk www.eck.hu/adattar portálunkon megtalálható).

A különféle témadosziék, jó gyakorlatok gyűjteményének használata.

A proHáló hálózattal csapatépítő út Prágában

II. Tanácsadó programok

Működésünk során talán a legtöbbet a következő kérdésekre válaszoltunk: Milyen típusú szervezetet érdemes létrehozni céljaink megvalósításához, egyesületet vagy alapítványt? Hogyan működtessük közösségünket, hogy megfeleljen a mindenkor érvényes törvényi kereteknek? Természetesen később sorjázna a további kérdések is: Hogyan teremtünk forrásokat céljainkhoz? Hogyan építsünk kapcsolatokat? Hogyan tegyük még hatékonyabbá szervezetünk működését?

Ezeknek a beszélgetéseknek éppen célja a megerősítés, mint az elgondolkodtatás. Véleményem szerint,

ha alaposan végiggondoljuk az érveket, azt, hogy melyik forma mellett mi szól, és azt, hogy valóban „megérett” a kezdeményezés arra, hogy jogi formát öltjön – később sok „felesleges tehertől” szabadulhatunk meg.

Tapasztalataink szerint a legfontosabb a tanácsadó programok szervezésében az időbeni meghirdetés, a téma pontos megjelölése, a résztvevők motiválása abban, hogy ne csak „hallgatói” legyenek a tanácsadásnak, hanem maguk is alakítsák azt kérdéseikkel. Kulcsfontosságú a jól felkészült szakember, aki nem csak a saját témájában rendelkezik naprakész ismeretekkel, de ezen túl jól ismeri a

nonprofit működés lényegét is. A tanácsadáson való részvétel ingyenes, de regisztrációhoz kötött.

A csoportos tanácsadásokon maximum 8 fő vesz részt, így is biztosítva azt, hogy a program interaktív, informatív és kapcsolatépítő legyen.

Jogi tanácsadás

A nonprofit jogi formák működésének jogi és pénzügyi szabályai állnak fókuszban, időnként az időszaknak megfelelő témák részletes megvitatásával (pl. az 1% fogadása, közhasznúsági jelentés készítése stb.)

Közösségfejlesztés

Ezt a tanácsadási formát az az igény hozta életre, hogy számos közösség küzd azzal a kihívással, hogyan tehetné hatékonyabbá tevékenységét? Rendszeresen azok a kérdések, amelyek a következő témakörökre irányulnak: Hogyan aktivizálható tagságunk? Milyen formák és cselekvési technikák léteznek? Hogyan ismerhetjük meg hatékonyan közösségünk rejtett erőforrásait? Milyen jó gyakorlatokat érdemes megismerni?

PR és kommunikációs tanácsadás civil szervezetek számára

Sok nonprofit szervezet tanácsaltalan, hogyan népszerűsíthetné programjait, miként kerülhetnek a médiába, sokan viszont éppen a médiaszereplésektől riadnak vissza, vagy éppen a közlemények, sajtómeghívók megírásában bizonytalanok. Mások-

Mikulás az Életmódnapok keretében

Fókuszban a Civil törvény konferencia

nak a pályázati kommunikációs csomagok kidolgozása és megvalósítása okoz nehézséget.

A tanácsadáson a résztvevőknek lehetőségük van egymás kérdéseiből is tanulni, egymás munkáját megismerni, kapcsolatot építeni.

III. Partnerség – kapcsolatépítés – hálózatfejlesztő tevékenység, különös tekintettel a helyi, megyei és a régiós együttműködésekre

2006 májusában kezdeményezői voltunk a Megyei Civil Partnerségi Műhely létrehozásának, amely 11 civil szervezet együttműködéséhez ad keretet. Bár együttműködésünk gyakran akadozik, mégis jelent egy szakmai kapaszkodót, és mindig nyitott lehetőséget a közös gondolkodásra, véleménycserére, együttműködésre.

2003 óta tagjai vagyunk a proHáló – Hálózat a nonprofit szolgáltatók és a nonprofit szolgáltatások hálózatának fejlesztéséért – szakmai együttműködésnek www.prohalo.hu.

IV. Képzések, műhelymunkák

A közösségfejlesztési cselekvés technikái – műhelymunka sorozat megvalósításában veszünk részt akkreditált képző intézmények felkérésére, évente általában három alkalommal.

A proHáló hálózat által kidolgozott *Hálózatfejlesztés az együttmű-*

köds művészete elnevezésű képzési programban szakmai fejlesztői szerepet vállaltunk.

V. Közösségfejlesztő folyamatok generálása, segítése, mentorálása

Jelenlegi fejlesztő munkáink közül mindenképpen említésre méltóak a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar megyei Irodájának felkérésére megvalósuló fejlesztések. Egyrészt a Püspöklányi Ifjúsági Házzal együttműködésben megvalósuló ifjúsági közösségfejlesztő munka, amely a közösségi felmérés módszerét alkalmazza. Az a cél, hogy a fiatalok aktívan, saját ötletek alapján, maguk valósítsák meg azokat a programokat, amelyek segítségével még otthonosabb lehet számukra a város. Másrészt Folyáson – a helyi közösségi aktivitást feltáró interjúra alapozott közösségi beszélgetéssorozat, amely a lakosok aktivizálását és a civil szervezet közötti együttműködés fejlesztését tűzte ki célul.

Büszkék vagyunk rá, hogy 2004-ben elnyertük a civil szervezetek és magánszemélyek által adományozott, Koppányi Istvánról elnevezett Civil Díjat. A díjat évente egy szervezet nyerheti el megyénkben – szavazás alapján –, amely az adott évben a legtöbbet tette a helyi civil társadalom épüléséért.

Eddigi működésünk legsikeresebb kezdeményezései: 1996: Szerdán Tízén Tízkor – beszélgetés a Civil Közösségi Adattárban, 1997: Civil Közösségek Kistérségi Fóruma a bihari kistérségben, 1998: Közösségi hétvégék a közösségfejlesztés cselekvési technikáinak megismertetésére, 1999: Dialógus a Civil Magyarorszáért – konferencia, 2000: Jó ügyekért 1 % a civileknek! sorozat, 2001: III. Civil Akadémia – a szektorok közötti kapcsolat fejlesztéséért, 2001: Település, ifjúság, közösség – képzéssorozat, 2002: A civil szektor fenntarthatósága, függetlensége és érdekérvényesítés – fórum, 2003: A mindennapok minőségért! – életmódnapok, 2004: Kistérségi Civil Műhely kezdeményezése, 2005: I. Van Civil Kurázi! – konferencia, 2006: Megyei Civil Partnerségi Műhely kezdeményezése, 2007: Látóút szervezése a Kiskunságba, 2008: Megyei Tanácsadó Szolgálat működtetése, 2009: „A közösségfejlesztés cselekvési technikái” – továbbképzés, 2010: Megyei Civil Díjas Napok, 2011: Civil Disputa sorozat, 2012: Tanácsadó programok rendszere.

Jövőképünk legfontosabb célkitűzése, hogy alapítványunk kiszámítható, stabil, színvonalas tevékenységet végző, a szükségletekre rugalmasan reagáló, fejlesztő, szolgáltató szervezetként működjön.

GROSKÁNÉ PIRÁNSZKI IRÉN, közösségfejlesztő: Népművelő-könyvtáros diplomát a debreceni Tanítóképző Intézetben szereztem. Pályámat szülőfalumban Nyírmártonfalván kezdtem, ahol a Klubkönyvtár vezetője voltam. 1976-tól a debreceni Kölcsey Ferenc Megyei Városi Művelődési Központ módszertani főelőadójaként előbb az ifjúsági klubok, később a népművelők szakmai képzései voltak a jelentősebb munkaterületeim. Ezt követte a Magyar Művelődési Intézet, ahol a Közösségfejlesztési Osztály munkatársaként a Kelet-magyarországi közösségfejlesztő folyamatokat segíthettem helyi rezidensként. További munkahelyeim: a debreceni Művészeti és Kézművesipari Szakképző Iskola és a Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány voltak. 2003-2013-ig a proHáló országos Hálózat programvezetői, majd elnöki tisztségét láttam el.

„Vizitke, surc, pruszlik, mente”

A palóc érték egy asszony és a falu életében

Nógrád megyében a kulturális közfoglalkoztatási program keretében 200 fő közösségi munkás dolgozik az önkormányzatoknál, civil szervezeteknél, művelődési intézményeknél. A program egyik várható hozadéka, hogy hozzájárul a települési értéktárak feltáráshoz, közösségi bemutatásához.

A bátonyterenyi járás kulturális közfoglalkoztatási koordinátora, Szabó Gábor, valamint a Bátonyterenyén hozzá tartozó közösségi munkások közül páran – Sulyokné Rubint Ágnes, Bene Marcell és Lengyel Péter – ennek

jegyében egy januári délután felkeresték a településen élő Bene Erzsébetet – mindenki Bözsi nénijét –, akinek a babagyűjteményéről tudtak, de az interjú során számos egyéb, hagyományőrző tevékenységére, kincseire is fény derült.

Az interjúhoz a kérdéseket előzetesen állították össze a fiatalok, majd a közös jegyzetelés és fotózás alapján Szabó Gábor véglegesítette a szöveget.

Bene Erzsébet, Bözsi néni babagyűjteményét mutatja be saját házában: nagybátonyi népviseletes

ruhákat varr a Szüreti multságokra. Nem mindennapi asszony Bözsi néni. Beszélgetésünk során arra is fényt derítünk, hogyan köszönt be életébe a palóc érték.

– *Hogyan került kapcsolatba a népviselettel, a varrással?*

– Édesanyám már kisgyermek koromban megmutatta a keresztöltést. Ezt a tudást tovább bővíthettem, ugyanis az iskolában is tanították a különböző varrástípusokat, mint például a sublikát, amellyel a kötények szélét varrom. Ennek az a lényege, hogy a vászon szálait kihúzom, majd egyenként bevarrom, két rész olyan lesz, mintha horgolva lenne. Próbáltam már géppel is, de sajnos azzal nem lehet olyan finom munkát végezni, ezért csakis kézzel varrom a ruhákat, a fejdíszeket. A templomba is készíték kisruhát az anygalkákra.

– *Honnan jött a gondolat, hogy babákat gyűjtsön?*

– Az első babám még fából készült, rongy teste volt, ruhái már keresztöltéssel készültek. Fiatal koromban az emberek népviseletben jártak. Más volt a szokásos viselet hétköznap és ünnepnap. Mást hordtak a szegények és gazdagok, mást a lányok és az asszonyok.

Az első műanyag babát mintegy negyven éve hozták Budapestről, akkor még száz forintért. Egy ilyen babára varrtam népviseletes ruhát. Bá-

Szabó Gábor és Bene Erzsébet, Bözsi néni

tonyterenyé várossá nyilvánításakor három babát adtam a polgármester úrnak (Szabó Ferenc), és a városnak. Ezt követően minden lakodalomba készítettem babát.

– *Milyen alkalmakra viszik el a babákat?*

– A vőlegény a népviseletes ruhába öltöztetett babával váltotta ki a menyasszonyt a menyasszonytáncban. A rokonságban minden fiúnak készítettem babát, ezen kívül a polgármestereknek, orvosoknak, ápolóknak is adtam. Az anyósoknak és a lánytestvéreknek vászontörölközőt volt szokás varrni ajándékba.

A gyűjteményt már láthatták a Nóta Tv-ben is, a babákat pedig a tavalyi Palóc Világtalálkozón mutattam be. Egy baba ruházata 3-4 hét alatt készül el teljesen.

– *Gyűjt-e más, hagyományokkal kapcsolatos dolgot?*

– A Kincses Kalendáriumot gyűjtöm, 1948-óta. Ezen kívül van a Palóház makett, régi szövőszék, vető, tiló (ezeken készült a rongy pokróc), díszes tányérok, képek. Van még a Szentcsalád, mely kétszáz éves, és erre nagyon büszke vagyok. Hasonló szentcsaládot vittek magukkal a szentcsalád járásnál, de ma már nem nagyon szokás házakhoz vinni, inkább csak a templomban látható.

– *Van-e olyan palóc népszokás, amely csak Nagybátonyra jellemző?*

– Igen, van. Az ördöglakodalom nagybátonyi szokás, 1956-tól tartják. A férfiaknak sok szórakozási lehetőség volt, de az asszonyoknak nem, ezért a nők kitalálták ezt a mulatságot. Farsang kedden az asszonyok a kocsmában mulattak, oda férfi nem mehetett be, csak abban az esetben, ha női ruhát öltött magára. Volt, aki ördögnek öltözött, táncoltak, mulattak hajnalig. Ma már inkább zenés színházi előadáshoz hasonlít. A hagyományörző csoport táncos műsorral szórakoztatja a falusi népet.

– *Hogyan őrizhető meg a hagyomány? Van-e olyan személy, akinek átadhatja a tudását?*

– Úgy gondolom, hogy egyre jobban érdeklődnek a fiatalok is a népvi-

seletes ruhák iránt. A családban is van olyan unoka, aki szívesen varr, és meg szeretné tanulni ezeket a fortélyokat is. Még a menyem szokott ruhákat varrni, esetleg ő az, aki még a szövést is megtanulná. A fiatalok már géppel akarnak varrni, mert könnyebb, de mint mondtam, nem lesz annyira kifinomult az öltés. Sajnos ma már nem kaphatók olyan jó minőségű anyagok, amelyek régen, de azért többnyire ezekkel is meg lehet varrni egy-egy ruhát. A szalagok csúszósabbak, nehezebb őket varrni.

Jó lenne, ha minél többen megismernék és megtanulnák a varrást, hiszen nagyon szép mesterség. És egyre nagyobb értéke van a hagyományokkal kapcsolatos dolgoknak.

– *Melyek azok a jeles napok, amikor népviseletbe öltöznek az emberek?*

– Régebben nagyobb hagyománya volt az öltözésnek, hiszen minden jeles egyházi ünnep alkalmával felöltöztek a helyi lakosok. Ilyenkor mindenki tudta, milyen ruhát illik viselni:

Évkezdés, advent – gyász
 Karácsonyi mise – félgyász
 Éjféleli mise – lányok piros selyemruha
 Újévi nagymise – fehér vasaltban
 Vízkereszt – gyász
 Nagyböjt – gyász
 Húsvéthétfő – bogárselyem, tüdőszín selyemszoknya
 Húsvét utáni 1. vasárnap – fehérben, menyecskék nagyfőkötőben
 Pünkösdhétfő – világoskék
 Nagyboldogasszony-napi szentkúti búcsún – menyecskék színesen, cífrán, lányok fehérben.

Ma a Húsvét, a Karácsony, Szent György napja, illetve bérmálás, szüreti felvonulás alkalmával öltözünk.

Régebben csak télen tartottak esküvőt, nyáron dolgoztak.

– *Milyen a nagybátonyi népviselet? Mit viselnek a nők és a férfiak?*

– Női viselet:
 – Hajviselet a lányoknak egy fonat, benne piros szalag, asszonyoknak fejdísz, mely három részből áll (sapka, csipke, bodor)
 – Ingváll
 – Lajbit (mellény)
 – 5 alsó szoknya (minél idősebb valaki, annál kevesebb az alsószoknya)
 – Szoknya
 – Kötény
 – Rojtos kendő
 – Vízitke (hosszú ujjú felső, melyet télen a lányok hordtak)
 – Surc (fekete kötény)
 – Télen meleg kendő
 – Csizma.

Férfi viselet:
 – Kalap széles karimájú, penge paraszt kalap, zöld pántlika, árvalányhaj (gazdagok), sapka (szegények)
 – Ing (legények, fiatal házások bő ujjú inget viseltek)
 – Mellény vagy lajbit (ólm vagy ezüstgomb, zsinórozással díszítették)
 – Bő vászongatya (gazdagok) kendervászonból varrt, bőszárú, száruk korbában madzag, száruk vége rojtos, száruk között ülep
 – Bársony csizmanadrág (szegények)
 – Pruszlik

- Menté
- Szűr (csuha)
- Ködmön
- Bekecs
- Kankó (szűrposztóból készült rövid kabát, szegények viselték)
- Csizma, bakancs
- Veres zsinóros öv.

A férfiak nadrágjában piros a tűzés, középkorúaknak zöld, időseknek fekete.

Nőknél a ruházat: lányok, menyecske fehér, középkorú szürke, zöld, idősebb barna vagy fekete.

Volt külön templomi viselet, amelyet máshová nem vehettek fel. Volt kiülős szoknya, melyet a templomból hazatérve az asszonyok viseltek. Kiültek a ház elé egy deszkából készült padra vagy rönkre, és itt beszéltek meg a dolgaikat.

A környező települések népviseletével nincs kapcsolatban a nagybányai viselet, talán a kazári viselettel mutat legtöbb hasonlóságot.

A paraszttöltözetek különböző számú, szabású ruhafélékkel vagy változó színhasználattal alkalmazkodtak az élet sorsfordulóihoz, az életkorhoz, a családi állapot alakulásához, viselője gazdasági-társadalmi rangjához.

A vászonszükséglet jelentős részét maguk állították elő. A csipkét, szalagot és gyöngyöket a falvakat felkereső kereskedőktől, illetve mezővárosok szatocsboltjaiban szerezték be.

Régies öltözetdarabokat, a „nemeses” öltözet jellegzetességeit leg-

inkább a mátraaljai falvak lakóinak öltözködésében fedezhetjük fel.

– *Mióta tartják a szüreti felvonulást?*

– Szüreti felvonulást már fiatal lány koromban is tartottak. A szőlő betakarításának ünnepe, amikor a falusiak felveszik népviseletes ruháikat, és vidáman végigvonultak a falun. Zenélnek, táncolnak, énekelnek, szőlővel és borral kínálják a nézőket. Ma inkább szekéren és lovas kocsin vonulnak végig az utcákon, kevesebben mennek gyalogosan. Évről évre egyre többen, főleg fiatalok öltöznek fel, és ennek nagyon örülök. Sokan jönnek hozzám ilyenkor, hogy ruhát kérjenek. A szüreti munkák befejezésekor szőlőből koszorút fontak, vidám felvonulást tartottak, ahol maszkos alakok, maskarások tűntek fel (1866-tól).

– *Mi volt a szerepe a fonónak?*

– A lányok 4-5 évesen varrtak, hímeztek, 7-8 évesen aszúrozni tanultak, 8-9 évesen horgoltak, 10-12 éves korukban szövészkébe ültették őket. Hamar megtanulták a hímző öltéseket, például a csillag-, kereszt-, lánc-, pelenka-, lapos és száröltéseket.

Házakhoz jártak a lányok és asszonyok fanni, itt beszéltek meg a falu eseményeit, történéseit. Ide férfiak ritkán jöhettek, amikor már készen lettek a fonással, ilyenkor hajnalig mulattak.

– *Honnan származik a palócház-makett? Mit mutat be?*

– Helyi lakos, Pádár Sándor esztergályos készítette 1965-ben. Tőle kaptam ajándékba, mert tudta, hogy szívügyem a hagyományörzés. A makettet kiállították a helyi kultúrházban, a babákra a ruhát saját magam varrtam.

A palócház makett egy eredeti palócházat mutat be, külső és belső részeivel, és a kenderfeldolgozó eszközökkel (szátva, tiló, vető).

Részei: Ház-külső, oromzat, parasztszoba, gazdasági épület.

A tisztaszoba a hétköznapi használatból kivont, díszes tárgyakkal berendezett, mindig ünneplős szoba. Az ajtó mögötti falra szenteltvíz tartót helyeznek. A parasztszoba szentsarkában van a házi oltár, és az örökmécses, mely az oltáriszentség templomi jelenlétét jelzi, illetve a díszágy.

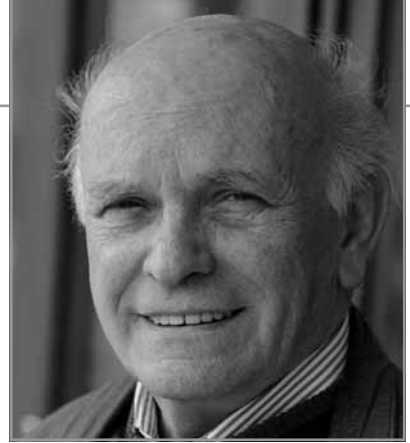
– *Mennyire tartja fontosnak, hogy mások is megismerjék a gyűjteményt és a makettet?*

– Örvendetesnek tartom, hogy a helyi fiatalok egyre szívesebben öltöznek fel népviseletes ruhába, illetve a helyi hagyományörző egyesületben vannak már fiatalok is, akik énekelnek és táncolnak. Évről évre többen vesznek részt a szüreti mulatságon, az Ördög lagzin, a húsvéti locsolkodáson, és egyre nagyobb jelentősége van az egyházi ünnepeknek is. Ezekből következik, hogy a babagyűjteményt is egyre többen látogatják, viszik a hírét, és remélem, sok rendezvényre elviszik a kiállítás részeként.

A palóc érték egyre nagyobb jelentőséget kap a falu életében, és ehhez nagyban hozzájárul Bözsi néni mindig vidám természete és lelkesedése, amellyel körülveszi a fiatalokat.

SZABÓ GÁBOR: A Nemzeti Művelődési Intézet kulturális közfoglalkoztatottjaként Bányterenyre járás közösségi koordinátoraként dolgozom 2013 decembere óta. Munkám során részt veszek a közművelődési programok, feladatok szervezésében, azok megvalósításában. Foglalkozom közösségépítéssel, rendezvényszervezéssel – a település kulturális életének hasznára. Fontosnak tartom a hagyományok ápolását, és a régi dolgok megismertetését a mai fiatalokkal.

BÍRÓ ZOLTÁN irodalomtörténész, politikus, főiskolai oktató, a Rendszerváltás Történeti Kutató Intézet és Archivum főigazgatója.

Bakos István hetven éves

Szerencsés esetben az ember a maga életkorát egészséges fatalizmussal, azaz élete természetes velejárójaként fogja fel és fogadja el. Ám amikor a hozzá közel állók születésnapja közeledik, némi meghökkenéssel észreveszi az idő múlását. Már Bakos Pista is hetven éves! Nem mondom, hogy meglepő számomra, mégis valamilyen meghökkentő, hogy akit mindig fiatalnak tekintett az ember, most ő róla is bebizonyosodik, hogy öregszik, hogy nincs kivétel. Azután az is olyan mint egy új felismerés, hogy immár 50 éve ismerjük egymást. Akárhogy vesszük, azért ez mégiscsak egy fél évszázad kerekén.

Bakos Pistával 1964-ben találkoztunk először az egyetemen. Első évesek voltunk akkor, csoporttársak. Pista a szentlőrinci mezőgazdasági középiskolából jött a pesti belváros "elit" egyetemének a bölcsészkarára. Nem volt könnyű helyzete a jórészt pesti hallgatótársak között, akik a bölcsészetre biztosan jobban felkészítő pesti gimnáziumokból érkeztek. Közülük többen már otthonról hozták magukkal értelmiségi környezetből a humán műveltség legfontosabb elemeit: olvasottságot, általános tájékozottságot, idegen nyelv vagy nyelvek tudását.

Pista ezzel szemben a falu, a magyar paraszttársadalom, a mezőgazdasági iskola tudás- és tapasztalati anyagát szívta magába. Ez nagy előny az életismeretben, az ország- és népiismeretben, de hátrány ott és akkor, ahol és amikor a tudás, a műveltség netovábbja Lukács György végeláthatatlan szövegeinek ismerete és citálása, esetleg egyenesen a német erede-

tiből. Irodalmi olvasottsága, műveltsége is egészen más szellemi tájakról eredt: a népi írók műveiből, verseiből, regényeiből és a szociográfiai irodalomból.

Ebből az alaphelyzetből indulva kellett Bakos Istvánnak bölcsészként érvényesülni, nemcsak vizsgákon, de szemináriumi vitákon edződve, gyakran szenvedve. Ahhoz, hogy mindezt győzze feldolgozni, hátrányait bölcsész társaival szemben pedig ledolgozni, segítette saját alkata első sorban, küzdő képessége, rendíthetetlen tenni akarása és egy akkor is nagyszerű és nagy hagyományú intézmény: az Eötvös Kollégium. Segítették társak, barátok is, mert becsülték a benne mindig megnyilvánuló tehetséget, akaraterőt, szervező készséget és éppen őt választották egy időre az Eötvös Kollégium titkárának. Maga ez a szerep, ez a feladat is újabb erőt adott a továbbiakhoz és kellő önbizalmat. Támogatták tanárai is, akik egyúttal barátai is lettek, közülük csak kettőt, Czine Mihályt és Kiss Ferencet említtem név szerint.

Bakos Pista életének alighanem ezek a kollégista évek, tanulmányok és barátságok nyújtottak újabb, kiindulhatatlan alapot a későbbi közéleti szerepek és feladatok vállalásához és újabb erkölcsi késztetésekhez és újabb erkölcsi késztetésekhez a fáradhatatlan szervező munkához.

Ebből pedig részesült, részt vállalt bölcséggel egész életútján. A Kádár rendszer sima, egyenes utat nemigen kínált senkinek, aki legjobban meggyőződése szerinti ügyekben buzgólkodott a közéletben. Majd a rendszerváltás története sem. A küzdelmek során ő is részesült sikerekben, de

kudarcokban és csalódásokban is bölcséggel. Gondolok mindenk előtt a Magyar Demokrata Fórum sorsára vagy az őt személyében közvetlenül érintő Magyarok Világszövetségére, ahol Bakos Pista főtitkári munkássága előbb szép sikereket hozott az intézménynek, majd annál nagyobb, máig ható csalódást neki személy szerint is.

Ám sikereken és kudarcokon túl, feladat maradt bőven. Mondhatnánk: nemcsak a téma, a tenni való is az utcán hever, csak le kell hajolni érte. És Pista a hetvenhez közeledve is mindig lehajolt a tenni valóért, ha fájó derék-al is, magát a legkevésbé sem kímélve. Azt is döntő mértékben önmagának köszönheti, hogy egy valamiben nem kellett kudarcot elszenvednie: a Bethlen Gábor Alapítványban, mely évtizedekkel korábban éppen az ő javaslatára jött létre, ha nagyon keservesen, ha évekig tartó akadályoztatások után is, még a Kádár rendszer utolsó éveiben. Nélküle nemcsak az Alapítvány létrejött, de fenn maradása és mindmáig eredményes működése is alighanem lehetetlen volna. Amint éppen ebben az esztendőben a kolozsvári kéttornyú református templom kertjében Bethlen Gábor egész alakos szobrának a felállítása és ünnepélyes felavatásának sikere is elsősorban a novemberben hetven éves Bakos István szervező munkáját dicséri. Talán még másik álma is teljesülhet egyszer: Gróf Teleki Pál szobrának a felállítása Budapesten.

Legyen így, és éltesse Isten sokáig erőben, egészségben és múlhatatlan cselekvő szenvedélyében Bakos István barátunkat!

PETRIK BÉLA (Budapest, 1965) ügyvéd. A népi mozgalommal foglalkozó írásai az Új Látóhatárban, a Hitelben, az Életünkben és a Magyar Szemlében jelentek meg.

„Fölrepülni rajban..”

A mára már csak kevesek által ismert, de a hatvanas évek végétől súlyos betegségéig, a nyolcvanas évek közepéig a népi-nemzeti radikális ellenzék meghatározó, központi személyére, Kiss Ferenc irodalomtörténészre emlékező kötet bemutatójára gyűltek össze a barátok és pályatársak, emlékezők egy budavári könyvesboltban. Annak a könyvnek a bemutatójára, amely összegzi a nemzeti ellenállás e jeles képviselőjének életművét a Kárpát-aljai Tiszapéterfalvától a magyar szellemi élet központjáig, a budai Ménesi úti Eötvös Kollégiumig, ahol is a nemzet közéletének alakítójává vált.

A Magyar Kultúra Napja alkalmából, itt a Litea Könyvesboltban tartották ugyanis a „Kiss Ferenc emlékkönyv” ünnepélyes bemutatóját. A Kairosz Kiadó és a Bethlen Gábor Alapítvány gondozásában megjelent műről Papp Endre irodalomtörténész, a Hitel folyóirat főszerkesztője, ifj. Kiss Ferenc az Emlékkönyv szerkesztője – Bakos István társszerkesztő vezetése mellett – adott rövid értékelést.

„Mi marad egy irodalomtörténész után?” – tette fel a kérdést Papp Endre, azaz mi végre is vagyunk mi itt, mindennapi munkánk és küzdelmünk mutatnak-e túl önmagukon. A kérdés nem tűnt indokolatlannak éppen Kiss Ferenc irodalomtörténész példáján és éppen Papp Endre szájából, aki magát Kiss irodalomszemléletének örökösének tartja számon. Hiszen munkássága, de még inkább

közéleti és irodalompolitikai szerepe ma már csak kevesek által ismert és méltatott. Pedig Kosztolányi Dezső életművének feldolgozásában, Nagy László költészetének elemzésében, egy közösség elvű és értékű irodalomtörténet írásában kevés meghatározóbb tudóst találhatunk nála a huszadik század háború utáni magyar irodalomtörténetében. S Kiss Ferenc közéleti, irodalompolitikai harcai, az Aczél – Pándi – E. Fehér – Faragó Vilmos, s egy kicsit másképpen Király Istvánnal vítt küzdelmei nélkül – jelen sorok írója véleménye szerint –, sem a rendszerváltás előkészülése, sem annak mikénti lefolyása s az azt követő évtizedek nem érthetőek meg a maguk teljességében. Ez a feledés tehát semmivel sem indokolható, az életmű, a közéleti szerep teljesítményei alapján pedig különösen igazságtalan és méltánytalan.

Ezen a feledésen old valamennyit az Emlékkötet, amely talán kényszerűségből vált eklektikussá, ahogy Papp Endre fogalmazott, fogadott

magába oly sokrétű anyagot. A kötetben ugyanis helyet kapott az önálló kötetet érdemlő *Napló*, s az egyik leg-hűségesebb tanítvány, későbbi barát és pályatárs Görömbei Andráshoz írott levelek. A *Napló* s a levelek hű és pontos tükröi annak az irodalomtörténeti hozzáállásnak és közéleti szerepvállalásnak, amelynek lényegét Papp Endre úgy foglalta össze, hogy ember közeli tudományosságot akart művelni. Kiss Ferenc mindezt a magyar nemzet közösségének tagjaként, e közeg szerves alkotójaként kívánta végezni, megőrizve és továbbadva a magyar irodalom közösségi hagyományait. Több akarva lenni mindig önmagánál, azt az évszázados hagyományt folytatva, mely szerint az író egy kicsit mindig is a nemzet önállóságát és értékeit, a közösségi érdekeket képviseli. Kiss Ferenc e folytonosság megtörése ellen, a nemzeti elkötelezettségű írók háttérbe szorítása ellen emelt szót.

A szintén önálló kiadást is megérdemlő *Felirat – Az egység akadályai* és az annak elemzését tartalmazó Vekerdi László írás is (*Az akadályok egysége*) az Emlékkötet részét képezi. A *Felirat*-ból pontosabban csak anynyi jelenhetett meg, amennyi még a kilencvenes évek elején a Kortárs folyóiratban napvilágot láthatott, hiszen a Pártközpont, feltehetően Aczél kérésére íródott 140 oldalas tanulmány és annak gyűjteménynyi melléklete nyom nélkül eltűnt. Pontosabban fogalmazva, a nyom megtalálható, az irat helye a levéltárban azonosítható,

de maga a tanulmány még ma sem hozzáférhető, s a kutató reménye szerint ma még valahol lappang. A tőredék olvastán és ismeretében ezen cseppet sem csodálkozhatunk, hiszen az még így csonkaságában is olyan kíméletlen következetességgel és belső tartással sorolja és veszi számba az irodalmi élet, a kultúrpolitika, a közélet visszas eseményeit, amelyvel vitázni nem, csak amelyet mélyen (el)hallgatni lehetett. A *Felirat*-ból – amelyben a *Napló* bejegyzéseinek csíráira is ismerhetünk – ugyanis eseményről-eseményre nyomon követhető, hogy a párt-állami hatalom „kulturpolitikusi”, közéleti szereplői, hogyan szorították ki a nekik nem tetsző személyeket, hogyan biztosították a hegemon baloldali, szocialista ideológiai terepet, hogyan vitáztak,

aláztak meg némaságra kárhozottat „ellenfeleket”, de az állambiztonsági iratok ismeretében, inkább: ellenségeket. A hetvenes évek elején megfogalmazott *Felirat* így lehetett a népi-nemzeti radikális ellenzék alapdokumentuma, olyan összefoglalása, amely a gondolkodás, az irodalom és a közélet pluralitásának, a nemzeti érdekek képviseletének, a határon túli magyarság gondjának és a magyarság hagyományainak felölelésének gondolatát foglalta össze. Ha elolvassuk, az értő olvasó azonnal tudhatja, miért is kellett Kiss Ferencet belső emigrációba szorítani, amely felettébb egyoldalú harc aztán a tényleges és teljes szellemi megsemmisüléséhez vezetett.

A kötet harmadik részében kapott helyet a 2012-ben rendezett Konferencia teljes anyaga, ahol a barátok, pályatársak, s mai irodalomtörténészek emlékeztek és értékelték. A mostani esten a barát, pályatárs, idő közben elhunyt Für Lajos is megidézésre került, rövid beszédének bejátszásával elevenítették fel a konferencián elmondottakat, s Vári FABIÁN László verse is elhangzott.

Nagy András a kötet tipográfiájáról, de a könyv szellemiségéről szolt, ífj. Kiss Ferenc, Ágh István pedig emlékeit és kedves tárgyait mutatta be a hallgatóságának, hogy aztán mind együtt Kiss Ferenc kedves dalát énekelve, az Etnofon Zenei Társulás kíséretével emlékezzünk és köszöntsük a 15 éve elhunyt barátot, pályatársat, tudóst, közéleti férfit.

GERGYÉNÉ SZAKÁLY GEORGINA közösségfejlesztő a vasvári Nagy Gáspár Kulturális Központban.

Pintér György: *Plutyka, kajmó, dödölle*

Szokások és hagyományok a Vasi Hegyhát szívében, Gersekaráton

„A hagyomány olyan a társadalom és az egyes ember életében, mint a folyónak a medre: keretet ad az élet folyamának, viszont így messzebbre lehet jutni.” (Csörgő Zoltán)

Thomas Mann nagy regénye, a „József és testvérei” kezdődik azzal a gondolattal, „Mélységes mély a múltnak kútja”, aminek a második részét, Pintér György könyvsorozatának összefoglaló címéül adta.

Globalizálódó mindennapjainkban bármilyen népmesereti anyag legfőbb célja, hogy segítséget nyújtson gyerekeknek és felnőtteknek abban, hogy a szűkebb közösségének kultúráját el tudja helyezni az európai kultúra összességében.

A szerző tanárember, aki jó pedagógiai érzéssel tanítványait is segítségül hívta az adatgyűjtéshez, akik bizonyára kezükbe is veszik, és el is olvassák a kötetet, s így őrződnek tovább a hagyományaikban, hiedelmeikben, hitvilágukban rejlő közösségi értékek, az adatgyűjtés közösségi élménye.

A cérnafűzött, kemény borítójú kötet fedlapján a címet olvasva, gasztronómiai tartalomra gondoltam. *Plutyka, kajmó, dödölle*. Az én felnevelő vidékemen, a Sorok mentén, Sorkikápolnán a szülőfalumban is mindenki ismerte a kelkáposztából készült ételt a plutykát, és a mára már egyre nagyobb népszerűségnek örvendő egyszerű, tájjellegű ételt, a dödöllét.

A kajmó? A kajmó nem étel, hanem olyan eszköz, aminek a vége meg

van görbülve! Fa kajmók, melyekről a dohányfüzerek lógnak. Mészárosok vas kajmói. Juhászok kajmója, azaz kajmós botja.

A kötet a szerző előszaván túl, nyolc nagyobb fejezetre tagolódik. Az egyes fejezetek világos struktúrája az előzetes áttekintést segíti elő, keretbe foglalja a szokásokat, hagyományokat. A lakókörnyezet leírásától, annak a tájnak a bemutatásától, ahova a gersei és karátföldi emberek beleszülettek, juttat el a szerző a földi létünk utolsó állomásához, a temetésről szóló fejezetig. Az elindulástól a megérkezésig a kötetből megismerhetők, az egykori falusi élet mindennapjai, hiteles, esetenként néprajzi értékű képet kapunk a hajdani szokásokról, a paraszti élet nehézségeiről és örömeiről, az évszakkal együtt változó mezőgazdasági munka menetéről.

A kötet illusztrálása szépen kidolgozott. Visszatérő illusztráció a kötet 5. oldalán és a 145. oldalon, a Gersekaráton 1884-ben épített, gazdag vésetű gerendaház két motívuma. A szívformából ágazó, nyíló virág és a kétfülű cserépből kinőtt virág. A díszítő mintázatok jelentésének magyarázatát is megtudhatjuk Pintér György kötetéből. Rajzokon, eredeti fotó felvételeken mára szinte ismeretlen tárgyi világ elevenedik meg előttünk. Megismerhetjük a *vonyigót* (a téli rakományból kisebb mennyiségű széna vagy szalma kitépésére alkalmas horgot, kb. 1,5 méteres nyellel), a *lapickát* (a mángorlófát, sújtófát, ami valószínű

a lapockacsonttal hasonlatos kiszélesedő faeszköz formájából fakadó név), a *pemetet* (a seprő szerű, kenyérsütő kemence takarításához használatos szerszámot).

A könyvben a mondat szerkezetek jól érthetőek. A jeles napokhoz kapcsolódó egyes hagyományos szövegek régies kifejezéssel vannak lejegyezve. Ezeknek a szövegeknek a szókinccse alkalmat teremthet arra, hogy generációk együtt értelmezzék, bogozzák a kifejezéseket.

A kötet záró részében eredeti szövegű dokumentumokat ismerhetünk meg.

Pintér György munkája a Vasi Hegyhát, Gersekarát küzdelmes múltján keresztül üzen a jelennek, s jövőnek: vagyunk, élünk, megkapaszkodunk.

„A hagyomány olyan a társadalom és az egyes ember életében – mondja *Csörgő Zoltán* hagyománykutató, kulturális antropológus –, mint a folyónak a medre: keretet ad az élet folyamának, viszont így messzebbre lehet jutni.”

Pintér György kötetét lehet az útravaló mindnyájunk számára, az út, amin visszamehetünk önmagunkhoz, akár Kőszeg hegyalján, akár a Sorok mentén, a Vasi Hegyháton, bárhol e kis hazában.

(A könyvet kiadta a Gersekarátért Baráti Kör Gersekaráton, 2011-ben, 147 oldalon.)

A könyvismertetés megjelenésének első helye: *Vasi Szemle* LXVI. évfolyam (2013) 5-6. szám.)

SZABÓ ZSOLT (Kolozsvár, 1946) ny. egyetemi tanár, a Művelődés c. kolozsvári folyóirat főszerkesztője 2013 júniusáig.

A sztánai farsangi bálról

Szabó Zsolt művelődéstörténész mesél III.

A legújabb kori sztánai rendezvények közül kétségtelenül a legismertebb, a legnépszerűbb a sztánai farsangi bál. Pedig a település jó hírnevét öregbítették az utóbbi két évtizedben már a Sztánai Napok, középiskolás és egyetemista diáktáborok, ifjúsági, nőszövetségi és lelkésztalálkozók, lovas iskola, emlék- és teljesítménytúrák, gyűjtögető és kutató programok, ellátogattak ide közemberek százszámra és válogatott cigánylegények az irodalom, a művészet és a politika világából rangrejtve vagy díszkísérettel. Egyszer majd talán ezekről is több szó esik.

A farsangi bálról ma már minden szereplőnek, de még a távolról érintettnek is megvan a maga története, kialakulóban a legendáriuma. Sokan és egyre többen magukénak érzik, hozzátesznek vagy elhallgatnak, olykor éppenséggel kitalálnak részleteket. És ez így van rendjén, mutatja, hogy fontos közösségi eseménnyé vált nemcsak a helybeliek kis közössége számára, de a valamivel tágabb környezet is viszonyulni akar hozzá, egyre többen szeretnének cselekvő részeseivé válni.

Nekem is megvan a magam története, dióhéjban a lényege alább.

Adott keret: az utolsó (ez csak utólag derült ki) békebeli esztendőben, 1914. február 1-jén egy fiatal, felfelé ívelő pályáján roppant aktív és sikeres fővárosi építész (Kós Károly) meg szeretné mutatni választott szülőföldjén (Kalotaszeg, kb. fele útján

Budapest és Sepsiszentgyörgy között) felépített művésztanyáját művész- és íróbarátainak, s ha már megszervezi a kellemes együttlétet, világmegváltó terveiből egy morzsányit, valamilyen közösségi, akkori fogalmak szerint jótékonykodási célt is kitűz (bánffy-hunyadi szeretetotthonra gyűjt) és családi közreműködéssel hét országra szóló sikeres farsangi bált szervez. Irodalmi párlata is van, Móricz Zsigmond *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* című kisregénye, majd ennek színpadló változata. Folytatása a farsangi bálnak nincs, azazhogy mégiscsak van... az új évezredben, 87 év múlva.

Közbeeső láncszemek: kitör az első világháború, román megszállás, foltozóvargák újraszabják Európa földabroszát, Sztánára helyezi át rezidenciáját a főhős, új kihívások, átmenetileg inkább politikusi, közösségépítői és csak másodlagosan művészi, végül hangsúlyozottan irodalomszervezői, írói szerepvállalás. Közben többszomszédságában telket szerez, nyaralót majd lakóházat tervez és épít a szerkesztő- és gályarabtárs Szentimrei Jenőnek, közös könyvek, harcok, sikerek és balsikerek. Jön a második világhégés, a diktatúra, többek között Kós nevére sem szabad idehaza leírni századik születésnapján, a Szentimrei-ház állami kézben szolgálja az elvtársak egy csoportját. Az 1989-es váltás, hogy ne mondjam: bukfcenc után, mintha megmozdulna lassan a világ, vannak dolgok, amik a helyükre kerülnek. Sok szó esik Kós életművéről,

Farsangi vendégek fogadása a sztánai állomáson

1996-ban hatályon kívül helyezik azt a törvényt, ami alapján államosítottak, a család visszaperli az ingatlant, az új tulajdonos, Szentimrei Judit létrehozza a Szentimrei Alapítványt, többek között Kalotaszeg, Sztána természeti-táji és művelődési értékeinek feltárására, tudatosítására, népszerűsítésére. Ennek képviseletében kaulauzoltam 1998 nyarán az erdélyi tanulmányúton levő kert- és tájépítész egyetemistákat a budapesti kertészeti egyetemről. A csoport vezetőjével, a székelyudvarhelyi, Kolozsvárt végzett tanársegéddel, Fekete Alberttel egyezkedtünk, hogy szakgyakorlatra diákokat hoz, akikhez kolozsvári diákok is csatlakozhatnak, s közös munkával szakszerűen felméri és meg is tervezik a Sztánai völgy táji-termezteti értékeinek rehabilitálását és védelmét. Jó támogatóra, pártfogóra találtunk az akkor frissiben kinevezett fiatal lelkész, Papp Hunor személyében. Az is hamarosan kiderült, hogy

a halmozottan hátrányos helyzetű és rohamosan öregedő-fogyó település közösségi életének meg-, pontosabban újjászervezése nélkül nem sok esélyünk van. A kezdeti lépéseket inkább bizalmatlanul fogadták a helybeliek, a szemétösszeszedő közmunkának még értetlenkedő szemlélője, ellendrukkere is volt, a faluszépítő, csorgóépítő és patakmeder erősítő munkálatokba már bekapcsolódtak, és fokozatosan befogadták a négy országból érkezett fiatalokat, immár azt is tudomásul vették, hogy annyira otthon érzik magukat: mulatni is akarnak és nem feltétlen úgy, ahogyan

az ma általában szokás egy farsangi bálon: diszkóban vagy lagzilajcsiban csupán. Az egyéb programpontok is menet közben alakultak: a falu, a vidék is meg akarta mutatni magát, hát kialakult a helyi gyermekszínház előadásorozata, amibe belefért alkalmi felnőtt szereplő, akár a játékos kedvű tiszteletes vagy az öregasszonyok fellépése, a helyi vagy a környékbeli kézművesek termékbemutatója, jelmezverseny, néptáncelőadás és -tanítás, -tanulás, képzőművészeti vagy néprajzi kiállítás, kalotaszegi könyvek bemutatása és árusítása, lovas felvonulás, testvérgyülekezetek

meglepetései, farsangi bábu készítése, körbehordozása és a gonosz, a sötétség, a hideg el/üz/éget/ése, kirándulás a Varjúvárhoz, Szentimrei-házhoz, a Csigadombra. Már a tizedik (az első jubileumi) farsangra kialakult az a forgatókönyv, ami kisebb-nagyobb módosításokkal, olykor rögtönzésekkel egészül ki és válik szórakoztató, jó hangulatú közösségépítő együttlétté.

Természetesen megmaradt a jótékonyági cél is: a romos iskola-épületet, a protestáns bál egykori színhelyét visszabontották, újraépítették, kialakították benne a százéves somligetre utaló Somvirág Községi Házat, gyülekezeti teremmel, orvosi rendelővel, ifjúsági szállással.

Az idei (második, az elsőnek pontosan 100. születésnapján tartott jubileumi) farsangi bál immár háromnaposra bővült változatos programmal, facebookoldallal és mindennel, mi szem-szájnak ingere (a miniszterelnök asszonya jószolgálati tevékenységével, a nemzetközi gyors sztánai megállójával és fogadásával, a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* kolozsvári színházi bemutatójával, a Kós-életművet bemutató kiállítás-sorozattal, emléktábla avatással stb.), olyan eseményévé vált a két haza hagyományok iránt érdeklődő, a saját bőrében magát jól érző magyarságnak, amire az elmúlt száz esztendőben kevés példa volt.

Kós Károly Találkozásaim Móricz Zsigával

(Részlet. Sztána. 1939. okt. 10.)

Erdélyi Helikon 1939. 12. évf. 9. sz.
603–613. l.

1914-ben nemcsak a világháború tört ki, hanem abban az esztendőben volt a sztánai református bál is. Nem kicsi dolog ez, mert háború volt még, és lesz még, de sztánai református bál soha azelőtt nem volt, és úgy látszik hamarosan nem is lesz. A bál kitalálója én voltam, és szervezője, rendezője, vezérkari főnöke sógorom, Balázs Balázs, vagyis a „Dufla”, aki mulató, aranyosan vidám legényember volt akkor, akit mindenki egyszere megszeretett,

SZTÁNAI JUBILEUMI FARSANG

2014. január 31.–február 2.

Fővédnök: Magdó János Magyarország kolozsvári főkonzulja

PÉNTEK (2014. január 31.)

- 14.00 • Vendégek fogadása a sztánai vasútállomás (Hargita nemzetközi vonat érkezése), kb. 40 perces séta a faluba zenészek kíséretével
- 19.00 • A farsangi mulatságot megnyitja Magdó János, főkonzul, Papp Humor sztánai tiszteletes, főszervező; a Sztánai Műhely részéről Fekete Albert, Szakács Barnabás, Barlay Tamás, a Kós Károly Kollégium alelnöke, majd könyvbemutató
Helyszín: a Művelődési Ház
- 20.00 • Szindbáb – Tamási Áron; Ábel Amerikában (előadják a sztánai gyermekek, a forgatókönyvet írta: Hatházi András)
- 21.15 • Eltáncolt karácsony (előadja a Fehérgy Gyöngy néptáncosceper)
- 22.30 • Cifra Kalotaszeg (előadja a Debreceni Népi Együttes - Herce Vilmos vezetésével)
- 23.30 • Táncháztalálkozó (zenél a Tokos Banda és mások is)

VASÁRNAP (2014. február 2.)

- 11.00 • Úrnap istentisztelet (templom)
- 12.15 • Emléktábla-avatás (Szakács Barnabás alkotása); a Somvirág Községi Ház falán (emléket állítva a 100 évvel ezelőtti bálnak és a 2001 óta újjáélesztett farsangi mulatságoknak)
- 14.30 • autóbusszokkal indulás Kolozsvárra
- 16.00 • A Kós Károly világa, 1907–1914 című kiállítást megnyitja dr. Kenyeres István főigazgató (Budapest Főváros Levéltára) Állófogadás Magyarország Főkonzulátusának támogatásával
Helyszín: a Ferences kolostor refektórium, Kolozsvár, Karolina tér
- 18.00 • Móricz Zsigmond: Nem élhetek muzsikaszó nélkül (rendező Hatházi András) a Kolozsvári Magyar Színházban
- A Győrök Mátyás Emlékházban (Majális/Közértesítés út 5. sz.) Kós Károly színházi világa - kiállítás

SZOMBAT (2014. február 1.)

- 10.00 • A Kós Károly-terem avatása (a volt iskola épületében), a Kós Károly-kiállítást megnyitja dr. Kenyeres István főigazgató (Budapest Főváros Levéltára)
- 10.30–14.30 • csoportos látogatás a Varjúvárba és a Szentimrei Házba • Szentimrei Házban 10 órától – Csibi László Kós Károly-filmje • kirándulás a Csigá-dombra • forrást boc tza • Csabacsi és Szarvas Barát Kör hírközléstechnikai készítése, közlése • Helyszín: a falu körpontja
- kirtóskálás-szítés • Helyszín: a falu körpontja
- 14.00–16.00 • táncjáték (Herce Vilmos vezetésével)
Helyszín: a Művelődési Ház
- Farsang Jóni bál készítése (Palocsay Kata vezetésével)
Helyszín: a Művelődési Ház
- 15.00 • Gaál György bemutatja a legfrissebb Sztánai Füzet: Ejszaki Károly: Tüll és köröz – vetített képer előadás
- Helyszín: a Kós Károly-terem (a volt iskola épületében)
- 16.00 • Romhányi András: Kós Károly emlékére ápitása a Wekerle-telepen – vetített képer előadás
- Helyszín: Kós Károly-terem (volt iskola épületében)
- 16.00–17.00 • Farsangi lovas felvonulás a faháza, farsangbábvetés
Helyszín: a falu • körpontja
- 17.00 • Városterem Projekt előadása: paraFahulák (0–99 évig ajánlott) Jászák: Bertői Johanna, Imecs Magdó Levente, Molnár Bence, Simó Emese. Rendezte: Rumi László
Helyszín: a Művelődési Ház
- 18.00 • Gyerekfarsang (humoros Sztána-faktoros zsűrivel)
Helyszín: a Művelődési Ház
- 21.00–06.00 • Jelmezes mulatság könnyűzenével (zenél a körözfü YES zenekar), néptáncos mulatság hajnalig, tombola
Helyszín: a Művelődési Ház, a Somvirág Községi Ház, a Kós Károly-terem

Minden érdeklődőt szeretettel várnak a szervezők:
Sztána falu közössége és a Sztánai Műhely!

A farsangi bevételt a Somvirág Községi házunk fejlesztésére fordítjuk!

További részletek: Papp Humor 0260 606 226, 0734 303 049 • Facebook.com/sztanafarsang • Szabó Zsolt 0735 090 1094

A program változásainak jogát a szervezők fenntartják!

és aki ma is nagyon-nagyon kedves jó atyámfia. A bált február 1-re tűztük ki, és olyan meghívót rajzoltam neki, hogy a Díszítő Művészet grafikai száma azonnal reprodukálta, s ezért a klisé, papírt, nyomást ingyen csináltatta meg, s így jótékony célunk egyik leglényegesebb kiadási tételét takarította meg nekünk.

Meghívtuk a kalotaszegi környék minden valamirevaló családját, és külön meghívtam Pestről az én szegény jó komámat és építészbajtársamat, Zrumeczky Dezsőt meg Móricz Zsigát. Más „idegent” senkit.

No, kapom postafordultával a komám válaszát, hogy készülnek s jönnek. Bizonyosan várhatom őket februárius elsején hajnalban a hunyadi állomáson, mert a gyorsvonattal utaznak, aki Sztánán csak füttyül, de nem áll meg.

Gyönyörűségesen szép telünk volt akkor. Hetek óta tiszta ragyogó nap-sütés, szikrázó, ropogó, porzó hó s talán azóta sem olyan tartós, jó szánutunk.

A vonat pontosan érkezett meg, és a vendégeim is mosolyogva, vidáman. S én is pontosan ott voltam az állomáson, hogy magam vihessem őket haza szánkával és csörgős lovakkal Sztánára. A kicsi szánkó szalmafonásos kasába bőven tömettem lábhoz a puha meleg szénát, és amennyi pokrócunk, bundánk volt, azt is felpakoltam volt a vendégeknek. Mert fogja volt a télnek, és az állomásról tizenkét kilométerünk hazáig.

A bálunk kitűnően sikerült, és bizonyos, hogy sem azelőtt, sem azóta nem volt ilyen bál Kalotaszegen; még ma is emlegetik azok, akik megérték és élnek, pedig éppen huszonöt esztendő telt el azóta. Lenn a faluban „az állami iskolában lámpagyújtás után nemsokára kezdődött a tánc, és reggelig tartott. Jó cigány, jó és sok étel meg bor s pezsgő is. Móricz Zsiga úgy forgolódott az emberek között, mint ha közülünk való lett volna. Mosolygott, beszélgetett, táncolt, és rengeteget jegyzett egész éjszaka. Másnap még beszánkáztunk a faluba – maradékra és csendes beszélgetésre, s este elutazott vissza Pestre. Hiszem, nem bánta meg, hogy eljött volt, mert ebből a muzsikás, vidám, szánkózó, havas téli napból született meg talán legnap sugarasabb írása, a Nem élhetek muzsikaszó nélkül.

De egy kellemetlen emléket mégis vitt magával Sztánáról haza. Be is vallotta később őszintén: fázott nálunk. Hiába égett és ropogott a tűz még éjszaka is a nagy, nyitott, zöld mázas kalotaszegi kemencénkben, csak dörzsölte össze a kezét, és mosolyogva fázott...

...Most már jöhetne. A nyitott tűzhelyeket azóta zárt kemencékké alakítottuk át...

De gondolom, most egyébert nehezebb itt való gondtalan találkozásunk, mert éppen huszonöt esztendő telt el azóta, és közben sok-sok nehéz dolog történt velünk és körülöttünk.

Móricz Zsigmond Varjúvári legenda

Zrumeczky jött hozzám, hogy szombaton reggel menjek el vele Sztánára. Kós írta, hogy okvetlen vigyen el, minden ékesszólását szedje össze, de itthon ne hagyjanak, mert nagyon szeretnek.

Meg voltam hatva, nem kellett kapacitálni. Kóssal és Zrumival a Baross kávéházban találkoztam néhányszor, és nagyon sajnáltam, hogy Kós elment Erdélybe. Úgy tűnt fel itt Pesten, mintha ezzel belesüllyedt volna egy távoli, sötét ködbe, s elveszett volna számunkra.

Erdély abban az időben nagyon messze volt. Budapesttől minden na-

gyon messze volt, még Kispest is, honnan én nemrégén szabadultam ki, mint valami bagnóból (börtönből). Nagyon sajnáltam Kóst, hogy kiesett a főváros írói és művészi atmoszférájából.

Mit fog csinálni Kós abban a sötétszürke nevű faluban, túl a Királyhágón, hogy fogja onnan megvalósítani a magyar építészeti újjáteremtését, amiről fantasztikusan lelkes áriákat szokott énekelni, ahányszor csak összeültünk.

Abban az időben volt ez, mikor még magyar népdal elképzelhetetlen volt a hangversenyi dobogón, de Bartók és Kodály már gyűjtötték a nép szájáról a dallamokat, s mikor én már befejeztem népköltési útjaimat, és a gyűjtött anyagot kezdtem feldolgozni novellákban és regényekben. Kós és Zrumeczky nagy öröm volt számomra, mert ők ugyanezt csinálták az építészeti népkincs felfedezésével, és már mögöttük volt az Állatkert, ahol valami kivételes szerencse folytán módjuk volt egy kis ízelítőt adni, sőt iskolát teremteni a „magyar stílus” számára.

Tehát a legnagyobb örömmel vállalkoztam, hogy elmegyek a kedves Zrumeczkyvel a kedves Kóshoz.

Borzalmas hideg volt. A vasúti ablakokra vastagon fagyott rá a pára. Háromszoros vastagságú lett az üveg, s akárhogy fűtött a mozdony, egész éjszaka nem alhattunk el, mert fáztunk. Minden azt jelezte, hogy csakugyan nagyon messze megyünk keletre.

Megérkeztünk Sztánára.

A fák a reggelben csodálatosak voltak. Tündéri fák.

Zúzmarával oly vastagon borítva, hogy a legvékonyabb ágacska ujjnyira dagadt, s a reggeli napsugárban opálosan szikrázva rázta le az ezüst port.

A csilingelő erdőben egy édes kicsi vár. Varjúvár, ahogy mondták.

Kós Károly háza udavara felől

El voltam ragadtatva. Kicsi gömbölyeg vártorony. Gémberedett tagjaimat alig vártam, hogy bent a jó melegben kiolvasszam. Piros arcú, édes kis háziasszony állott a ház előtt, csak úgy áradt belőle a meleg, de jó lesz itt a fagnak ebben a rengetegében a pompás váracska bemenekülni a farkasfogú szironyos hó hidegéből.

Be a szobába... „Nem jó lesz a téli bundát lerakni...” – szolt Kós kicsit fanyarul.

Hát uramfia, odabé oly hideg vala... de oly gyönyörű kandalló, hogy öröm volt mellette megfagyni.

No, mindegy: a szépség melegít. Óriási fahasábok égtek a kandalló oldalán, és füst vala.

– Ez még nem sikerült, ennek a megoldása – magyarázta Zrumi –, de mindenesetre fenn kell tartani a kandallót, mert ez ősi magyar, és nagyon artisztikus.

Nem baj, fagyoskodtunk, de vígan. Kós és Kósné elragadóak voltak. Pici gyermekecskékre is emlékszem, mind prémbe volt pakolva.

Sebaj, egy pillanat alatt megindult a Barossban abbahagyott vita, s a kisdud váracska zengett a magyar építészeti problémák hősi vitájától.

Gyönyörű volt az egész táj. Fenyvesek is, lombos fák is, hegy is, völgy is, csingilingi, apró manók bújtak elő az ezüstbarlangokból, táltos fiú fújta a hegyi kürtöt a gyémánterdőben, és nagy, fekete, palástos varjak szállósának a csekély hegyoldal felett, ahol Kós hevesen magyarázta:

– Most ültettem egy erdőnyi almát, pónyik alma, ez lesz a jövőm, ez biztosítja a függetlenségemet. Megléssátok, csinálom, mit akarok, ki sem

parancsol dolgaiban, öt év múlva innen vagonnal megy az alma Pestre.

És az a tiszta levegő, az ember tüdeje órák alatt kiköpte az összes pesti kormot, és gyermekekké fiatalodtunk. Jaj, de jól éreztem magamat, éppen olyan szép tél volt, mint otthon a Nyírségben kisgyerek koromban, ott láttam ezt a temérdek zúzt, és éreztem ezt a tüdőkotró, keféző hideget. Már dolgozott bennem, hogy alig várom, hogy az íróasztalommal még egyszer találkozzam: a telet megírom.

Délután, mingyár ebéd után, mert februárban hamar alkonyodik, indulunk a bálba.

Zrumi nem helyeselte, hogy nem hoztam magammal legalább szmokingot, ő frakkot hozott, csak nem engedték felvenni neki. Zrumi városi fiú volt, az elegancia mestere, a vonatban is egész éjjel arról tartott előadást, milyen alkalomra hogy kell öltözni. Szóval mentünk a bálba. Sztánán, lent a faluban nagy bál volt. A környék minden urasága be volt invitálva.

Az út felséges volt. Hó borította a dimbes-dombos fennsík jellegű tájat. Egészen úgy éreztem magam, mintha az ázsiai sztyeppen járnánk, a sok ezer éves ősi honban. Végtelennek tűnt fel ez a meddő világ, ahol az erdő részektől megválva, élettelen és végtelen pusztaság lehelete kavargott jégszilánkos suhogással.

Aztán egy remek éjszaka. Vidéki alakok, vidám és groteszk figurák, cigány és úr, úr és cigány. Bor és nóta és sok beszéd. Egyéni fejek, személyes haj- és szakállviseletek és olyan páratlan magyar dialektus, mintha az erdélyi fejedelmek korában volnánk.

Sírva vigadás, politika, adoma, politika, gazdasági hevületek és politika és duhajság és politika és bor és bor és politika és politika...

S megjött a Dufla. Dufla Balázs vastag volt, mint egy cigány, és bugyborékolta belőle a humor. Nem is tudom már, hogy ki volt, egy meséből való fantasztikus jelenség volt akkor: ezt megírom...

És reggel felé a külső hodályokból előtörték a székelyek, és a falu legényei csúrdögölőt jártak... Mint ha ősemberek verték volna a földet csizmás patákkal... Szép szál vékony legények... ma mind öreg legény, aki ott nem maradt... Soha ilyen pezsgő

kedvet, s mikor pezsgőt kaptak, soha ilyen gyermeki örömet. Ezt megírom...

Másnap átszánkóztunk Bánffyhu nyadra. A megtiport hóban, vasárnap reggel a kis város, feleolyan házakkal, mint a galambdúc, olyan templommal, mint a mesebeli kacsalábon forgó vár, olyan piros felkapott csikokkal a szoknyákon a karcsú magas asszonyokon, mint az Apafi Mihály uram udvari dámái... Ezt megírom...

Gyönyörű emlék, minden meleg volt, forró és tüzes, csak a Varjúvár volt következetesen hideg és füst ette.

Harmadnap visszautaztunk Budapestre egy felséges emlékekkel és a Nem élhetek muzsikaszó nélkül tervével.

...A következő nyáron Kósék visszaadták a vizitet. A Duna közepén voltunk éppen csónakban, mikor a falu jegyzője bekiáltott utánam:

– Megölték a trónörököszt ma Szarajevóban.

Hirtelen sztánai fagy csap rám. Háború... Ebből világháború lesz...

De régen is élünk. De sok minden történt ez alatt a rövid emberélet alatt...

Balázs Balázs Hogyan születik meg egy regény ötlete

(Móricz Zsigmond, Nem élhetek muzsikaszó nélkül c. regénye)

... Az 1913 karácsonya előtti napokban Kós Károly lement családostól Sztánára hosszabb időre. Tudta, hogy én is hosszabb szabadságra ohajtok lemenni – utolsó jogi szigorlatom vizsgaletétele végett Kolozsvárra. Azt javasolta, ne menjek Türebé szüleimhez tanulni, hanem náluk folytassam a szigorlati előkészületemet. Elfogadtam a meghívást. Az 1914 évi január első napjaiban sikerült is ezen a címen két hónapi szabadságot kieszközölnöm és nyomban Sztánára utaztam. Rövid pár nap alatt kialakult az a gondolat, hogy rendezünk egy protestáns batyus bált és erre meghívjuk a pesti barátokat, különös tekintettel Móricz Zsigmondra.

Kós mindjárt hozzáfogott és linóleummetszettel készített egy meghí-

Szakács Barnabás tájépitész domborműve

vót, amelyet felküldött lehúzás végett az Üllői úti iparművészeti iskolába. Pár nap múlva megkaptuk a példányokat, és széjjelküldtük minden protestáns tényezőnek. Az eredmény anyagi szempontból is igen kedvező volt, mert szép összeg futott be a tervezett jótékony célra. (Pl. Tisza István akkori miniszterelnök 100 koronát küldött e célra.) Közben Kós levélben meghívta Móriczot a bálra és huzamosabb tartózkodásra. Móricz a meghívást elfogadta. Milyen meglepetést készítsünk elő? Nekem jutott az eszembe: a bál szünete alatt a sztárnai legényekkel el fogjuk táncoltatni a kalotaszegi legényes táncot, a csürdögölőt. Kósnak nagyon tetszett az indítványom. Éppen ott volt a falu első legénye, Boldizsár János. (Tudni kell, hogy a Kalotaszegen minden faluban van első legény. Ez rendezi a mulatságokat, az esküvőket, az aratási ünnepeket, a kalákák utáni mulatságokat stb.) Boldizsárral megbeszél- tük a tervet és annak rendezését készséggel vállalta. Különben is lelkes híve volt Móricz-nak, mert a nővéremtől mindig kért olvasnivalót és Móriczot is olvasta már.

No, február 1-én reggel megérkeztek a vendégek: Móricz Zsigmond, Zrumeckzy Dezső és Pogány Móric. Mindenkit elszállásolt Kós a kedves villájában, a Varjúvárbán. A bál a falu református iskolájában volt, három hatalmas egymásba nyíló nagy teremben. Boldizsárral feldíszítettük a termeket részint fenyővel, részint pedig fagyöngy virágokkal. Éppen úgy a büféhelyiségeket is. Iszonyú mennyiségű ételt küldtek a környékbeli papnék, tanítónék, jegyzőnek és kisbirtokos- nek. Volt ott sonka, kacsa, liba, pulyka, csirke, kappan, töltött káposzta, kürtös kalács, fánk, torta, még vargabéles is. A szükséges ételek felmelegítése a tanítói lak konyhájában történt. A kiszolgálást a büfében díszbe öltözött kalotaszegi menyecskék és lányok végezték. Szép kép volt. De ezek tudnak is ám kínálni és felszolgálni, mert tudni kell, hogy a Kalotaszegen még a legelső gazda lánya is tartozik 2-3 évig szolgálni, máskülönben pár- tában marad.

Vendégeimet elhelyezve, két szán- kóval hazamentem átöltözni. Otthon már mindenki szmokingban várt és

Nem élhetek muzikaszó nélkül, a kolozsvári színház előadása

úgy vittem őket a bálba. Mire meg- érkeztünk, már ott volt az egész kör- nyék intelligenciája is. Befutott vagy 20 zörgős és csengős szánkó. Persze ezeket is el kellett helyeznem a falusi istállóknban. Mindezt szmokingban és eszkarpen cipőben tettem harminc centiméter hóban. Gyönyörű tél volt.

Mindjárt megkezdődött a bál. Én nyitottam meg csárdással, az esperes- né lányával. Volt utána boszton stb., még francia négyest is rendeztem. Végre éjfél felé, szünetet rendeltem el. Terítettek és elkezdődött a kínálat. Mindenki jól érezte magát.

Mikor aztán láttam, hogy a han- gulat már megfelelő, intettem a ci- gányoknak, kik azonnal rákezdték a csürdögölő muzsikára. Ez egy cso- dálatos zene. Nem csárdás, csak hoz- zá hasonló gyors ütemű zene. Minden kalotaszegi falunak megvan a maga önálló legényes muzsikája. És csodá- latosan ez az egy zenéjük szöveg nél- küli. A művészek felfigyeltek. Meg- ütötte fülüket a különös zene és csak néztek csodálkozva: mi készül itt? Pár ütem után berobog tizenkét kalota- szegi legény. Finom, hófehér vászon- ból készült, berakott, rojtos, bő gatyá- ban, sarkantyús, pengés csizmában, varrottas kék bujkában és fejükön kalotaszegi módra kivarrott, szala- gos fehér szalmakalappal. Leeresztett aranygombos derékszíjjal és rajta a lelőg híres kalotaszegi színes, bojtos

farmatringgal. Nyakukon az aranypil- langós, varrott, rojtos nyakkendővel. Rögtön körbeálltak és egy pillanat alatt elkezdtek táncolni a legényest. Gyönyörű kép volt. Én csak Móriczot figyeltem. Először belesápadt, aztán kivörösödött, végül felállt és úgy néz- te végig az egész táncot, ami cca. egy jó fél órát tartott.

Rögtön terítettek a legényeknek, hoztak pezsgőt és Móricz közéjük ült.

El volt ragadtatva, hogy milyen szépen beszél magyarul a kalotaszegi nép. Nagyon tetszett neki az i-vel való dialektusa. Édes helyett idest mond, de különösen értékelte félmúltas ki- fejezéseit. Ugyanis, mint református bibliaolvasó nép, félmúlttal beszél: ott valék, elmenék.

Rá kell itt mutatnom a legényes tánc művészi voltára. Ezt csak úgy lehet megtanulni, ha már bivalylegel- tetés közben a kisfiú 5-6 éves korában elkezd tanulni a mozdulatokat.

A bál reggelig tartott. Zrumeckzy és Pogány Móric hazautaztak. Móricz Zsigmond ott maradt nyolc napig.

Az ördögszekerek nyomában...

1. rész

*„Ily gyorsan múlik el nyarom.
Ördögszekéren hord a szél –
egy pillanat és odavan,
amit egy nemzedék remél.”
József Attila: Nyár /részlet/*

1. Szülőföldem

*„A szülőföld szálai örök összekötők
a tájjal és a földdel, amiből az ember
lett, és amivé lesz, és nem szakadhat-
nak el soha.”¹*

Családom négy generáció óta él a három tájköz találkozásánál², Császártöltés – Kecel vonzáskörzetében. Én magam Kecelen születtem, Császártöltésen éltem gyermekként, ott jártam iskolába, Kecelen alapítottam családot és immár két éve a Császártöltéshez tartozó Kiscsalán élek. Rövidebb, hosszabb időre többször is elhagytam ezt a tájat, de a szívem mindig visszahúzott ide. A homokdombok ismerős hajlatai, a partoldalban

fészkelő gyurgyalagok, a fenyőerdők gyanta illata, az ördögszekereket úzó pusztai szél érintése, a Vörös-mocsár sejtelmes hangja láthatatlan kézként örökre foglyul ejtett, és ezernyi szállal a szülőföldemhez köt.

„Az ősi ház, az ősi föld éppoly elválaszthatatlan tőlünk, mint testünk valamely tagja, mint lelkünk valamely része. Ha meg kell válnunk tőle, nyomorékok vagyunk mindholtunkig.”³

Felmenőim egytől egyig egyszerű, dolgos parasztemberek voltak, akik fáradságos munkával próbálták megszelídíteni és élhetővé tenni a szeszélyes futóhomokot. Sokszor emberfeletti munkát végezve dacoltak a természeti erővel, és utolsó lehetőségükig védtek, óvták, gondozták kicsinyke földjüket. A föld szeretete nemzedékeken át, már az anyatejjel beleívódott lelkükbe, s ez az érzés végigkísérte egész életüket. A silány, néhol semmire sem használható területeket is nagy becsben tartották, átkozódní senki sem hallotta őket, ha a földről volt szó. A futóhomokot sem szídták, hiszen *aranyhomok*nak nevezték. A szegény emberek számára minden talpalatnyi föld aranyat ért, legyen az zsiros, fekete „szigeti” talaj vagy megszelídítésre váró, sárgán aranyló pusztai homok. Az egyiken megtermett a kenyérnek való gabona, a másikon a bornak való szőlő vagy a lekvárnak való gyümölcs. A si-

lányabb terület jó volt legelőnek, a szikesen növe nád a házak tetejét adta. Az agyagos részek a házak falához szolgálták építőanyag gyanánt. A tőzeget kiszáritva fűtőanyaghoz jutottak, a száraz ördögszekerekkel a kemencéket fűtötték. Nem tanította senki őket arra, hogy védeni kell a környezetet, egyszerűen zsigereikből érezték, mit kell tenniük, hogyan kell élni. *Házat építettek, otthonot teremtettek a pusztaságban.* Példamutató munkájuk eredményeként falvak, városok nőttek ki a semmiből. Dolgos kezeik nyomán, szinte észrevétlenül átalakult a táj.

„A táj nem csupán természet, sem pedig emberi alkotás. A táj mindkettő. Az ember és a természet együttműködésében megformálódott élő, eleven organizmus, amely folyamatos változásban, alakulásban létezik.”⁴

A szoros egymásrautaltság közösségeket hozott létre, amelyek a legnagyobb természeti és történelmi viharok közepette is, védőhálóként, óvták és összetartották az itt élő nemzedékeket. A hagyományok átsegítették a közösségek tagjait az emberi élet sorsfordító pillanataiban, és erős talapatként máig megtartották minden viszontagság közt. Mindannyiunk kötelessége kell legyen ennek a máig élő örökségnek az ápolása, éltetése és továbbadása.

Joggal merül fel mindenkiben a kérdés, mindez hogyan történjen, ho-

1 Fekete István; www.citatum.hu; 2011. március 20.

2 Sárköz, Kiskunság, Bácska.

3 Gárdonyi Géza; www.citatum.hu; 2011. február 24.

4 www.arstopia.hu; 2011. április 4.

gyan kell ápolni, éltetni, továbbadni az örökséget. A válasz egyszerű és kézenfekvő: például nem szabad hagyunk, hogy a történelem viharait átélte helyneveink a feledés homályába merüljenek. Ezek a nyelvi emlékek kezdetben szájról szájra terjedtek, és szorosán hozzátartoztak őseink mindennapjaihoz. Fontos volt, hogy a hosszú téli estéken elhangzó történetek, mesék mindenki számára érthetővé váljanak, a szereplők és a helyszínek könnyen beazonosíthatóak legyenek. Magam is csak most döbbsentem rá, mennyi beszédes földrajzi névvel bír szűkebb hazám. Ezek többsége ma is használatos, térképeken szereplő név. Szép számmal akadt azonban olyan is, amelyet csak nagy nehézség árán tudtam elhelyezni a térképen.

A következő oldalakon egy képzeletbeli utazásra hívom a tisztelt olvasót. A szél által úzótt ördögcszekerek nyomán induljunk el vissza a múltba, és idézzük fel emléket fáradságos munkával otthont teremtő őseinknek!

Kecel története

„A házak és az emberek elmúlnak, de az őszi mezők egyformák maradnak, akárhogy öröklük, mérjük, művelik is őket az emberek. Ebből pedig nyilvánvaló, hogy nem az emberek bírják a földet, hanem a föld szolgálja az embereket.”⁵

Ez a vidék kedvező földrajzi fekvésének – az itt kezdődő és Bajáig húzó magaspартnak – köszönhetően már az őskorban, ha szórványosan is, de lakott volt. A régészeti terepbejárások leletanyagai alapján egyértelműen kitűnik, hogy az idők folyamán kisebb-nagyobb embercsoportok folyamatosan éltek itt. A leletek között leginkább edénytöredékek, bronztárgyak szerepeltek. 1955-ben a szarmaták jelenlétére utaló temetőt is találtak a település határában, amelynek korát i.sz. I. századra becsülték. Az idők folyamán további nagyszámú leőhely került elő, amely azt bizonyítja, hogy közel négy évszázadon át élt ez a népcsoport ezen a területen. Az i.sz. IV.-V. évszázadok népvándorlásai so-

rán az avarok foglalták el a helyüket. Erről tanúskodtak az 1958-ban feltárt avar köznépi temető leletei. Arany karpereceket, fülbevalókat, bronzból készült övcsatokat, nyílcsúcsokat és kard töredékeket találtak a sírokban. A honfoglalás korából is számos tárgyi emlék, többek közt ékszerek, fegyvertöredékek, lószerszámok kerültek a napvilágra. Az államalapítás utáni időszak jelentős társadalmi változást hozott az itt élők életében is. Megkezdődött a birtokviszonyok kialakulása, amely a feudális társadalom alapját képezte. A kereszténység felvételével megváltoztak a mindennapi élet rítusai, szokásai. A gazdálkodás módjával változásával a településrendszer is átalakult. Míg az Árpád-korra a sűrűn elhelyezkedő, kis létszámú, addig a középkorra az egymástól távolabb eső falvak voltak a jellemzőek. Ezt nevezik „falupusztásodási” folyamatnak, amely azt eredményezte, hogy sok kis település örökre eltűnt. Szerencsés esetben nevüket a népnyelvben egy-egy határrész megnevezéseként megőrizték, továbbadták az utókornak. A megfigyelések arra engednek következtetni, hogy az Árpád-kori falvak 2-3 km távolságra helyezkedtek el egymástól. Általában egy vízfolyás két oldalán épültek a házak, a templomot pedig úgy helyezték el, hogy védelmet tudjon nyújtani az ott lakóknak.

A környék a kunok beköltözéséig királyi várbirtok volt. *Kecel első írás-*

beli említésével egy 1198-ban íródott oklevélben találkozhatunk, egy dézsmamegállapodás kapcsán, amely a kalocsai érsek és a káptalan között jött létre III. Ince pápa jóváhagyásával. Ez a helynév a középkori Magyarországon négy különböző helyen is előfordult a korabeli oklevelek tanúsága szerint. Igaz, nem teljesen azonos alakban. Érdekes, hogy mindegyik település a mai napig is lakott, és folyók, patakok átkelésre alkalmas helyein jöttek létre. A kutatások szerint besenyők telepedhettek meg területükön, a XI. század közepe tájékán. Nevük valószínűleg az „áthaladó, lassan haladó, kecmegő” jelentésű, „kecsil” besenyő eredetű szóból alakult ki. A tatárjárás viharos évei után, IV. Béla király hívására kunok települtek az elhagyott, elnéptelenedett falvakba. Kecel a Csertán nemzetségbe tartozó Zongodnak a birtokába került. A későbbi férfiági leszármazottak családnévként viselték a falu nevét. Az 1421-1424. évi oklevelek adataiból arra lehet következtetni, hogy a középkori falu a mai település központjában helyezkedett el, egy kis ér két partján. A népessége kb. 80-85 fő lehetett. Szervezetileg a közeli Halas Szék fennhatósága alá tartozott, egészen a török hódoltság idejéig. 1526 szeptemberében a Budát ostromló török csapatok, hazafelé tartva átvonultak a környéken és végig fosztogatták az itteni falvakat. Az elkeseredett

Vasút Állomás régen 1930*

⁵ Fekete István; www.citatum.hu; 2011. március 20.

* Az írást illusztráló kececi képek a Városi Könyvtár és Művelődési Ház helytörténeti anyagából származnak.

Keceli községháza és központ télen a múlt század közepén

lakosság Habsburg Ferdinánd király pártjára állt. Ennek szörnyű következménye lett 1529-ben, mert Szapolyai János visszatért Lengyelországból, és török és szerb csapatokat hívott be uralma megerősítésére. A Ferdinánd-párti településeket kifosztották és felégették a bosszúhadjárat során. Akik nem tudtak elmenekülni, török fogságba kerültek. A környék szinte teljesen elnéptelenedett, közel húsz évig nyomát sem találni a korabeli iratokban. Az 1548-ból ránk maradt török adóösszeírások másolata szerint *nyolc család élt Kecelen* és leginkább állattenyésztéssel foglalkoztak. A környékbeli pusztákon szarvasmarhát legeltettek. A következő évtizedek nem kedveztek a népességnövekedésnek, hiszen a falu és környéke a Budáról délre tartó fő közlekedési út nyomvonalaiba esett, és így ki volt téve a harcokba vonuló török és magyar végvári csapatok zaklatásának is. Nehéz idők jártak az akkori gazdákra, hiszen nem elég, hogy a törököknek adót kellett fizetniük, nem elég, hogy a katonák fosztogatásait is el kellett tűrniük, 1646 tájéka a magyar végvári katonák birtokszerzési törekvései is sújtották őket. Az akkoriban Füleken székelő nemesi vármegye nem vette figyelembe a török uralmat, és úgy rendelkezett a környéket érintő ügyekben, mintha a török hódoltság nem is létezett volna. Mindez azt eredményezte, hogy nem lehet tisztán látni az akkori birtokviszonyokat. Ezek a zűrzavaros évek a halasi

gazdáknak kedveztek, akik igen nagy területeket szereztek meg bérletbe a török és magyar uraktól egyaránt. *A kalocsai érsekség egy 1665-ben I. Lipót király által kiadott adománylevelére hivatkozva az 1690-es évek elején lefoglalta Kecelt és környékét.* Gazdálkodást nem folytatott, továbbra is a halasi gazdák bérletében maradtak a területek. Az 1703-1711-ig tartó Rákóczi szabadságharc csapatmozgásai sem kímélték az itt élőket, hiszen rendszeresen elhajtották az állatállomány nagy részét.

A következő évek, évtizedek eseményeiről, történéseiről a határperек tanúvallomásaiból értesülhetünk. Ezek a perek legfőképpen a kalocsai érsekség és a halasi gazdák között zajlottak és a birtokhatárok pontos meghatározása volt a céljuk. A tanukat természetesen úgy válogatták össze a felek, hogy a saját érdekeiket képviseljék. Leginkább az itt szolgált, illetve szolgáló pásztorembereket hallgatták meg. A perekben kiemelkedő szerep jutott a változó helynevek használatának. *Az itt élő pásztorok voltak a hagyományok őrzői, nekik köszönhetően maradtak fenn a határnevek.* Az elnéptelenedett puszták és az elpusztult faluk nevei a szomszéd helységek gazdái, a bérlők, a szolgálók és a pásztoraik által éltek tovább évszázadokon keresztül. A nevük megmaradt, hiszen megőrizte az emlékezet, de a kiterjedésük, pontos határaik nem voltak tisztázottak. Ez részben a folytonosan változó birtoklási

rendnek, részben pedig a természeti adottságoknak tudható be. A szél által hordott futóhomok pár év alatt eltűntethetett egy kutat, egy bokrot, egy nagyobb mélyedést, sőt buckát is emelhetett bárhová. A mesterségesen kialakított határjelekre sem várt jobb sors, hiszen a „kopolások”⁶ is rendszeresen eltűntek. Igaz, ezt nem lehetett mindig a pusztai szélre fogni, mert rendszerint a szándékosan ráhajtott marhacsordák taposták szét. Ezért is volt fontos feladat, hogy időnként felújítsák ezeket a jeleket. Ezt a munkát a szomszédos települések lakói a későbbi félreértések elkerülése végett, együtt végezték.

1734-ben Patachich Gábor érsek újránépesítette Kecel pusztát. A betelepülők az ország több részéből érkeztek, és érseki jobbágyokká váltak letelepedésükkel. Pontosán nem lehet megállapítani, hogy honnan, de a helynév eredetű családnevek vizsgálata és a korabeli írásos emlékek alapján úgy tűnik, vegyes népességről beszélhetünk. Az alapítók felvidéki vármegyéből, Pest megye északi részéről és Kalocsa környékéről érkezettek, „nem maradtak fenn olyan összeírások, amelyekben feljegyezték volna az első keceliek származáshelyét.”⁷ Egy 1738-as egyházi jegyzőkönyv szerint 70 házaspár, kb. 356 személy élt akkoriban Kecelen. 1762-ben ez a létszám már 1176 főre emelkedett. Ez a növekvő tendencia a későbbiekben is megmaradt, 1798-ban 2190 fő volt a lakosság száma. *1834-ben a kalocsai káptalan vette át az érsekségi birtokokat,* így a területeknek új földesura lett. A mindennapi életbe, a falu belső ügyeibe nem avatkozott bele, de törvényes jogaival mindenképpen élt. Ez elsősorban a számadások ellenőrzéséből és a bíróválasztás jóváhagyásából állt. A kezdetektől fogva *Kecel legfontosabb irányító és vezető testülete az Esküdt Férfiak Tanácsa* volt. Az esküdtek a helybeli birtokos parasztság vagyonosabb rétegéből kerültek ki, számuk változó volt. Az 1839 utáni években 12 főből állt, ezek közül egy a bíró, egy az adószedő és tíz személy pedig esküdt volt. *„Az esküdteket magába foglaló tanács*

6 Kis kerek földhányások.

7 Bárh János: Kecel története és néprajza, Kecel, 1984, 97. oldal

*legfontosabb feladata az volt, hogy segítse a bírót faluirányító munkájában, és döntéseket hozzon a közösséget érintő jelentős kérdésekben.*⁸ Feladataik közé tartozott még, hogy örökösödési vitáknál vagyonokat becsüljenek fel, a szomszédos falvak vitáiban pártatlan tanúként vettek részt, a bíró által fogalmazott leveleken, igazolásokon tanúként aláírtak. Fizetést munkájukért a községtől nem kaptak, adóteher csökkentést azonban igen. Gyakran kihívták maguk ellen a köznép haragját, mert tisztességükkel fogva gazdasági előnyökre tettek szert. Egy példát is említenék ezzel kapcsolatban: megszerezve a szállítások jogát, a földesúri járandóságokat Kalocsára az ő fogataik vitték, amelyért a község mindig jó árat fizetett részükre.

Kecel népének kizárólagos foglalkozása sokáig az állattartás volt, a gyorsan növekvő lakosságot azonban már egyre nehezebben tudta elartani, ezért a település bírái rettegve néztek a jövőbe, és a kiutat a gyenge minőségű földek szőlővel történő betelepítésében látták, melyhez megkapták földesuruk, a kalocsai érsek hozzájárulását. Ettől kezdve az itt élők megélhetésének alapját szőlők,

gyümölcsösök, kertek jelentették, és jelentik mind a mai napig.

A fejlődést és a vagyonosodást jól példázza, hogy 1802-ben felépült a Katolikus Szentháromság Templom, a Községháza (a mai Polgármesteri Hivatal), az első iskola, megalakult az ipartestület, a posta. Tűzoltóságot és rendőrállomást is kapott Kecel, és a település bekapcsolódott az országos vasúthálózatba.

Az 1848. évi IX. tc. hatályba lépésével a jobbágyok szabad emberré váltak, továbbá eltörölte a robotot, a kilencedet, a füstpénzt. Az 1848-as törvények megteremtették a feltételeit a változásnak, ezáltal egy új korszak vette kezdetét.

A Fényes Elek által összeírt 1851-es adatokat átnézve,⁹ és egy kis számolást követően, kiderül, hogy 16 000 hold szőlőterülettel rendelkezett a község. Ezen adatok ismeretében már az sem meglepő, hogy az 1886. évi országos kiállításon a keceli bortermelők aranyérmeket nyertek, amelyek nagyban növelték az itt termelt asztali borok jó hírét. *A 19. század végére a szőlő vált Kecel község lakóinak legfontosabb jövedelemforrásává.* Az 1851-es szám adatok holdról hektárra

történi átváltása után már könnyen áttekinthetővé válnak az elmúlt 150 év változásai. Az összterület csökkenésének oka az, hogy „1952. január 1-én Kecel déli területeinek elszakításával létrejött Imrehegy község.”¹⁰ A szántó, a gyepek és legelőterület csökkenésének elsődleges oka is ebben keresendő. Másodlagosan pedig azzal magyarázható, hogy az arra alkalmas területeket erdőtelepítésre és szőlőültetésre hasznosították Kecel szorgos gazdái. Ezek a szám adatok is azt a tényt támasztják alá, hogy kezdetben a község lakosai legeltetéses állattartással foglalkozó pásztoremberek voltak. A változó idő és a gyenge minőségű termőföld azonban rákényszerítette őket arra, hogy változtassanak az életmódjukon.

A század utolsó éveiben fejlődésnek indult a malomipar, a kereskedelem, megalakultak az első helyi pénzintézetek. A két világháború között új iskolák, egészségház, portmentes utak, ipari vállalkozások jelzik a fejlődést.¹¹ Kecel fejlődésére 1945 után kedvezően hatott, hogy a szakszövetkezeti forma segítségével a gazdák önállóságát sikerült legalább részben megőrizni. Ez a tulajdonosi és vállalkozói szemlélet megerősödését eredményezte, hiszen a szakszövetkezethez, melynek közel négyezer tagja volt, majd minden keceli család kötődött valamilyen formában. Az önállóan gazdálkodó keceli családok anyagi és szellemi megerősödése a község intézményeinek fejlődésében is tükröződött.¹² A fejlődés további állomásai: 1952-ben villamosították Kecelt, felépült az új 8 tantermes általános iskola. A gimnázium 1964-től 5 évig működött a községben, amelyet 1969-ben azonban megszüntettek, mivel az akkori járási hivatal álláspontja szerint veszélyeztette a szomszédos járási székhely várossá válását. A termálfürdő és uszoda 1964-ben épült fel, és az ivóvízhálózat is kiépült. Kecelt 1970-ben nagyközséggé nyilvánították.¹³ Az Újfalusi Szent Család Katolikus templom modern épülete 1981-

Kanális híd

8 Bárh János: Kecel története és néprajza, Kecel, 1984, 155. oldal

9 Fényes Elek Geográfiai Szótára, Pest, 1851, 192-193. oldal

10 Bárh János: Kecel története és néprajza, Kecel, 1984, 139. oldal

11 Bárh János: Kecel története és néprajza, Kecel, 1984.

12 Fenyvesi György Gábor: Kecel iparosai és kereskedői, „Erre is emlékezem” Pályázat, 2003.

13 Dr. Koszta Sándor: Keceli Regélő. Keceli házak és emberek, história, genealógia, migráció. Kiadó: Thorma János Múzeum, Kiskunhalas, 2004.

ben, 1993-ban pedig az Evangéliumi Pünkösdi Közösség imaháza épült fel. Az új 16 tantermes iskola 1981-ben, 1984-ben új Városi Könyvtár és Művelődési Ház épült, 1985-ben Kecel bekapcsolódott a nemzetközi távhívásba, a belterületi úthálózat 90%-a szilárd útburkolatot kapott. Az új szakorvosi rendelő 1990-ben készült el. A rendszerváltást követően gyors fejlődésnek indult a település, ennek következtében 1993. április 22-én városi rangot kapott Kecel. Felépült az új Idősek Otthona, a Sportcsarnok, Rendőrség, kiépült a gázhálózat, emeletráépítéssel bővült a Városi Könyvtár és Művelődési Ház, megújultak az iskola épületei, új óvodák épültek.¹⁴ A település arculata jelentősen megváltozott, parkok, szökőkutak, közterti szobrok, játszótérek varázsolják kulturálttá, lakhatóvá a várost. A XX. század utolsó két évtizedében jelentős, és a piacon meghatározó ipari vállalkozások jöttek létre.¹⁵

Kecel népe mindig is szorgalmas, dolgos emberekből állt, akik kemény, olykor emberfeletti munkával megszelídítették a futóhomokot és ezáltal Magyarország szőlős- és gyümölcsös-kertjévé varázsolták ezt a tájat.

Kecel helynevei¹⁶

Településrészek és dűlők¹⁷

Tölös: Ma már nem használatos név, amely egy ősi tölgyes részt takart a határban.

Szilos: Kecel Baja felé eső része, amely ma már beépített, de régen legeltetésre használták. Az itt tartott szilaj marha után kapta nevét: szilaj-szilos.

Tüskös: Nevét a galagonyabokrairól kapta, amelyeknek hegyes tüskéi sok sebet okoztak a vigyázatlan embereknek.

Csőngöd/Csenged puszta: A középkorban egy falu állt területén, de történetének nincs írásos nyoma, pontos helyére csak következtetni tudunk.

Keceli fiatalok a Kanális hídnál

Polgárdi puszta: Pelkárty nevű földesúr tulajdona volt a kezdetekben, kb. 7777 k.holdas birtokként. A szájhagyomány útján terjedő nevet az elhallások nyomán leegyszerűsítették, így alakult ki a máig használatos alakja: Pelkárty – Pokárd – Polgárdi. A török uralom után Mérey Móric birtokába került, majd az Ullmann báróké lett. Utánuk a Berger-Brachfeld uraság birtokolta, tőlük a Windisch családhoz került, később a Szabadkai Takarékpénztár tulajdonába ment át. 1911 körül a bank felparcelláztatta, és a császártöltési gazdáknak eladta. 1907-ben Kecelhez csatolta a vármegyét.

Dömötör puszta: Kecel területén a X-XI. században az egyik legnagyobb település lehetett Szentdemeter – ma Dömötörként emlegetik –, amely a török háborúk idején pusztult el. Nevét templomának védőszentjéről kapta. Pontos helyét nem tudták meghatározni, csak következtetni lehet rá a környéken talált edénytöredékek alapján. Polgárdi, Csábor, Csenged is hasonló sorsra jutott.

Bekó sarok: A Bekó család tanyája után kapta a nevét ez a rész.

Rózsa berek: Ezen a részen rengeteg vadrózsabokor volt, termését, a csipkebogyót, teának gyűjtötték.

Látó sziget, Látóhegy: Egy víz-állásos területből kiemelkedő rész, ahonnan az egész környék jól belátható. Csapadékosabb időszakokban szinte az egészet víz veszi körül.

Pusztatemplom: A dömötöri részen állt templom feltételezett helyének neve.

Rákóczi rét, Turcsány rét, Flaisz hegy, Orcsik rét, Lakatos rét, Vörös erdő, Fekete dűlő, Sováb kút: A földtulajdonos neve alapján keletkezett nevek.

Szélmalom dűlő: A szélmalomhoz vezető út neve, magára a malomra már a régi öregek sem emlékeznek.

Fehérhomok: Homokos terület, amely nevét a homok színéről kapta. Szinte vakítóan fehér, apró szemcsés és teljesen használhatatlan művelésre.

Kendereshalom: Kendert termeltek ezen a részen, volt itt egy kis tó is, amelyet Kenderáztatónak hívtak. Ma már teljesen kiszáradt.

Csárda lapos: A dömötöri csárda mellett elterülő sík terület.

Kecskeméti lapos: A Kecskemétre vezető út melletti sík terület.

14 Ádám Andrea és Ernszt Tiborné: Szülővárosom, Kecel rövid története. Tanyavilág és nagyszüleim, 1997.

15 Forrás: Bárth János: Kecel története és néprajza, Kecel, 1984. Vigula Hajnalka Mária: PINTÉR – az ember a név mögött. Szakdolgozat. Baja, 2010.

16 Forrás: Bárth János: Kecel története és néprajza, Kecel, 1984. Rác János, Pásztor János, Hugyi János elbeszélései.

17 *Dűlő:* a község határának bizonyos része, melyet v. utak, v. természetes mesgyék körülhatárolnak; azon kívül azon terület, út, mezsgye, árok, melyre a rendszerint párhuzamosan menő szántóföldek végei kimennek, kidűlnek, ill. magának a szántóföld végének azon része, melyen a szántáskor az ekével megfordulnak. www.kislexikon.hu; 2011. április 23.

Kölesér: Jobb minőségű földterület egy vízfolyásos ér mellett, ahol kölest termesztettek.

Berek: Alacsony fekvésű, mocsaras terület, fákkal, bokrokkal és lágyszárú növényekkel buján benőve.

Kápolna hegy: Szántáskor egy kápolna romjaiból származó kövek kerültek a felszínre.

Újkút dülő: Az állatok itatására használták, valószínűleg lehetett egy öregkút is, erre azonban már nem emlékeznek az emberek.

Dávidszürje: Orcsik (?) Dávid szérűjén csépeltek a gabonát, akiknek nem volt akkora helyük, ahova a cséplőgép befért volna. Szérűje – szürje.

Koshegy: Nevét az itt nevelt és legeltetett birkák után kapta. A tenyészkosokat nem lehetett együtt nevelni a többivel, ezért külön pásztor őrizte őket, távol a nyájtól.

Nyírjes: Alacsony fekvésű, pangó vizes terület, amelyen szőrös vagy birceses nyírfák nőttek.

Szilvás, Szilvási erdő: Még használják a nevet, de megoszlanak a vélemények az elnevezéséről. Egyik változat szerint, öreg szilvafák voltak itt, amelyek terméséből pálinkát és lekvárt főztek, a másik változat a tulajdonos nevével magyarázza.

Polgárdiszél/Ugri: Olyan keskeny parcellákat alakítottak ki, amelyeket akár át is ugorhatna az ember. Ugrik – ugri.

Felső újhegy, Alsó újhegy: Ma ebben az alakban nem használatos megnevezés, helyette az Alsó- és Felsőjárás mondják.

Galambos dülő: Az út melletti tanya udvarán egy nagy galambdúc állt,

amelynek csodájára jártak a környékeliek.

Major sík: A közeli majorsághoz tartozó sík terület miatt nevezték el így.

Öreghegy: Régi ültetésű szőlőiről kapta nevét.

Lapos kút: Egy sík marhalegelő közepén elhelyezkedett kút miatt hívták így. Ott itatták a marhákat, amik teljesen elegyengették patáikkal a körülötte lévő földet.

Szarkás, Szarkási tó, Szarkási erdő: Rengeteg szarkafészket lehet erre még ma is látni. A tó mára kiszáradt, nevét még őrzi az emlékezet.

Sövényes kút: Az itató helyeken a kutak falát nem téglából rakták ki, hanem a rekettye bokor vesszőiből font „palánkkal” védték meg a beomlástól. A rekettyebokrokat sövényként egymás mellé ültették, hogy megfogja a szelet és a szél által hordott homokot.

Tízholdak: Tíz hold területű birtokok kerültek kiosztásra a tagosítás során.

Túlalomok: Futóhomokos, homokbuckás terület mellett található határrész majorsági épületekkel.

Méhes-fok: Alacsony fekvésű terület, ahol leginkább fűz és rekettye nőtt. „Méh- legelőnek” is hívták, mert ide rakták ki a kaptárokat tavasszal a gazdák, mert ezek a fák és bokrok virágoznak legelőszőr.

Kopaszhegy, Móriczhegy, Fakóhegy: Valószínűleg ragadványnevek után lettek elnevezve, azokról a gazdákrol, akiknek itt voltak a birtokaik.

Takarodó: Ma már nem használt név, csak valószínűsíteni tudjuk, hogy egy gyalogút neve lehetett, amelyen a napszamosok hazafelé tartottak.

Zöldhalom: Buja növényzetéről kapta nevét.

Sasheverő: Az itt fészkelő sasokról kaphatta nevét, nem használatos már.

Dinnyehegy: Magasabb fekvésű terület, ahol dinnyét termeltek hosszú időn át.

Ebédváróhegy, Kenyérváró hegy: Kisebb magaslatok a határban, ahol a napszamosok, béresek megpihentek délben és ide hozták az asszonyok az ebédet.

Kilátó: Természetes magaslat, ahonnan belátható a környék.

Hármas határ: Három település közigazgatási határa, ahová egy dombot emeltek, amelynek három csúcsa van.

Agyagos út: Sárga, agyagos talajáról nevezték el, amely esős időben szinte járhatatlan.

Bajai út: A Bajára vezető út neve.

Fásút: Az út két oldalán leginkább akácfaakat ültettek, néhol sarjmeggy is előfordult.

Diófás út: Diófák által szegélyezett út, amely Szarkásról vezetett át Középcsalára.

Angolkert: A tanítók, tanárok számára biztosított, angol mintára művelt zöldeges kertek a faluhoz tartozó majorság területén.

Templomhegy: A szarmata kori temető lelőhelye.

Tetűhegy: Nehezen járható, homokos terület, amelyet a népi hagyomány „tetű, egy helynek” titulál.

Körtefahegy: Vadkörtéfaak álltak rajta, amelyek terméséből pálinkát főztek.

Paphegy: Papi birtok volt, ennek emlékét őrzi a név.

Csőszház: Valóban állt egy csősz által lakott ház a területén. Térképészeti pontként több térképen is megtalálható.

Csonthalom: Szántáskor több csontot is találtak itt. A lábszárcsontok méreteit figyelembe véve kb. 2 méter magas személyek lehetnek az elhunytak. Hivatalos ásatás nem történt.

Piszkos major: Nevét az elhanyagolt épületeiről kapta, amelyeket nem meszelték át és a piszkos falak már messziről látszóttak.

Miskei telep: Miskéről minden télen eljöttek néhányan fakitermelésre, ők építettek szállásnak néhány

Keceli vásár 1930-1940 Borbényi János szabóságából való öltönyöket árulnak

Sendula Ferencné felravatalozva (1955) a háznál

kisebb házat. A falujuk erdőterületet vásárolt itt, hogy legyen építőanyag és tűzrevaló a lakosainak.

Menta telep: Kecel és Császártöltés között, a tőzegszélben az 1930–as és az 1940-es években volt egy menta ültetvény és a hozzá kapcsolódó majorsági épületek. Sokan jártak ide napszamba kapálni és mentát szedni, többek között az én nagymamám is. Már a romjai sincsenek meg.

Csukástó, Csukás felső, Csukás alsó: Teljes egészében használhatatlan alacsony fekvésű, szikes terület, nem terem meg rajta semmi a nádon kívül. Régen egy mély tó feküdt itt, amelyben csukák voltak, mára sekély a vize.

Zsombostó: Zsombékos terület volt Kecel és Császártöltés határán, régen egy tó is feküdt területén, ma már teljesen kiszáradt, esősebb időszakokban, foltokban még megjelenik a víz. Zsombékos – zsombos

Bogárzó: Kunfehértó határában eredő, Kiskunhalashoz tartozó Rekettyésen és Imrehegyen át Kecelre érkező patak, csatorna neve, amely már a középkori térképeken is megtalálható. Délről északra folyik, kacsaringós medrét a múlt században szabályozták, néhol áthelyezték. Vízhozama ma már csekély, néha teljesen kiszárad. A múltban még halban bővelkedett, halásztak benne. A mélyen fekvő területekről gyűjtötte/gyűjti össze a csapadék- és a talajvizet. Régen az örjegi mocsarakba torkolt, majd a Dunavölgyi Főcsatornába kötötték be. Ágas-bogas – bogas

Ökördi: Marhalegelő volt, ahol a falu gulyáját legeltették, ma már Kiskőröshöz tartozik. Ökör – ökördi

Barnakert: Alacsony fekvésű, pangó vizes terület. Az 1970-es években feltöltötték és részben beépítésre került. Nevét a talaj barnás színéről kaphatta.

Kenderföld, Kenderföldi tó: Ezen a területen kendent termesztettek, az itt található tóban áztatták feldolgozás előtt. A terület beépítésre került, a tavat kikutorták és horgász-tóként üde színtöltja Kecelnek.

Bánegyháza: Teljesen kiesett a köztudatból ez az elnevezés, amelyet valamikor egy középkori falu viselt. Az 1730-as években pusztanévként használták, több okiratban is előfordul. Leginkább a keceli és halasi gazdák határvitáiban találkozhatunk vele. A ma élő öregek közül is csak kevesen tudják, melyik rész tartozik hozzá, pedig a térképeken máig megtalálható név. Ma Imrehegyhez tartozik.

Raffai-szék: A Raffai család birtoka volt, nevének keletkezésére csak

következtetni tudunk. Székel – szék; szikes, szik – szék

Határ út: A birtokperekből alakulhatott ki, valószínűleg birtokhatárt jelölt, mai napig használatos elnevezés.

Négyöles út: Jártas dülő út volt, amely a szélessége után kapta nevét, amely napjainkban is élő.

Harcokcsi út: A II. világháború után kapta nevét, mert a kiskunhalasi orosz laktanyából erre vonultak át a tankok és a harci járművek a csornai lőtérre gyakorlatra.

Suba galagonyás: Sík területen lévő, galagonyával sűrűn benőtt, kb. 3 ha-os rész a határban.

Lóúsztató/Pozsgai rét/: Alacsony fekvésű, pangó vizes, agyagos terület, innen hordták a vályogot a környékbeli tanyák építésére. A ki-termelt föld helyén összegyűlt talajvízben nyáron a gazdák a lovaikat mosták, úszatták. A Pozsgai család tulajdonában volt sokáig.

Sóskabokor: A XVIII. században folyó határperekben emlegetik természetes határjelként, amely Bánegyházát és a Kiskunhalashoz tartozó Felső Kisteleket választotta el egymástól. A sóskabokor őshonos növénynek számított errefelé, de mesterségesen is szaporították és ültették a határba, a homok megkötése céljából.

Albert kútja: Egy itt szolgáló juhász után kapta nevét, itatásra használt ásott kút volt, mára már eltűnt, nehezen beazonosítható a helye.

Kerekhegy: Magasabb fekvésű terület, természetes határjel volt, ma már nem használatos.

(Az írás – melyből részletet közlünk – a Nemzeti Erőforrás Minisztérium Anyanyelvápolók Szövetsége Anyanyelvi pályázatára készült, 2011-ben.)

VIGULA HAJNALKA: 1972. május 8-án születtem Kecelen. Felhőtlen gyermekkoromat Császártöltésen töltöttem, majd Kecskeméten a Katona József Gimnáziumban érettségiztem, utána férjhez mentem és közel húsz évig Kecelen éltem. Nyolc évvel ezelőtt új életet kezdtem, immár hat éve a két település között, a Vörös-mocsár természetvédelmi terület szomszédságában, gyönyörű helyen, egy alig száz főt számláló kistelepülésen, Kiscsalán lakom. Közel van mindkét, számomra fontos település, Császártöltésen a szüleim laknak, Kecelen a barátaim. Felnőtt fejjel, sokévnnyi kihagyás után ültem vissza az iskolapadba. A bajai Eötvös József Főiskolán diplomáztam, andragógia szakon. A tanulmányaim idején – kiváló tanáraink ösztönzése nyomán – vált szenvedélyemmé a helytörténeti kutatás. Szívesen beszélgetek a környezetemben élő idős emberekkel, hiszen remek történeteket mesélnek a régmúlt időről. A száraz adatok és tények így válnak élővé, szerethetővé és átadhatóvá. Jelenleg a Keceli Városi Könyvtár és Művelődési Házban dolgozom területi koordinátorként, a Nemzeti Művelődési Intézet kulturális közfoglalkoztatási programjának keretein belül.

Ifjúság a közösségi művelődésben – nemzetközi ifjúsági szeminárium

A rendezvényt az Európai Bizottság Fialatok Lendületben Programjának támogatásából valósította meg a Baranya Ifjúságáért Nonprofit Kft. és a Nemzeti Művelődési Intézet 2013. december 4-8. között Budapesten, amelyhez ideális helyszínt biztosított az Európa Tanács által fenntartott Budapesti Európai Ifjúsági Központ.

A szeminárium célja volt, hogy a fiatalokkal foglalkozó szakemberek, segítők, feltárják az ifjúsággal való foglalkozás és a közösségi művelődés kapcsolatait, kapcsolódásait a

gyakorlatban. Figyelembe véve az egyes országok sajátosságait, az országok közti különbségeket, megfogalmazzák a közös cselekvési pontokat, lehetőségeket. A rendezvény során érintett témakörök: ifjúsági közösségfejlesztés, társadalmi részvétel, településfejlesztés, érdekképviselet, az ifjúsági munka szervezeti keretei, generációk közti együttműködések. A rendezvénytől további együttműködések kidolgozását, módszertani ajánlások megfogalmazását is várták a szervezők.

A rendezvény témája európai viszonylatban is innovatív, hiánypótló jellegű, és hazánkban is hozzáadott értéket jelenthet a közművelődés megújulásában elindult folyamathoz.

A szemináriumon 12 ország közel 50 szakembere vett részt, a munkanyelv angol volt. A résztvevők többségükben annak a „Contact 2103” nemzetközi kapcsolatfejlesztő hálózatnak a tagjai, amelynek még Beke Pál népművelő, közösségfejlesztő szakember, a Művelődési Intézet korábbi igazgatója volt az egyik kezdeményezője, alapítója. A rendezvény azért is különleges, mert éppen 10 évvel ezelőtt rendeztek hasonló ifjúsági szemináriumot, hasonló témakörben, hasonló résztvevőkkel Budapesten, így mód nyílt az akkor megfogalmazott lehetőségekre is visszatekinteni, s értékelni az azóta megvalósult folyamatokat.

A találkozó első napján a szeminárium témájával, este pedig egymással ismerkedhettek meg a

résztvevők. A munkacsoport nyitó foglalkozása keretében tisztáztuk az elvárásokat, azt, hogy hova akarunk eljutni a program végére, és meghatároztuk közösen az alapfogalmakat, így a közösségi művelődés és az ifjúság fogalmát.

Az ifjúság fogalma országonként, sőt azokon belül is igen eltérően került meghatározásra, hiszen azt lehet biológiai, pszichológiai vagy társadalmi megközelítésben is vizsgálni, és eltérően határozzák meg az adott országok jogszabályai is, hogy ki tartozik az ifjúsági korosztályba. Szintén tovább nehezíti a definíciót, hogy lehet korcsoportként, és lehet életfelfogásként is közelíteni a meghatározáshoz. Ezért ezen fogalomra vonatkozóan nem tudtak egységes meghatározást adni a résztvevők, így megállapodtak abban, hogy azt mindig az adott ország sajátosságaira vonatkoztatva kell értelmeznünk.

A hazánkban elfogadott Nemzeti Ifjúsági Stratégia célcsoport-meghatározással többségében egyezett a jelenlévők véleménye is.

A Nemzeti Ifjúsági Stratégia meghatározása szerint „célcsoportja – annak kiterjesztő értelmezésével – a kortárs csoport, hatóterülete a megjelenéstől a másokért való felelősségvállalásig terjed. Jelenleg a magyar lakosság több mint 27%-a sorolható az ifjúsági korosztályhoz, ami nagyjából megfelel az európai átlagnak. Ez az időhorizont a kb. 8–12 évesektől a kb. 25–30 éves-

kig tartozókat sorolja az ifjúsági korosztályok tagjai közé (a nemzetközi és hazai jogi gyakorlat a gyermekkor 0–18 év között határozza meg). A társadalomban jelentkező tendenciákból és a szakmai dilemmákból azonban következik, hogy az ifjúsági szemléletben szükséges az egyszerű életkori lehatárolásnál nagyobb szabadságfokot adni az egyén sajátosságaiból eredeztethető megközelítéseknek, az életkortól független mérlegelésnek is.”

A közösségi művelődés fogalmát országonként, kiscsoportokban, majd közösen definiálták a résztvevők. Ennek során összegyűjtöttük az egyes országokban a fogalomhoz kapcsolódó jellemzőket, szempontokat, és végül azokból alkottunk fogalmat, amelyek szinte minden nemzet esetében megjelentek. Így a *közösségi művelődés* (community culture/community education) szeminárium által meghatározott fogalma:

Olyan összetett fogalomról beszélünk, amely egy folyamatában megvalósuló értékmegőrző és értékteremtő eszközrendszer. Meghatározói a hagyományok, a helyi társadalmak örökségei, az egyetemes emberi értékek (szolidaritás, tisztelet, méltóság, segítség, kulturális és szociális normák), és a kulturális-, interkulturális identitás. Módszertanában meg kell jelennie a részvételnek, megosztásnak, a bevonásnak, a közös cselekvésnek, a kölcsönös gazdagodásnak, az együttműködésnek, a felelősségvállalásnak, a csoportfolyamatoknak, illetve a nem-formális és interkulturális tanulásnak, valamint a generációk közti tudásátadásnak.

A fogalmak meghatározására azért volt szükség, hogy „egy nyelvet beszéljünk”, hiszen sok országból, eltérő társadalmi adottságokkal érkeztek a szeminárium résztvevői. A meghatározott fogalmak így megalapozták a további napok szakmai tevékenységét, az ajánlások megfogalmazását.

A rendezvény második napján volt a hivatalos megnyitó, amelyen *Polyák Albert*, a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója tartott témafelvezető előadást a Művelődési Intézet tevékenységéről és a közművelődési szakterület hazai megújulásáról.

Ezt követően *Halász János*, kultúráért felelős államtitkár megnyitóbeszédében kifejtette a szeminárium témája iránti elköteleződését, és a hangsúlyozta annak fontosságát. Elmondta, hogy 10 évvel ezelőtt is fontos kérdés volt a fiatalok helye és részvétele a helyi és országos ügyekben, mai kifejezéssel élve, az aktív állampolgárságuk. Annak idején úgy merült fel a kérdés, hogy egyáltalán lehetséges-e a fiatalok helyi ügyekben való részvételéről beszélnünk, lehet-e azt szorgalmaznunk? Komolyan veszik-e ezeken a színtereken a fiatalokat, esetleg számítanak-e véleményükre, cselekvő részvételükre? És vajon a fiatalok maguk részt akarnak-e, részt vesznek-e a számukra lehetővé, lehetségessé, nyitottá tett folyamatokban?

10 év alatt nagyot változott a világ, benne Magyarország. A 2009-ben elfogadott Nemzeti Ifjúsági Stratégia az ifjúságot olyan innovatív, korszerű tudással rendelkező erőforrásnak tekinti, amely képes a társadalom megújítására, az aktív

szerepvállalásra. Az ifjúsági korosztályok tagjaira önálló, döntésképes egyénekként tekint, lehetőséget ajánlva a képességek kibontakozására. A stratégia középpontjában az ellátási formák és a juttatások helyett a lehetséges *egyéni, közösségi fejlesztések* állnak. Elhangzott, hogy a magyar kormány ifjúságról való gondolkodásának kulcsfogalma a részvétel. Abból az alapvetésből indul ki, hogy az ifjúsági korosztályok tagjai és közösségeik, szervezeteik kiemelt társadalmi kohéziós erőket jelentenek a településeken, a régiókban és országos szinten, egyenrangú résztvevői, alakítói a róluk szóló döntéseknek. Az ifjúság új értékek hordozója, teremtője, jelentős társadalmi erőforrás, érvényesülése a társadalmi értékmegújulás alapja. *Halász János* elmondta továbbá, hogy *a kulturális politika fókuszában is a közösségek állnak*. A szakterület célja a közösségi művelődés megerősítése, megújítása. A közösségeket megerősítő szakmai munkával a társadalom rehabilitálása a kultúra sajátos eszközeire építve.

A megnyitó és témafelvezető előadásokat követően interaktív, változatos módszertanra épülő csoportmunkával folytatódott a tevékenység.

A munkacsoportok témái az alábbiak voltak:

– Az ifjúsági munka szervezeti keretei Európában (helyzet és lehetőségek, szakmai és szektorközi együttműködések, szerepek)

– Mit tehetnek a fiatalok a településükért (város és vidékfejlesztés)?

– Mit tehetnek a fiatalok a közösségeikért (kortárssegítés, önkéntesség)?

– Fiatalok társadalmi részvétele, érdekképviselete (aktív állampolgárság, korosztályi érdekképviseletek)

– Generációk közti együttműködés (komplexitás, erőforrás-gazdálkodás).

A délután folyamán sor került egy – a szeminárium résztvevőin túl is – nyitott kerekasztal-beszélgetésre „*Innovációk az ifjúsági munkában*” címmel. Ennek témája a Beke Pál által, a 90-es években francia minta alapján meghonosított gyermek és ifjúsági önkormányzatiság és az ifjúsági referensi munkakör bevezetése, elterjedése voltak. A meghívott vendégeink közt a két területen jártas szakemberek, ifjúsági vezetők, önkéntesek voltak, akik beszámoltak tapasztalataikról, és válaszoltak a feltett kérdésekre. A kérdések során érintettük azt, hogy az elmúlt évtizedben hogyan változtak egy települési gyermek és ifjúsági önkormányzat vagy egy ifjúsági referens tevékenységei, milyen jelenlegi és jövőbeni feladatai

lehetnek, mik a legfontosabb eredmények, amiket elérhetnek. Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a demokráciára nevelésnek, az aktív állampolgárság tanulásának és az ifjúsági munka ezen módszereinek ma is éppolyan aktualitása van, mint egy, másfél évtizede. Beke Pál megállapítása talán örök érvényű marad: „*A fiataloknak a lehető legtöbb esélyt kell biztosítani ahhoz, hogy ráataláljanak önmagukra!*”

Az este folyamán „*módszer-vásárt*” tartottunk, amelynek keretében a résztvevők interaktív módon, piaci kavalkádot idéző hangulatot teremtve mutatták be szervezeteiket, tevékenységeiket. Ennek eredményeként számos új partnerség, projektszintű együttműködés, kezdeményezés indulhatott el. Önmagában ez a programelem is a találkozó egyik eredménymutatója volt.

A harmadik nap indulásaként az Európai Bizottság Fiatalok Lendületben Programja helyett, 2014-től megvalósuló új pályázati rendszerét, az „*Erasmus+*” programot ismertette Karvalits Ivett, a Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet, Fiatalok Lendületben Programirodájának országos koordinátora. A résztvevők érdeklődve hallgatták az újdonságokat, és számos kérdést is feltettek az előadás végén.

Ezt követően ismét munkacsoportokban folytatódott a rendezvény. Sor került számos kérdés megvitatására, és a különböző szintű ajánlások megfogalmazásának megkezdésére is.

A rendezvény negyedik napján összegeztük a csoportmunkák eredményét, megfogalmaztuk a közös ajánlásokat, majd értékeltük a találkozót.

Ennek során a résztvevők rangsorolták a legfontosabb megállapításokat, így kiemelhető a *konstruktív kritika*, mint alapelv, mint szemléletmód az ifjúsági munkában. Fontos megállapítás, hogy képesek legyünk konstruktív módon bánni a konfliktusokkal, képesek legyünk kulturális tudatossággal kezelni a felmerülő problémákat. Szintén hangsúlyosak a tevékenység során a *kreatív ötletek*, amelyeket fel kell karolnunk, illetve olyan környezetet, olyan feltételeket kell teremtenünk, amely inspirálja a fiatalokat erre.

A nap második felében kulturális és szabadidős programra is volt lehetőségük a résztvevőknek, a Magyar Parlamentet is meglátogathatták idegenvezetéssel.

Összességében megállapítható, hogy mind a résztvevők, mind a szervezők elégedettek a szeminárium eredményeivel. Teljesültek a rendezvényt kapcsolatos célkitűzések, hiszen sikerült megfogalmaznunk közös véleményeket, javaslatokat, megismerhettük egymás tevékenységét, és újabb együttműködések vették kezdetüket. A résztvevők visszajelzései alapján elmondhatjuk, hogy fejlődtek egyéni és társas kompetenciáik, új módszereket tanultak, megismerkedtek új szakemberekkel, és nem utolsósorban betekintést nyerhettek külföldi vendégeink a magyar társadalomba, a magyar kultúrába. Sokan most először jártak hazánkban.

A szeminárium legnagyobb eredménye talán mégis az, hogy a közösségi művelődés fogalmát immár európai szinten is elkezdjük használni, terjeszteni, és ebben kezdeményező szerepe volt, van a magyar közművelődési szakembereinknek.

A szemináriumon megfogalmazott javaslatok

1. Javaslatok a szektorok közötti együttműködésre

Az ifjúsági területen kívüli partnereknek (civil szervezetek, intézmények, sport-, szociális és kulturális központok stb.) be kell vonniuk a fiatalokat a döntéshozatalba, a szervezetek működtetésébe.

Fontos a fiataloknak hatalmat és felelősséget adni, annak érdekében, hogy motiváljuk őket, és hogy megtapasztalják a „Csináld magad!” módszerét. Ennek a módszernek a lényege, hogy ne várjanak konkrét feladatokra, hanem ők találják ki, tervezzék meg, valósítsák meg saját ötleteiket. Hangsúlyozzuk a tréningek és a tudásmegosztás jelentőségét, azért, hogy fejlesszük a fiatalok képességeit. Kiemelten fontosak a tapasztalatcserére irányuló programok.

Ahhoz, hogy könnyebbé, gyorsabbá és hatékonyabbá tegyünk az ifjúsági területen kívüli munkát, hálózatokat kell létrehozni, fejleszteni, és találkozókat kell szervezni. On-line közösségi, szociális hálózat létrehozásával ezek a szervezetek naprakészek tudnak maradni.

2. Javaslatok a határterületek, rokonszakták közti együttműködésre

A célcsoportért való hatékonyabb közös cselekvés érdekében együtt kell működni a sportközpontok, kulturális központok, iskolák, civil szervezetek, szociális központok, intézmények, politikai pártok, médiumok, vállalkozások sokaságával. Az együttműködéssel az együtt-hatás jelentősebb eredményekhez vezet. Ezek lehetnek:

- közös lobbizás, közös kommunikáció erősítése
- tevékenységeink minőségének javítása
- ugyanazon vagy hasonló elképzelés megosztása
- közös projektekhez közös támogatás igénylése
- az együttműködéssel nagyobb számú fiatalság elérése

– nyitottabbá kell tenni az érdekelteket

– meg kell osztani egymást közt a tudásunkat, hiszen közös célért akarunk tenni (tréningek, szemináriumok, tapasztalatcserék, hálózatosodás)

- erősíteni kell a vállalkozói kedvet
- előnyben kell részesíteni az intézményeken kívüli, nem-formális helyeket találkozókra, érdekegyeztetésekre
- hatékonyabbá kell tenni az iskolákban való részvételt, a nem-formális foglalkozások szervezését.

3. Javaslatok a döntéshozók részére (európai, országos, helyi szinten)

Fontos a politikusok felelősségének növelése. Pozitív példaként kell szerepelniük a fiatalok előtt.

3.1 Európai szinten

- oktatási/nevelési programok, projektek támogatása/hirdetése
- képviselők reprezentativitása (elhivatottságuk képviselése)
- valós, igazi értékek támogatása, hirdetése
- párbeszéd a politikusok között
- információs kampányok a kisebb közösségekben
- európai intézmények meglátogatása, megismerése
- mobilitás (multikulturalitás) fejlesztése

– kölcsönös támogatások kezdeményezése

– idegen nyelvi készségek javítása

3.2 Országos szinten:

- a politikusok érzékenyítése, mentalitásukon való változtatás lobbizáson, petíciókon, kerekasztal-beszélgetéseken keresztül
  - valós, igazi értékek támogatása, hirdetése
  - szociális munka támogatása
  - nyilvános viták, társadalmi egyeztetések és általános megállapodás a törvényhozásban
  - fiatalok támogatása, felhatalmazása minden folyamatban
  - valós szükségletek, valós helyzet jobb felmérése, figyelembe vétele a döntéseknél, ezáltal pedig a támogatások jobb elosztása, prioritások meghatározása a költségvetésben
  - érzékenyítő kampányok szervezése társadalmi és etnikai kohézióért
  - a kommunikáció, a nyilvánosság hatékonyabb, tudatosabb alkalmazása
  - korrupció csökkentése, közpénzek hatékonyabb elosztása
- #### 3.3 Helyi szinten:
- párbeszéd kezdeményezése a fiatalok részvételének támogatásáért

- a demokrácia megreformálása, fiatalokat cselekvővé tenni, és helyet/teret hagyni nekik
- iskolai felmérések készítése
- helpdesk – ifjúsági ügyfélszolgálatok létrehozása
- helyi szinten megvalósuló központosított kormányzati projektek (pl. a munkanélküliség csökkentéséért)
- idegen nyelv hatékonyabb oktatása
- közösségi média tudatos alkalmazása
- ifjúsági tanácsok létrehozása, működtetése
- ifjúsági információs pontok létrehozása, működtetése
- kampányok szervezése (motiváció, önbizalom erősítésére; bűncselekmények, drogfogyasztás, alkoholfogyasztás, erőszak csökkentésére)
- intézmények reakcióképességének javítása (felelősségvállalás)
- szponzoráció erősítése, fejlesztése (vásárlás, bérlés, adományozás)
- helyi projektek európai uniós és más alapokon keresztül történő pénzügyi támogatása

4. Módszertani javaslatok szakemberek részére

Ifjúsággal foglalkozó szakemberek, ifjúságsegítők, szervezetek, klubok, hálózatok vezetői, tagjai, önkéntesei részére.

- Meg kell ismerni az adott tevékenység társadalmi környezetét (a helyi kultúrát, a célcsoportot, az ott élők gondolatait, problémáit, terveit, elvárásait!)
- Mindig kérdezd meg, hogy miért csinálod azt, amit csinálsz!
- Légy rugalmas!
- Légy tisztában a csoportod lehetőségeivel!
- „Nézőkből” csinálj cselekvőket! (A fiatalok saját projekteket hozhatnak létre!)
- Ne siess! – saját tempójukban haladj!
- Válaszd ki a megfelelő folyamatot, hogy a lehető legjobb eredményt érje el a csoport! (Inkább a folyamatot válaszd meg, minthogy az eredményt határozd meg!)

ményt érje el a csoport! (Inkább a folyamatot válaszd meg, minthogy az eredményt határozd meg!)

- Fogadd el a hibáidat, és próbálj belőlük tanulni!

- Fontosak az együttműködések + partnerségek (nemzetközi szinten is)

- Gyarapítsd tudásod (szemináriumok, tanulmányutak, ifjúsági cserék – partnerkereső foglalkozások, szakmai látogatás, Erasmus+ lehetőségek, tréningek!)

- Használd a közösségi médiát, mert a fiatalok is azt használják (facebook, twitter, yahoo csoportok!)

- Tudatosan és professzionálisan kommunikálj!

- Állítsd fel a határokat a szakmai és magánéletben (munka-magánélet elkülönítése!)

- Légy tudatában a kompetenciáidnak, és ismerd a határaidat!

- Próbálj megismerni/találni anynyi forrást a közösségekben, amennyit csak tudsz!

- Ha a probléma meghaladja a képességeidet, kompetenciáidat, tudd, hogy kihez fordulj!

A szeminárium által megfogalmazott javaslatokat ajánlásként elküldjük az egyes országok ifjúsági területtel foglalkozó kormányzati és korosztályi érdekképviseleti szervei, szakmai szervezetei, valamint az Európai Bizottság ifjúsági területével foglalkozó intézmény egységei, továbbá az Európai Ifjúsági Fórum részére is.

KÁRPÁTI ÁRPÁD művelődési és felnőttképzési menedzser, ifjúsági és PR szakértő végzettséggel rendelkezik. Szakmai pályafutását a pécsváradi művelődési központban kezdte, majd Pécsért és Baranya megyében volt ifjúsági referens. 15 éve foglalkozik ifjúságsegítő tevékenységgel, közösségfejlesztéssel. Szakmai irányításával megyei ifjúsági szolgáltató hálózatot alakítottak ki és koordinálnak immár 10 éve. Számos helyi, országos és nemzetközi projekt fűződik a nevéhez. Európai Unió pályázatok előkészítésével, értékelésével és megvalósításával is foglalkozott. Több hazai és nemzetközi támogatási rendszernek volt előkészítője és döntéshozója. 2014-től a Nemzeti Művelődési Intézet Kiemelt Programok Főosztályának főosztályvezető-helyettese.

Roma napló XII.

(2007 június – 2008 június)

42.

Junghaus Tímea átvette a hetvenötezer eurós Kairos-díjat Berlinben. Melyet lényegében a tavalyi Velencei Biennálé roma pavilonjának kurátoraként érdemelt ki. A kiállításon roma pavilon még soha nem volt, a Lost Paradise (Elveszett Paradicsom) című kiállításon kelet- és nyugat-európai roma származású művészek szerepeltek, jelentős részben posztmodern művekkel, vagyis alig képekkel, volt installáció, távolgágtartó, ironikus gesztusmű, igazán talán csak Szentandrassy István révén jelent meg az európai festészetet és az európai világot cigány módra rekonstruáló, újratereztető kísérlet (mely erős hazai trend), s a hallatlan erős cigány naiv festészetet egy finn festőnő, Kiba Lumberg és a magyar Oláh Mara képviselte. Aki furcsa két szocio-képriportjával jelenetről jelenetre utólagos elégtételt vesz élete sérelmeiért.

Összességében a roma képek messze vannak már a népi kultúra forrásvidéktől. Noha Velencében, ahol a nagy tárlat már rég nem képekről szól, hanem jelekről és utalásokról, valami művészet utániról, ott ez a roma anyag üdítően festői lehetett. A kiállítás azt közvetíthette, hogy a romák a szabad világ szabad polgárai. Találhatók alkotásaikban eredeti, ősi vonások, de még inkább megtalálhatóak bennük a mai (művész) ember

tanácstalanságának, elveszettségének, nagyozolásának a jelei.

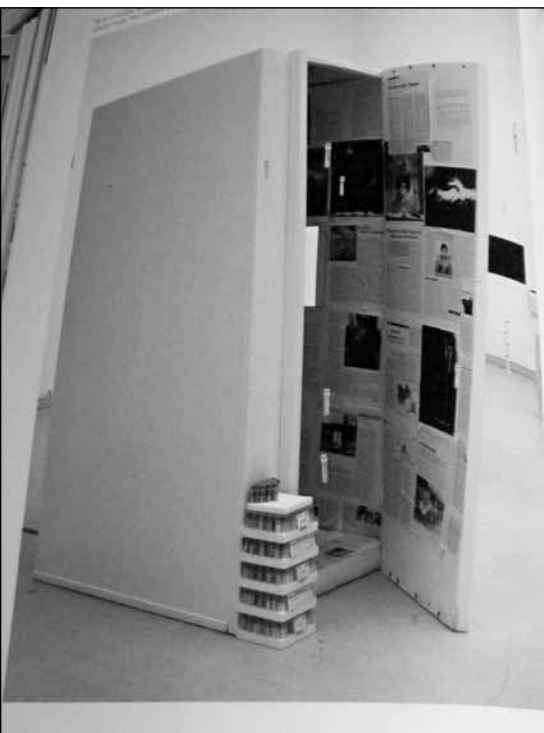
A kiállítás egyszerre volt bemutatkozás és egyúttal a roma művészek közösségi emancipációja európai művészekké. Ez imponáló teljesítmény, ugyanakkor egy cseppet megtévesztő is, hiszen ilyesféle nemzeti pavilonok nincsenek már, mint a romáké volt, és kérdés, ez a velencei közös roma művészeti haza nem csak egy politikailag korrekt, up tu date gesztusként értékelődött-e föl, s fogunk-e tudni valamit kezdeni vele a következő szezonban. A külön élő kis roma társadalmaknak jelenthet-e ez valamit? Vagy ezek a roma művészek, itt, ezen a kiállításon ugyan Európa cigányai lehettek, de valójában a cigányok Európájához semmivel sem kerültünk közelebb. Nem tudható, hogy az európai roma haza művészeti megteremtésének nagy jelenete volt-e ez a pavilon, vagy csak egy alkalmi mutató. A kitüntetés egyszerre tűnik valamelyest tanácstalanságnak és rendkívüli bátorságnak. Ha egy uniós roma tárlat unikum, világszám, noha a képek és az alkotók egyenként olyanok amilyenek, hát hogy állhatnak a roma ügyek általában? Másfelől azonban az is lehet, hogy ez a nagyvonalúan kiadott igazolás, hogy van európai roma általános, tényleg segíthet megteremteni azt. Junghaus Tímea a kitüntetéssel járó díjat egy modern európai roma galéria megalapítására szánja, és ez magában véve elegendő

bizonyítéka lehet annak, hogy a díjat alighanem tényleg megérdemelte.

Sajátos akusztikájú lesz ez a kitüntetett Roma pavilon attól, hogy a The New York Times-ban Michael Kimmelman nagy írásban leplezi le a Magyar Nemzeti Galéria roma kiállításának álságait. Cikkéről – *Ölelés helyett művészeti tárlat a romáknak* – a Népszabadság számol be február 6-án. „A kiállítás 'zürzavar' volt, annak viszont jelképes. A kiállítás bolhapiac-hoz hasonlított, jórészt csapnivaló, autodidakta művészek alkotásaival. A roma művek hosszú, zsidbasztó sorát talán a metafora kedvéért helyezték el a padlásteri galériákba, mintegy száműzve őket az alsóbb szintek pompás termeiből.”

A 2007-es Velencei Biennálé katalógusa

Balogh Tibor: Könnyzápor

A kiállítás kezelésében a Galéria részéről én is éreztem némi tanácsatlanságot, ugyanakkor Szuhay Péter, a kiállítás rendezője, aki nagyon is konzekvensen és szuverén módon segíti a roma közösség bevonódását a magyar vizualitás tereibe, aki a képek természetes politikumával, a roma méltóság megjelenítésével hangsúlyozottan törődik, a cikkben voltaképp mintha rasszisták művészeti megbízottjaként jelenítődne meg, ami körülbelül akkora tévedés, mint a bárányt összetéveszteni a farkassal.

Hogy aztán Oláh Jolán csapnivaló autodidakta-e? Aki alighanem a naivok világának egyik legnagyobbja. És ezt tudja Junghaus Tímea is. Vagy éppen a Velencében is kiállított Oláh Mara volna az? De persze New Yorkból nézve egész Európa nagyon vidékies.

A kiállítás kritika azonban csak apropója a szerző tételének: „A lap szerint azonban a roma gyerekek több nemzedék óta ma is elkülönülten tanulnak az iskolákban, külön játszótérekben kell játszaniuk, s szinte semmi hatása nem volt a romák mindennapi életére annak, hogy a kisebbség az emancipációért folyó küzdelemben megmutatta kultúrája értékeit.”

A szerző tehát a hazai cigánytörténetet az amerikai feketék faji elnyo-

másának története alapján képzei el, ami talán nem akkora tévedés, mint a farkast összekeverni a báránnyal, csak egy kicsivel nagyobb, földrészt a földrészsel. (A cigány gyerekeknek kijelölt külön játszótér különösen életszerűen hat, jól el lehet képzelni.)

A megkérdezett Daróczy Ágnes a tárlat védelmére kelt. Zsigó Jenő és Kerényi György is beszélt az újságíróval, s talán mások is, de mindhiába, alighanem egy amerikai újságíró jó néven veszi, ha kiváló népe (egykori) barbárságát felfedezheti valahol. Ha nem kell gondolkodnia a látottakon, elég azt az ismerttel azonosítani.

Persze nem veszélytelen egy ilyen világfővárosi butaság. Azért nem, mert másnap már a hazai véleményformálók eszköze lehet. Azért sem, mert épp elég rosszul mennek a dolgunk, hogy a tiltakozás jószereivel magyarázkodásnak ne tűnjön. És azért sem, mert ha odaát ennyire fogékonnyak az előítéletekre, mi sem természetesebb rájátszani egy kicsit.

És akkor a két kurátor. Szuhay, aki nagyon tudatosan járja a maga útját, ám pellengérré állítja egy világfórumon a kiállítását, miközben a tudatlanságnak itthon is szolgált már céltáblául, marad-e türelme, hogy folytassa? Junghaus pedig, egy elég rosszul sikerül roma holokauszt kiállítás után, ami nem tudott nem igazolódni, most beleszaladt egy világraszóló (kissé ideológiai töltésű) sikerbe, lesz-e türelme, hogy tényleg belefogjon?

Vasárnapi iskola. A javaslat arról szól, hogyan lehetne hatékonyan fellépni a cigány gyerekek, a kistelepülések cigány és nem cigány lakóinak az európai élethelehetőségektől való majdnem teljes megfosztottsága ellen.

Az elmúlt évtizedek szomorú, fájdalmas, riasztó történetei párhuzamosan zajlottak jelentős alapítványi (Soros) és jelentős állami pénzek elköltésével a folyamat megakadályozására.

Nem tudni, mi történt volna a sokféle projektpénz nélkül, de még az is feltételezhető, hogy a rossz programok olykor még annak az eredeti civil segítő potenciálnak az értékességét is rontották, melyet támogattak. Hiszen a támogatás révén átformálták, kisa-

játították. Végso soron a támogatottak se jártak igazán jól, hiszen vagy támogatásból élnek azóta is, vagyis teljes kiszolgáltatottságban, ami semmiképpen nem jó, hiszen a támogatások emléke, reménye lényegesen csökkentheti a személyes boldogulásra való igyekezet elszántságát, erejét, hatékonyságát.

A javaslat tehát nem újabb pénzköltésről és pénzszerzésről szól, annál is kevésbé, hiszen a segítő pénzek körül régóta jelentős gazdasági ágazat alakult ki, gondoljunk csak a tanfolyamok, átképzések, továbbképzések világára, ahol a pénz megszerzésén és elköltésén túl igazából soha senkit nem érdekelt, természetesen a továbbképzettet sem, hogy a látszattanulás hova vezet. A látszattanítás önálló iparággá, a látszattanulás önálló alkalmi jövedelemforrássá vált. Az a furcsa persze, hogy ez elég fárasztó tevékenység minden érintett részéről, hiszen a tettetés nem könnyű műfaj, mégis, alighanem a sikeres csel öröme kárpótol a nehézségekért.

Ez a csalárd pénzszerzési mód magában véve is kettős kár, hiszen a tanuló pénz drága pénz, és ráadásul a lecke, hogy tanulni érdemes, ellentétben áll a megtanultakkal, azzal tudniillik, hogy a tanulás szélhámosság.

De a látszattanulás, látszatképzés, átképzés tanfolyami mocsárvilága sajnos azokat a kis szigeteket is elérhetlenné teszi, ahol mégis valódi tét lenne.

Sőt, a tanulás, mint tettetés kezdte a hagyományos iskolai világot is. Annál is inkább, hiszen ott is voltak efféle lehetőségek, helyben, a művészetoktatás révén, és ma már ott tartunk, hogy a látszattanítás magától értetődő jelensége lett a közoktatás világának is. Ami szerencsétlenül kap megerősítést, teret az integrációs program révén.

Dánia oktatásügyének tartást adott a polgárok kezdeményezte és intézményesített népiskola. Magyarország oktatásügye léket kapott az államilag finanszírozott gebines oktatási zóna kialakulása révén. (Ezt az összevetést azért is hangsúlyoznám, hiszen a kiútra is majd errefelé tennék javaslatot.)

Ha tehát olyan tervvel állnánk elő, mely kiváló ugyan, de jelentős anyagi

vonzata is van, és pályázatok kiírásával járna, megnyerhető pályázati pénzekkel, a pályázatokra szakosodott vállalkozások közül semmilyen szűrő ki nem választhatná a program elvileg feltételezhető hiteles képviselőit, akik különben többnyire épp pályázat-technikailag valószínűleg eleve hátrányban lennének.

A javaslatom nem is a hivatásos segítőknek szól (noha őket sem zárna ki), mert a hivatásos segítők túlságosan jól megtanultak már együtt élni a kudarc-al. Ők már megtanultak nem gondolkodni akkor sem, ha a helyzet kétségbeesítő vagy abszurd. Olyan segítőkrol lenne szó, akik természetes emberi érzékenységét még nem tompította sem megszokás, sem megfontolás.

Vasárnapi iskolát szerveznék azokon a kistelepüléseken, ahol bármely helyi közösség, akár egy lakógyűlés is, igényelné ezt, mert küldené a gyermekeiket, vagy éppen menne maga is, gyerekeivel együtt, vagy járna maga a felnőtt, gyermekektől függetlenül.

A vasárnapi iskola a tanulást a legáltalánosabban értené, minden olyan emberileg értékes, az önálló, társadalmi cselekvőképességet közvetve vagy közvetlenül segítő tudás megszerzését jelentené. A vasárnapi iskola lehetne tehát hitoktatás éppúgy, mint az értő olvasás elsajátítása, vagy az elemi gyakorlati háztartási tapasztalatok átadása, kertészkedés, gombaismeret, számítógép-használat, filozófia, népzene, egészségvédelem, gyermeknevelés...

A vasárnapi iskola legalább havonta egyszer szerveződne két napra, vagy legfeljebb havonta három hétvégére...

De itt abba is hagyom, mert ez is csak egy konferencia mondat.

43.

Keresem az Autonómia Alapítvány honlapját, mert szeretnék utánanézni a részleteknek. Tudom, tudni vélem, hogy Bíró Andrásék a cigányokat segítik abban, hogy saját erejükre támaszkodva boldoguljanak. Önálló gazdálkodáshoz adnak hitelt, kapcsolatokat, tudást.

A honlap nem működik.

Aztán nézek más honlapokon információkat, megtalálom Csongor

Anna 2000. évi beszámolóját, öszszefoglalóját egy internetes beszélgetésben – aki 1995 óta az ügyvezető igazgató, és hét éve van már az alapítványnál – az alapítvány tízéves tevékenységéről. Elbeszélésében minden olyan, mint a mesében.

Noha az első években lehetnek gondok, hiszen a kölcsönöket kezdetben nem fizették vissza az érintettek (vagyis bizonyára felélték). Ami nyilvánvalóan kudarc. „Amikor 1995 szeptemberében átvettem az igazgatást, a kezdeti minimálisról harminc százalékra nőtt a kölcsönök visszatérítési aránya.” De aztán minden jóra fordult. Nemsokára jött a *Konyhakert Program*, kétszer is, majd felváltotta a *Kertészet 2000*, és már előkészítés alatt a háromszintű komplex program, a *Roma Mezőgazdaság Fejlesztő Program*, olyan társadalmi szervek támogatására, „amelyek romák önálló gazdasági tevékenységét segítik elő.” Ez utóbbi ugyan már kicsit úgy hangzik, mintha az alapítvány saját magát támogatná, de nyilván nem erről van szó. A logika mindenesetre érdekes, hogy a közvetlen támogatásoktól elindulva, azt, noha sikeres, félbehagyva, hiszen két év aligha lehetett elég a konyhakert kultúrájának meggyökeresztetésére akár csak néhány családban is, jön egy jóval nehezebb feladatokkal szabó, tehát szükségképpen más réteget célzó program, de az még sehol sincs, amikor már ott tart, ahol talán eleve kezdeni kellett volna, vagy ott, ahova sose szabadott volna jutnia, hogy közvetett segítsébe fog, kezd eltűnni a cigányok elől, hiszen a cigányok foglalkoztatói, segítői többnyire nem cigányok. Mintha épp azok elől tűnne el, akiket segíteni akar.

Miközben már van autonómiás modell, vagyis megvan a siker receptje, és jön a Világbanktól félmillió dollár, hogy „az Autonómia Alapítványhoz hasonló szervezetek létrejöttét segítjük elő a szomszédos országokban: Bulgáriában, Romániában és Németországban.” (Németország kicsit meglepő ebben a névsorban, akár mint szomszédos, akár mint segítségre szoruló, de ez mellékszál.) Az „autonómiás” modell itthon is működik, hiszen a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány is Bíró András elnökösködésével, és „autonómiás”

szellemben indult útjára, más projektekben is benne van az alapítvány. Itt van tehát az egy sikeres cigány segítő program.

De miért nincs, ha van? Miért nincs a beszámolóban egyetlen biztató szám sem, például arról, hogy hányan élnek könnyebben, hányan váltak önálló gazdálkodóvá az alapítványnak köszönhetően, hiszen ha a „monitoring” az alapítvány nagy felfedezése, hogy utána kell járni az eredményeknek, ennek szellemisége hogyhogy épp az igazgatói levélből hiányzik? Miért nem tudom elérni az alapítvány honlapját, miért nem hivatkozik az Autonómia Alapítványra senki, miért mindig ködös utalásokban kerül elő, holott általános a tanácstalanság és elkeseredettség cigány ügyben. Titkolnák a megoldást? Szégyellnék, hogy nekik sikerült?

És miért gondolok mindjárt rosszra?

De miért nincs ennél frissebb hír, beszámoló az alapítványról, hozzáférhetően?

Holott az alapítvány működik, nagyon is, hiszen egyszerre csak már a *c-press* honlapján látom, a hírügynökség szerkesztői idei, április 13-ai keltezésű nyilvános levélben fordulnak Csongor Annához, az alapítvány vezetőjéhez, mint egyúttal a Rádió C fenntartójához, alapítójához, hogy mi folyik a roma rádióban?

Az egyik szerkesztő, Láng Anna írt levelet neki februárban, felvetve a rádió belső működésének súlyos problémáit, de választ nem kapott.

Bárhogy is állnak meg Láng Anna vádjai, mindenképp választ érdemelt volna. És bárhogy állnak a dolgok, de az, hogy a Rádió C nem tölti be igazán a roma közszolgálati feladatát, az mind a szerkesztő levélből, mind a roma honlap kérdéseiből kitetszik, a mérgezett mondatok mögött pedig alighanem mérgezett viszonyok vannak.

Közben előkerül egy mondat, mely Bíró Andrásat minősíti, mint aki a cigány közéleti autonómia esküdt ellensége: „tűzzel-vassal irtotta a politizáló cigány szervezeteket és személyeket”.

Nem tudom ugyan, hogy állt volna ez Bíró hatalmában, mindenesetre különös megítélése ez egy életműnek, mely az elesettek talpra állítása ügye

melletti szakadatlan munkát minősíti, különös megítélése, árnyéka ez az alapítványnak, ami épp az ellenkezőjét vallja az alapítójára kimondott ítéletnek. Melyet a szerzők nyilván nem kockáztatnak meg, ha nem gondolnák, hogy a bálványöntésben nincs valamelyes támogatottságuk.

Az hogy az alapítvány rádiót alapít, voltaképp sikerének aktuális bizonyítéka lehetne, még ha látszólag ennél messzebb már nem is távolodhatna eredeti céljától, hogy a cigányokat személyes megélhetési útjaik megtalálásában segítse, de a szituáció meg mintha egészen mást idézne, inkább azt, hogy egy tartalmas program hogy fut végül zátonyra.

Megnéztem volna a videót, melyben Láng Anna számol be a levele miatt elszenvedett sérelmeiről, de a honlapon a videó-felvétel helye üres.

A kapcsolódó anyagok közt rákatintok a Rádió C 2007. március 22-i Visszapillantó műsorára, melyet Báder Csaba, a RomNet honlap alapítója és szerkesztője készített Zsigó Jenővel és Csóka Jánossal, a Fővárosi Cigány Önkormányzat két képviselőjével, abból az alkalomból, hogy nem Zsigó lett az FCÖ elnöke, noha biztos befutónak látszott, hanem Makai István. Egészen furcsa riport volt. Zsigó rögtön átvette a beszélgetés irányítását, amiből így Báder Csaba elszámoltatása lett, semmint Zsigóék számvetése.

(A vezetőváltásról annyi derült ki, Zsigó változatában, hogy az oláh cigányok puccsal átvették a hatalmat az FCÖ-ben.)

A botrány abból pattant ki, hogy Báder előmerészkedett azzal a köztudottnak vélt feltételezéssel, hogy Zsigó hatalmas pénzek fölött rendelkezik. Százmilliója is van a Romano Khernek, a Zsigó vezette Fővárosi Cigány Háznak. Miközben Zsigó szerint, az interneten is utána nézhető, mondta, hogy a valóságban hatmilliója van a szervezetnek.

A fiatal riporter teljesen összevarodott, holott alighanem csak a tábori költségek és a teljes költségvetés között kellett volna különbséget tennie, ám ettől kezdve nem győzött Zsigó kérdéseire válaszolni, aki egy idő után már nem is kérdezett, inkább csak osztotta a riportert általa vélel-

mezett tudatlansága, felkészületlensége és gyávasága miatt.

A jelenet abszurduma volt, hogy Báder Csaba a Romano Kher ösztöndíjasa volt az egyetemen, járt az FCÖ nyári táboraiban is, mindkettőjük szellemi mentora Ferge Zsuzsa volt, és a fiatal riporter saját szavai szerint ugyan hűséges, sőt odaadó olvasója Zsigó Jenő írásainak, de se ő nem látszott érteni Zsigót, sem Zsigó őt. És valóban kétségbeejtőnek tűnt tanácstalansága és felkészületlensége az általa vezetett, majd ellene fordított cigány közéleti beszélgetésben.

S közben kiderült az is, hogy az új FCÖ vezetés a régiekkel nem is tárgyal semmiről, úgy működik, mintha a régiek nem is lennének.

(Mintha Zsigó Jenő írásai arroganciáján nőttek volna fel ők is.)

És nagyon furcsa volt, hogy Zsigó Jenő egyetlen pillanatra sem gondolt arra, hogy ennek az ösztöndíjas fiatalembernek a szellemi kudarca az ő személyes története is, Báder Csaba riporter és RomNet szerkesztő, ha tetszik, ha nem, a roma ösztöndíjas programot, az egyetemi oktatást és az önkormányzati nyári táborokat is minősíti.

Közben volt egy roma értelmiségi konferencia, húsz év után a második, ez tehát alighanem döntő jelentőségű tanácskozás lehetett volna arról, talán az is volt, miféle úton haladnak tovább a roma közösségek, a roma intézmények, a roma programok. A tanácskozásról azonban mind a magyar, mind a roma médiában csak annyi jelent meg, hogy mit mondott felszólalásában Sólyom László, Orbán Viktor és Kállai Ernő.

De hogy a tanácskozó értelmiségi romák megszólaltak-e egyáltalán, arról semmi hír. A Roma Magazinban sem.

A Roma Magazin nemrég kitűntett szerkesztője, Daróczi Joka János olyan riporttal áll elő a nyírkátai eset kapcsán – ahol az olaszliszkai történet ismétlődött meg, szerencsésebb végkifejlettel –, melyben két helybeli idős magyar férfi is arra a kérdésre kellett válaszoljon, mit tennie, ha elgázolná a gyermekét?

Holott pontosan tudjuk, mit tesz a magyar felnőtt ebben a rettenetes esetben, hiszen van ilyen történetünk, az ír gázolóé, aki két gyereket ölt meg

gyorshajtása következményeként, és a szülők makacsul harcolnak, hogy a magyar igazságszolgáltatás tegye a dolgát, és a magyar hatóságok ne játsszák el a megbocsátó cseléd szánalmas szerepét. Polgárai rovására. De egyetlen történetünk sincs arról, hogy magyar gyermek sérelmére elkövetett közlekedési baleset miatt a vétlen, de akár a vétkes járművezetőt az áldozat szülei bántották vagy akár csak fenyegették volna. Akár roma, akár magyar. Mint ahogy az ilyesfajta személyes igazságtétel jó ideje nem jellemzi már az európai polgárokat. Viszont ismétlődő jelenet az, hogy a romák gyermekük vétlen gázolójára támadnak. A kérdés tehát cinikus és rosszhiszemű.

Cinikus azért, mert nincs ember, hacsak nem lökött értelmiségi, aki szóban és érzelmekben sem lépi túl azokat a határokat, melyeket különben helyesnek tart, be is tart, ha elképzeli gyermekét autóbaleset áldozatának. Csakhogy ezzel a szerkesztő úr felmentést gyárt roma honfitársainknak, mintha cselekedetükben nem is volna elítélendő, sőt, az volna a természetes, hogy megértjük a szülő, noha persze, tudjuk, tudjuk, a törvény szerint helytelen az, amit tettek. De hát ki nem tette volna ugyanazt az ő helyükben, hajaj... Rosszhiszemű a kérdés azért, hiszen úgy lett volna helyes, a konkrét helyzetnek megfelelő, hogy mit tenne azzal a gázolóval, aki az ő, vagyis szülői felelőtlensége miatt elüti a gyermekét? Csakhogy így feltéve a kérdést nem lehetne nyerni még látszatfelmentést sem, hiszen az európai szülő ebben az esetben önmagára támadna, önmagának nem tudna megbocsátani, először, másodszor és harmadszor. A törvényeknek megfelelően.

Csakhogy épp itt van a kulcs, hogy a cigány szülők közt az elmúlt években akadt néhány, akik szülői felelőtlenségük bűnének a terhét a vétlen elkövető elleni agresszióba vezették le. Ráadásul ehhez találtak a közösségükön belül lelkes együttműködőket is. S mintha ez kezdene mintává válni.

Miközben persze az európai norma a vétkes elkövetőt éppúgy nem tekinti a szülők haragja jogos célpontjának, mint a vétlent. A távolság az efféle roma magatartás és az európai

norma között szinte reménytelenül és kétségbeejtően nagy.

A normaszegés persze része az európai kultúrának, de a normaszegés ez esetben adott etnikumhoz kötődik, egészen a társadalmi együttélés kultúrájának, normáinak alapszövegét roncsolja, közösségi legitimitást és etnikum elleni töltést lehet benne feltételezni. Így hát érthető, hogy mély megrendülést vált ki a tágabb társadalmi közösségből, így hát még kevésbé érthető, hogy a roma közösség egyik reprezentatív közéleti képviselője nem egyszerűen csak jelentékteleníteni akarja az esetet, hanem visszajára fordítani. Mintha szegény romákat bántanának ismét.

Ami az érintett család védelmi taktikájának tökéletesen megfelelt, a riportban az agresszió jelentéktelen és érthető epizóddá változott át, a média pedig a gyermek és szülei fájdalma iránt érzéketlen közeggé, ők pedig gyermekük féltő, szerető szüleit.

Mindehhez persze a háttérrel a masírozó Magyar Gárda adta.

Mintha a Gárda lett volna az esemény.

Hallom a rádióban, hogy ismét történt gyermekgázolás, ismét megúsza súlyos sérülés nélkül az áldozat, ám a roma szülők ezúttal is megverték az autó vétlen vezetőjét és utasát.

A Gárda nélkül valószínűleg nem beszélénk ezekről az ügyekről. De a Gárda vonulása sem változtat a hallgatáson, viszont a gárdistáknak köszönhetően a sértettek, az érintettek és a nézelődők egyre szélesebb körben kezdik egy helyre hordani mindazt, ami éghető.

44.

Egy szakértő összefoglaló tanulmányában a cigányok szegénységéről ír, hogy mindennek a tömeges munkanélküliség, az iskolázatlanság az oka, a szegregáció és a cigányellenesség, vagyis hát a társadalompolitikai tehetetlenség. Nyilván igaza van, hogyne lenne igaza, csak ez a zárt szociológiai értelmezői struktúra valamiért mégsem eléggé megnyugtató.

Az okozza a problémát, hogy egy példát hoznak, hogy 1970-ben, ami-

kor is a cigányok többségének már és még volt munkája, a nőknek és a férfiaknak egyaránt, a cigányok akkor is éppúgy a legszegényebbek közé tartoztak, mint ma. S ha emlékszünk a nagyipar foglalkoztatottjaira, a munkásszállók lakóira, a „fekete vonatokra”, a cigány nyomorúság semmivel sem látszott vigasztalóbbnak, mint ma. Alighanem ezt az magyarázza, hogy az a foglalkozási adat valójában csak kényszerfoglalkoztatást takart. És hozzá kell tenni, mert ez is nagyon fontos, hogy gyakran mind a munkaadó, mind a munkavállaló részéről. És persze ezt a kényszerfoglalkoztatást nem volt olyan nehéz feladni egyik oldalról sem. (Épp az lett volna a nehézség, hogy átalakuljon valódi munkaviszonnyá.)

A cigányság rossz helyzete tehát adott volt, némileg elfedve nagy állami büvészmutatványokkal. A rendszerváltás ezt tette explicitté. Persze cinikus dolog volna azt mondani, hogy a bérért végzett mégolyan munka is összemosható a közvetlen munkanélküliséggel. De hát nem erről van szó. A munkásvonatra nem ülő cigányok számára eleinte adódott helyi pénzkereseti forrás, ahogy korábban évszázadokig, s ahogy akadt még a városi munka mellett is, és alighanem a rendszerváltás idején nem látszott olyan nagyon nehéznek állás nélkül megélni. Sőt, azzal, hogy nem kellett vonatra ülni, úgy is tűnhetett, a lehetőségek még nagyobbak is, mint korábban. S átmenetileg ez talán így is volt. A munkanélküliség tehát emiatt nem olyan éles cezúra. Annál is kevésbé, mert a munkahely, a munkásszálló elég sokat elvitt a családi javakból. És nem is csak az anyagiakat, hanem a családfő figyelmét és gondoskodási készségét is. Vagy éppen az egészségét, lelkét, mindenestül.

Aztán persze kiderült fokozatosan, hogy a falvak népesség-eltartó képessége a mezőgazdasági üzemek összeomlásával, az állami gondoskodás megingásával, a helyi közbizony gyors kiárusításával, széthordásával, felélésével, pusztulásával néhány év alatt lényegesen csökkent, annál is kevesebb lett, mint amennyi lehetett volna. A növekvő lélekszámú cigányság tehát nem talált hagyományos megoldást megélhetési problémáira.

Annál is kevésbé, mert egyre több kistelepülésen került többségbe, mely által a települések átlagosan rossz viszonyai tovább súlyosbodtak, nem utolsósorban a nem roma lakosság elvándorlásával. Maradt a gyermekellátás, a segély, a rokkant nyugdíj és a közmunka. Ez lett mára az egykori kényszerfoglalkoztatások jövedelme helyett. Kevesebb pénz ez, noha a fel szabaduló idő nagyobb lehetőségeket adott volna a jövedelemkiegészítő tevékenységre. Napszámos munka, feketemunka még ma is van, ahogy a hulladékgyűjtés környékén is sokféle lehetőség akad, és ide tartoznak természetesen a hagyományos munkafajták is, a gyógynövényeszedéstől, az utcai kereskedéstől a kosárfonásig, a lótarásig. De mindez ma már kevés. És egyre kevesebb. Volumenében is, meg arányaiban is. Ám ha nincsenek legális, törvényes vagy féllegális lehetőségek, vagy nem bizonyulnak elegendőnek, következik az illegális, a törvénytelen megoldás. Tehetünk úgy, mintha a fémlopás, az erdőket eltüntető, iparszerűen üzött falopás elkövetőivel szemben tehetetlenek volnánk, s tilthatjuk törvénnyel az etnikai származást bármely bűncselekménnyel kapcsolatba hozni, de attól, hogy emberjogi feddhetetlenül járunk el, amikor egyetlen elkövetőnél sem rójuk fel, tesszük szavá a származását, attól még ostobaság nem tudomásul venni (ami a cigányság sorsával kapcsolatos sajátos cinizmussá fajult), hogy ezen bűncselekmények többségét cigányok követik el. Ők erre táltak maguk számára kiutat. (Noha valószínűleg az érintett nagy kárával és az elkövetők kis hasznával járó színesfém üzlet hasznát legális, nem cigány vállalkozások fölözik le.)

Ebből az következik, hogy a munkanélküliség az munkanélküliség ugyan, de formális kezelése, vagy a vele kapcsolatos formális stratégiák nem vezethetnek sikerhez, ha a sajátos cigány társadalmi, szociális, etnikai, szociálpszichológiai, szociológiai mozzanatokra nem figyelünk, hogyha tehát evidensnek tekintjük, hogy mindenki azt gondolja, állással bírni jobb, mint állás nélkül lenni, s elég csak a munkahelyek gyarapítása, a cigányok haladéktalanul állást is vállalnak, akkor nem fogjuk

Gabi Jiménez: Karaván, ruhaszárítás

megérteni, hogyan lehet Szabolcsban (és másutt) több ezer be nem töltött állás a több ezer munkanélküli ellenére, holott nem a képzettség hiányzik az állások elfoglalásához.

A cigánykérdés helyes értelmezéséhez tartozik, amit a legtrikábban teszünk szavá, hogy a cigányság helyzete egyetlen volt szocialista országban sem jobb, mint Magyarországon. Sőt, egyenesen az a helyzet, ha a cigányok tömeges kivándorlása a mérce, vagy az etnikai feszültségek minősége, vagy a foglalkoztatási adatok, vagy a segélyezés formái, Magyarország semmivel sem látszik sajátosan felöltnennek vagy vétkesnek, némely tekintetben az ország gazdasági összteljesítményéhez képest a magyar cigányság helyzete még kedvezőbbnek is tűnik, mint szomszédjainál. Ez is arra kellene intsen, ha csak nem akarjuk ezeket az országokat egységesen elítélni, hogy a cigányság ügye olyasféle sajátos probléma, mely nem függ össze közvetlenül egy-egy ország aktuális gazdaság és társadalompolitikájával. (Vagy még kevésbé a tisztességével.) Az csak részben lehetett hatással rá.

De ha ennél is tágabb térre lépünk, időben is és földrajzilag is, akkor azt látjuk, hogy a cigányság különböző csoportjai Európában és a világ más táján is mindenütt a szegénység egy sajátos szubkultúráját jelentik, mind a múltban, mind a jelenben. Még ak-

kor is, ha mindezek nem vonatkoznak a cigányság egészére, hiszen van asszimiláció, etnikai értelemben is, és természetesen az európai standardok szerinti munkavállalói társadalomba való beilleszkedés értelmében is, és vannak sajátos roma sikerpályák.

A cigányság helyzetét nem magyarázhatjuk a cigányság általános és egyetemes elnyomásával. Még akkor sem, ha az előítéletek a cigánysággal kapcsolatban magától értetődően internacionálisak, s mindig is bonyolítani, nehezíteni fogják a cigányság boldogulását, saját útjának megtalálását, ügyét, felemelkedését, akár-hogy is értjük ezt a kifejezést. Mindenesetre úgy látszik, nem szabad úgy értenünk, ahogyan az egészében vagy részben polgári hagyományú társadalmakban érteni szokás. És főleg nem diktálhatjuk ennek a megértésnek a módját.

Mária Terézia jól látta, mi a teendő, hogy a cigány nyomorúságot megszüntesse, de nem értett meg semmit annak az etnikai csoportnak, annak a népnek a természetéből, civilizációjából, melyet megváltani remélt. Intézkedéseivel nem is jutott semmire.

Ma sem állunk jobban. Az előítéletek a felvilágosultaknak ma is alkalmat adnak leegyszerűsítésre és hamis stratégiák felépítésére.

Ma már elég jól kitapasztaltuk, hogy egy társadalmi közösség életmód-hagyományai mennyire fontosak, mennyire mélyek lehetnek. Lát-

Raatzsch André Jenő: Sommersault

juk, hogy a moszlimok Európában mennyire nehezen találják a helyüket. Sokáig azt gondolta Európa, hogy bőven elég megértőnek, türelmesnek, adakozónak lenni, de ma már nyilvánvaló, hogy ez nem elég.

Visszatérve hazai ügyekre. Magyarországot elhagyta a rendszerváltás óta húszezer diplomás felnőtt, többségük sikeres orvosi, mérnöki, kutatói, vállalkozói karriert hagyott itt egy még sikeresebb karrier reményében. Ez az országnak anyagiakban és szellemiekben is kiszámítható óriási veszteség. Fiatalok ezrei indulnak el évről évre boldogulásukat más országokban keresve. Katasztrófa. De minderről nem esik szó. Mindez valahogy az élet természetes velejárója. Viszont amikor egy-egy roma csoport indul neki, hogy másutt keresse a saját boldogulását, volt már több száz fő is egyik-másik hullám, akkor rögvest nagy nemzeti dráma veszi kezdetét, és súlyos lelkiismeret-furdalást kell éreznie minden magyarnak, súlyos szemrehányással fordul a lakossághoz a média, hogy innen most már csak elmenekülni lehet. Mert itt az életfeltételek lehetetlenné váltak.

(Mondható persze, hogy a cigány kivándorlót a szegénység hajtja, a magyart pedig a meggazdagodás csábítja,

de hát nem egyszerűen erről van szó, hiszen a kivándorló cigányok nem a legszegényebb rétegből kerülnek ki.)

És akkor természetesen nem arról van szó, hogy a roma kivándorlást nem kellene népvészteségnek tekinteni, mondván, hogy a szegények leginkább csak a szegénységüket viszik magukkal, hiszen ez nem igaz. De az mégis groteszk, hogy a fogyatkozó magyar népességnek az elvándorlás révén meghatványozódó fogyását természetes jelenségként fogadjuk el, miközben a gyarapodó roma népesség kisebb csoportjainak kivándorlása miatt önváddal kellene illessük magunkat.

Ráadásul a roma kivándorlásnak van egy sajátos eleme, hogy romaként sokáig könnyebb volt befogadásra találni néhány országban, mint magyarként, hiszen félig ezzel már meg is volt a menekült igazolás. (Így hát olykor nem romák is próbálták romának vallani magukat a bevándorlási hivatalokban.) Vagyis minél csúfabbnak ítéli meg a magyarországi roma helyzetet a nemzetközi közvélemény, annál könnyebb kiharcolni a legkedvezőbb fogadtatást.

Ennek a logikának volt a nagy színjátéka a strassbourgi menekültek ügye, ahol a magyarok egyik fele akkor érezte jó magyarnak magát, ha azt bizonygatja, minden lehetséges fórumon, minden lehetséges módon, hogy Magyarországon a cigányokat igenis üldözik. (Nyilván a többiek. Az ország másik fele.) Úgy vélte, emberiessége legbensőbb parancsának engedelmessé válik. (Alighanem ehhez a tévedéséhez láncolva vélekedik ma is.) És végtelenül hálás a franciáknak, hogy ennek a bizonyítványnak a kiadására hajlandó volt.

És mindezzel a cigánykérdés valódi megértésének még csak a legelején tartunk. Hiszen annak a jelentős mennyiségű és többnyire jeles minőségű kutatói eredménynek az újraértelmezése, mely mind azzal az igénnyel készült, hogy az elnyomást feltárja, leleplezze, azonosítsa, nagyon nagy és nehéz feladat. Hiszen nem arról van szó, hogy nem volna igaz az aluliskolázottság, vagy a rossz munkaerő-piaci pozíció, a halmozott hátrányok vagy az előítéletesség, meg ezek összefüggései, de mindezek csak az összefüggések egyik csomója, melyek azokat a megfontolásokat és mindennapi tapasztalatokat, amik a valódi megértést lehetővé tennék, jobb esetben elfedik (már rögvest a fogalmi absztrakciók és hibás egyenműsítések miatt), gyakoribb és rosszabb esetben diszkvalifikálják és diszkriminálják.

Ami jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az elmúlt két évtizedben a cigányság riasztó szegénységének kezelésére elköltött milliárdok a lehető legrosszabbul hasznosuljanak, vagyis inkább csak elköltődjenek.

És persze a napi ügyek, konfliktusok rossz, hiányos, egyoldalú, ideologikus megítélései úgy rakódtak egymásra az elmúlt évtizedekben, hogy már oda a józan eszünk.

A legrémesebb ebben a differenciálási igényben, amivel itt bajlódok, az az, hogy úgy érzem, egy kis lélekvesztőn próbálok átevíckélni a Magyar Gárda Szküllája és az antirasszista korrektség Kharübdiszé között, és minden elrugaszkodás valamelyik zátonytól szűkséggéppen a másik felé taszít.

Pedig ez nem is az a tenger.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenfelét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában Iskolapróza Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiütkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel 2009-ben jelent meg szociográfiaja a Magyarország felfedezése sorozatban. Szerkesztette a Taní-Tani című alternatív pedagógiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. Jelenleg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.

A kulturális közösség-szervezés alapjaival ismerkednek a közfoglalkoztatottak

2014. február 3. és március 26. között 170 helyszínen valósul meg a Nemzeti Művelődési Intézet által indított Kulturális Közfoglalkoztatási programhoz kapcsolódó képzés, melyen 3866, a programban részt vevő közfoglalkoztatott 40+6 órában ismerkedik meg a kulturális közösség-szervezés alapjaival.

A program a humán területen elhelyezkedni kívánó álláskeresőknek nyújt átmeneti munkát helyi kulturális, közösségi művelődési, civil szervezeteknél az ország közel 1300 településén.

Az akkreditált képzésen, majd a közművelődés gyakorlatában való részvétel lehetővé teszi a közfoglalkoztatottak számára, hogy valós referenciával lépjenek ki a munkaerőpiacra az április 30-ig tartó Kulturális közfoglalkoztatási program végzetével.

Fotókörcsapatunk a képzéssorozat első két hetének eseményeibe enged betekinteni.

Kaposvári csoport

A békécsabai csoport süteménnyel búcsúzott

Tokaj

Csoportmunka Komáromban

Püspökladányi csoportkép

Ismerkedés a köröмени csoportban

Szászberek értékeinek megtekintése

Vasváron a Színnel ismerkednek

A KULTURÁLIS KÖZFoglalkoztatási Program képzésén a Szolnoki Szent Imre Művelődési Házban.
Vezette: Kopasz Károlyné. Fényképezte: Boros Edina.

A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL JELENIK MEG